ResearchNed

april 2021

Studiesucces en -ervaringen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk

Onderzoek in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Wouter van Casteren | Joris Cuppen | Tessa Termorshuizen | Rianda Sacré
Jolien van der Vegt | Noortje van 't Klooster | Jonas van Leeuwen

Studiesucces en -ervaringen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk

Casteren, W. van, Cuppen, J., Termorshuizen, T., Sacré, R., Vegt, J. van der, Klooster, N. van 't & Leeuwen, J. van

Nijmegen: ResearchNed, i.s.m. Excellent Government & Management Consultancy BV (Bonaire) en Andersson Elffers Felix (Utrecht)
April 2021

© 2021 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het ministerie van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2015 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2019 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2017 voor informatiebeveiliging.

Inhoudsopgave

Voorwoord 5

Managementsamenvatting 6

1 Inleiding, achtergronden en onderzoekverantwoording 13
1.1 Caribische delen van het koninkrijk: een korte schets 13
1.2 Onderzoeksvragen 15
1.3 Analytisch kader: de ‘student journey’ 16
1.4 Aanpak onderzoek 16
1.5 Opzet rapport: verschillende perspectieven bij de student journey 17

2 Instroom, doorstroom en studiesucces van Caribische studenten 18
2.1 Data en definities 18
2.2 Instroom in vervolgonderwijs Europees Nederland 19
2.3 Instroom in vervolgonderwijs elders: Caribische regio en Amerika 27
2.4 Studiesucces 29
2.5 Studiesucces in het hoger onderwijs 36
2.6 Analyses Startmonitor hoger onderwijs 42
2.7 Conclusies en samenvatting 45

3 Inzichten uit eerder onderzoek 48
3.1 Overzicht 48
3.2 Algemene factoren die versterkt voor Caribische studenten kunnen gelden 50
3.3 Conclusies bestaande inzichten 50

4 Perspectief van de leerlingen en studenten 51
4.1 Leerlingen in de Cariben 51
4.2 Enquête en interviews (oud)studenten: verantwoording 53
4.3 Voorbereiding op het vervolgonderwijs 54
4.4 Studiekeuze maken 56
4.5 Begeleiding bij de transitie en in eerste studiefase 58
4.6 Studieproblemen in het vervolgonderwijs 60
4.7 Overall beeld van oorzaken laag studiesucces bij andere studenten 62
4.8 Verbeterpunten volgens studenten 63
4.9 Samengevat: hoofdlijnen studentenperspectief 65

5 Perspectief van het onderwijs in de Cariben 67
5.1 Voorbereiding op het vervolgonderwijs en de studiekeuze 67
5.2 Praktische voorbereiding op de overstap en de transitie 69
5.3 Beeld van problemen bij oud-leerlingen 70
5.4 Verbeterpunten 71

6 Perspectief begeleidende organisaties en overheden 74
6.1 Begeleidende organisaties 74
6.2 Georganiseerde opvang van studenten bij aankomst in Nederland 75
6.3 Overheden en ondersteuningsorganisaties in de Cariben 75
6.4 Organisaties in Nederland die studenten begeleiden en ondersteunen 77

7 Perspectief vervolgonderwijs 82
7.1 Werving van leerlingen in de Cariben 82
7.2 Transitie naar en opvang in Nederland 83
7.3 Begeleiding in Nederland 84

8 Conclusies en oplossingsrichtingen 87

Bijlage 1: Overzicht figuren en tabellen 91

Bijlage 2: Eerder onderzoek 94

Bijlage 3: Overzicht ondersteunende organisaties 98

Bijlage 4: Enquête studenten 102

Voorwoord

Berichten over problemen met studie en leven in Nederland bij studenten afkomstig uit het Caribische deel van het koninkrijk zijn niet nieuw. Oorzaken zijn ook al vaker benoemd. Dit onderzoek - in opdracht van de ministers van onderwijs van Aruba, Curaçao, St. Maarten en Nederland - beoogt problemen en oorzaken in de integrale keten van opgroeien en onderwijs op de eilanden tot en met de vervolgopleiding in Nederland of elders te beschrijven. De onderzoekers hopen dat dit rapport bijdraagt aan afspraken om waar mogelijk de kansen op een succesvolle studie te verbeteren.

De problemen waarmee veel Caribische studenten kampen zijn vaak meervoudig en complex. Voor een goed inzicht in achtergronden en oorzaken is veel kennis en context nodig. Het onderzoeksteam kon dat inzicht alleen verkrijgen door goed te luisteren naar alle personen waarmee in dit onderzoek is gesproken. Het onderzoeksteam is allereerst veel dank verschuldigd aan de begeleidingscommissie die voor dit onderzoek is ingesteld. De leden daarvan hebben een belangrijke rol vervuld voor het verzamelen van data en het faciliteren van interviews. De constructieve commentaren vanuit de begeleidingscommissie op analyses en tussenrapportages waren onmisbaar om tot een robuust en gedragen eindrapport te komen. De begeleidingscommissie voor dit onderzoek bestond uit de volgende personen:

- Samuel Dumfries (Ministerie van Onderwijs, Wetenschappen en Duurzame Ontwikkeling - Aruba)
- Annemarie Gerbrandij (Ministerie van OCW/MBO - Nederland)
- Maud Haanraadts (Ministerie van OCW/HO&S – Nederland
- Elaine Marchena (Ministerie van OCW/CG – Nederland/Caribisch Nederland)
- Serge Mientjes (Ministerie van OCW/DUO - Nederland)
- Feiijdi Narvaez-Ayubi (Ministerie van Onderwijs, Wetenschap, Cultuur en Sport – Curaçao)
- Lydia Telgt (Ministerie van OCW/IB - Nederland)
- Felix Timmermans (Ministerie van OCW/IB - Nederland)
- Mariëlle Visser (Ministerie van OCW/VO - Nederland)
- Richelis Williams-van der Mark (Ministerie van Onderwijs, Cultuur, Jeugd en Sport - Sint Maarten)

Daarnaast bedankt het onderzoeksteam graag alle andere personen die met hun medewerking aan een interview of door het aanleveren van gegevens aan dit onderzoek bijdroegen. De gesprekken met leerlingen, studenten, docenten, schoolleiders, studentbegeleiders, stafleden en overige betrokkenen waren cruciaal voor dit onderzoek.

Speciaal willen we hier de interviews met Caribische studenten die in Nederland studeren of studeerden noemen. Dit waren vaak heel bijzondere en indrukwekkende gesprekken, waarin studenten open vertelden over de ontwikkeling die ze doormaakten of nog doormaken. Tegenslagen, twijfels, onverwachte en onbekende zaken en heimwee komen op die weg vaak op hun pad. Indrukwekkend waren daarbij vooral het doorzettingsvermogen, het gegroeide zelfinzicht, de wil om zich aan te passen en de ambitie om te slagen, dat veel studenten uitstraalden.

Managementsamenvatting

Aanleiding en aanpak onderzoek

Aanleiding voor dit onderzoek zijn de aanhoudende signalen dat studenten afkomstig uit het Caribische deel van het koninkrijk (hierna: Caribische studenten) het in het vervolgonderwijs in Europees Nederland (hierna: Nederland) gemiddeld minder goed doen dan andere studenten. De vier ministers van onderwijs van Aruba, Curaçao, St. Maarten en Nederland gezamenlijk hebben daarom opdracht gegeven tot een onderzoek. De opdracht daarvan is samengevat: breng het studiesucces van Caribische studenten in beeld, beschrijf wat er al gebeurt om dit te verbeteren en wat er nog zou kunnen of moeten verbeteren om het studiesucces in deze groep te verhogen.
Het onderzoek is aangepakt met:

- data-analyses om het studiesucces in het mbo, hbo en wo te beschrijven;
- een kennissynthese van bestaand onderzoek;
- interviews met begeleiders, overheden en onderwijsinstellingen in de Cariben en in Nederland;
- interviews met scholieren en studenten in de Cariben en in Nederland;
- een online enquête onder Caribische (oud-)studenten.

Vooropgesteld zij dat dit onderzoek heeft opgeleverd dat er zeer veel beelden naast elkaar bestaan, van succes en van falen en van heel verschillende situaties op de verschillende eilanden. Het is lastig om in deze rapportage recht te doen aan alle nuances en verschillen. Er is sprake van heel veelvormige situaties en problematieken die op individueel niveau sterk kunnen verschillen. Er is daarbij wel een duidelijke rode draad zichtbaar: de overgang naar het vervolgonderwijs vanaf de eilanden is voor veel studenten een zeer ingrijpende stap, waarbij er ondanks alle voorbereiding en begeleiding op de eilanden en in Nederland vaak sprake is van onderschatting van die overgang bij leerlingen en studenten.

Bevindingen betreffen primair Curaçao en Aruba

De onderstaande resultaten betreffen primair de twee grootste eilanden, Curaçao en Aruba. De drie kleinste eilanden (Saba, St. Eustatius en Bonaire) zijn vanwege hun geringe inwonersaantal zeer beperkt vertegenwoordigd in de interviews en enquête onder studenten. Datzelfde geldt voor St. Maarten waar bovendien vanwege de COVID-19 crisis maar een beperkt aantal interviews kon worden afgenomen. Ook al zijn er geen aanwijzingen dat de conclusies wezenlijk anders zijn voor deze eilanden, kunnen de conclusies niet automatisch worden uitgebreid tot deze eilanden.

Totaalbeeld studiesucces Caribische studenten

In het mbo in Nederland starten elk jaar ruim 600 Caribische studenten. Zij starten op een gemiddeld laag niveau (relatief vaak niveau 1 en minder vaak niveau 4) en zijn gemiddeld ouder dan andere mbo-studenten. Door een combinatie van uitval en studieswitch doet na het eerste studiejaar de helft van deze studenten wat anders dan bij de start. Na vier jaar heeft ongeveer de helft een mbo-diploma, aanmerkelijk minder dan bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (65%) en overige studenten (75%). Het rendement is vooral bij Caribische mannen laag, waarbij opvalt dat Caribische mannen en vrouwen het in het eerste jaar vergelijkbaar doen, waarna de mannen steeds meer achterstand oplopen op de vrouwen.

In het Nederlandse hbo starten elk jaar ongeveer 750 Caribische studenten en in het wo ongeveer 250. In het eerste studiejaar is er bij hen een relatief hoog aandeel switchers (hbo 48%, wo 43%). De uitval in het hbo en wo is bij Caribische studenten aanvankelijk niet hoger dan bij andere studenten. Na het eerste studiejaar echter blijft bij Caribische studenten een aanzienlijke uitval optreden, terwijl die bij andere studenten daalt. Het diplomarendement (na 5 jaar) is vooral in het hbo laag: 23 procent (tegenover studenten met niet-westerse migratieachtergrond 33% en overige studenten 51%). In het wo zijn verschillen kleiner: na vier jaar heeft 43 procent van de Caribische studenten het bachelordiploma (tegenover studenten met niet-westerse migratieachtergrond 58% en overig 61%).

Omdat Caribische studenten vaker switchen dan andere studenten en daardoor vaker tijd verliezen in hun studie, is ook gekeken naar het diplomarendement na zes, zeven en acht jaar. Daaruit blijkt dat rendementen bij alle groepen studenten, ook bij de Caribische studenten, ongeveer in gelijk tempo blijven doorstijgen als ze meer tijd hebben. De achterstanden die Caribische studenten hebben, lopen ze daarbij echter niet in. Uiteindelijk, acht jaar na het begin van het hbo-traject, heeft circa veertig procent van de Caribische hbo-studenten een diploma. Bij de Caribische wo-studenten is na acht jaar het diplomarendement met circa 75 procent veel hoger dan in het hbo (maar wel lager dan bij andere groepen wo-studenten). Uiteindelijk is het studiesucces bij Caribische wo-studenten dus bijna dubbel zo hoog als bij Caribische hbo-studenten.

Opvallend is voorts dat Caribische studenten vaker dan andere studenten overtuigd zijn van hun studiekeuze en van hun kansen om het diploma te behalen. In de praktijk zijn switch en uitval echter veel hoger, waardoor bij Caribische studenten de kloof tussen verwachting en realiteit veel groter is dan bij andere studenten.

Studiesucces in andere regio's, buiten Nederland

Over het studiesucces van Caribische studenten in de eigen Caribische regio of in een Engelstalige omgeving zoals de VS, zijn in dit onderzoek geen harde cijfers beschikbaar gekomen. Wel blijkt uit de interviews met diverse betrokkenen dat het studiesucces in de Caribische regio en in de VS/Canada hoger wordt ingeschat dan dat van Caribische studenten in Nederland. Dit is mede reden waarom meer dan voorheen wordt ingezet op het verleggen van studentstromen met bestemming Nederland naar elders en waarom de overgang naar het mbo in Nederland vanuit bijvoorbeeld Aruba en Curaçao niet met studiefinanciering wordt ondersteund.

Verschillen tussen de eilanden in studentstromen en studiesucces

De meeste studenten die jaarlijks naar Nederland trekken zijn afkomstig van Curaçao, op afstand gevolgd door Aruba en daarna St. Maarten en de BES-eilanden. Ook als deel van de bevolking levert Curaçao relatief de meeste studenten. De aandelen op de andere eilanden ontlopen elkaar heel weinig (laatste kolom). In het hbo zijn alle eilanden relatief goed vertegenwoordigd. In het mbo komen relatief weinig studenten van Aruba, dat – wellicht meer dan de andere eilanden – leerlingen die naar het mbo in Nederland willen, ontmoedigt. In het wo zijn studenten van Curaçao in absolute maar ook in relatieve zin het meest aanwezig en zijn studenten vanuit St. Maarten en de BES-eilanden schaars.

Tabel 0.1: Herkomst studenten die naar Nederland komen

	Mbo	Deel van bevolking (0/000)	Hbo	Deel van bevolking (0/000)	Wo	Deel van bevolking (0/000)	Totaal	Deel van bevolking (0/000)
Curaçao	300 - 400	22	300 - 400	22	110 - 170	9	ca. 850	54
Aruba	100 - 150	11	200 - 300	22	60 - 90	7	ca. 450	40
St. Maarten	50 - 75	15	50 - 90	17	10 - 20	4	ca. 150	37
BES-eilanden	30 - 75	22	30 - 50	16	< 10	4	ca. 100	40
Totaal	ca. 600	18	ca. 750	22	ca. 250	7	ca. 1600	48

Het studiesucces in zowel het mbo, hbo als wo van studenten afkomstig van Aruba en Curaçao ontloopt elkaar weinig, met in doorsnee iets minder succes voor de Arubaanse studenten (met name een hogere switch/uitval op mbo-niveau 1 en 2 en in recente jaren een lager diplomarendement in het wo). Studenten van St. Maarten lijken het in doorsnee, in elk geval in sommige jaren, wat beter te doen wat betreft switch, uitval en diplomarendement. Voor de BES-eilanden zijn aantallen veelal te klein om te analyseren; er zijn geen indicaties dat het studiesucces erg afwijkt van dat bij de grotere eilanden.

Huidige aanpak

De zorgen over het relatief lage studiesucces van Caribische studenten bestaan al veel langer en zowel in de Cariben als in Nederland is er al langer een inzet om het studiesucces te verhogen.

In het voorbereidend onderwijs gaat het om:

- studie-en beroepenmarkten;
- voorlichting op school, studiereizen naar Nederland et cetera;
- een aanbod aan individuele begeleiding en workshops;
- voorlichting vanuit het vervolgonderwijs;
- bijstand vanuit de studiefinanciering voor hbo- en wo-studenten op Aruba, Curaçao en St. Maarten bij de praktische overstap: workshops, hulp bij huisvesting en dergelijke;
- informatie en proefstuderen en dergelijke, dat online beschikbaar is voor studenten.

Vanuit het voortgezet onderwijs in de Cariben wordt als trends gemeld dat men vroeger begint met de voorbereiding op de overstap, dat vaker (weer) een hierop gerichte onderwijsmodule in het curriculum is geïntegreerd en dat vaker oud-leerlingen worden ingeschakeld bij het geven van een realistisch beeld aan leerlingen.

Grootste zorgen zijn: de voorbereiding op de overstap start laat. Informatie over studiekeuze en leven in een andere omgeving landt niet goed bij studenten. De studiekeuze is niet goed doordacht.

Transitiefase:

- Aruba, Curaçao en St. Maarten hebben in Nederland plaatselijke opvang- of begeleidingscommissies en mentoren beschikbaar bij de overkomst.
- Er worden vanuit het Aruba-, Curaçao- en St. Maartenhuis workshops en bijeenkomsten voor beginnende studenten georganiseerd. Voor alle studenten van de BES-eilanden verzorgt een privaat bureau in opdracht van OCW opvang en begeleiding in Nederland.
- Tegen betaling zijn er diverse gespecialiseerde bureaus beschikbaar voor coaching.

Grootste zorgen zijn: vaak zijn essentiële, praktische zaken zoals huisvesting niet goed geregeld bij aankomst in Nederland. Freemovers waaronder veel mbo'ers die zonder studiefinanciering van het herkomstland overstappen, zijn lastig te bereiken met hulp en begeleiding. Voor de studenten die wel gebruikmaken van begeleiding in Nederland, stopt dit veelal na een jaar of eerder.

Vervolgonderwijs Nederland:

- Bij een klein aantal hogescholen zijn er communities van Caribische studenten die buddy's en bijeenkomsten organiseren. Binnen de meeste onderwijsinstellingen zijn er geen specifieke voorzieningen voor Caribische studenten, vanwege de vaak kleine aantallen per instelling.
- Caribische studenten zijn niet specifiek in beeld, doordat ze geregistreerd staan als Nederlandse studenten. Caribische studenten vallen daardoor ook buiten de voorzieningen voor internationale studenten.

Grootste zorgen zijn: overload (stapeling van praktische, studiegerelateerde en persoonlijke problemen) bij veel studenten in het eerste jaar. Studenten zoeken vaak zelf geen hulp bij (sociaal-emotionele) problemen. Switchen en uitval zijn hoog en het diplomarendement is laag.

Voldoet de huidige aanpak?

De huidige aanpak en begeleiding hebben nog onvoldoende verbetering kunnen brengen. Alle betrokkenen (studenten, begeleiders, voorbereidend onderwijs, overheden, vervolgonderwijs) wijzen dan ook op soms nog forse tekortkomingen in de keten van voorbereidingsfase tot en met de studiefase:

- In de Cariben schiet de algemene voorbereiding op de overstap naar vervolgonderwijs tekort: leerlingen worden te weinig gevormd in zelfstandigheid, studievaardigheden en vaardigheid in het Nederlands.
- De specifieke voorbereiding (studiekeuze, praktische voorbereiding op de overstap) is vaak ook onvoldoende. Leerlingen hebben veel moeite om een realistisch beeld van de opleiding en van hun nieuwe leven in Nederland te krijgen. In het vervolgonderwijs is er vaak een uitgestelde studiekeuze: Caribische studenten gaan vaak pas in het vervolgonderwijs echt nadenken over wat ze eigenlijk kunnen en willen.
- Er is in het vervolgonderwijs in Nederland weinig (proactieve) hulp bij overload en emotionele problemen die veel Caribische studenten ervaren.

Problemen lijken vooral groot bij mbo- en hbo-studenten. Wo-studenten lijken zich sneller aan te kunnen aanpassen en zij behalen ook betere studieresultaten.

Wat maakt deze groep studenten uniek?

Er is in het Nederlandse onderwijs geen andere groep studenten met vergelijkbare lage resultaten als Caribische studenten. Anderzijds is er ook geen andere groep denkbaar die met zo'n lastige samenloop aan achterstanden en uitdagingen kampt. Dat begint er al mee dat de meeste Caribische studenten voor hun vervolgopleiding ver van huis *moeten* gaan, omdat dicht bij huis de opleiding niet beschikbaar is. Bij andere studenten is ver weg van het eigen gezin studeren normaliter een bewuste, eigen keuze, waardoor er een selectie optreedt: alleen degenen die het leuk vinden en het aankunnen, gaan ver weg studeren. En Nederland, waar de meeste Caribische studenten gaan studeren, is nou net qua cultuur, klimaat, taal, samenleving, onderwijsbenadering en veel praktische zaken heel anders dan de Cariben. Voor veel studenten blijkt de overgang zo groot dat eigenlijk geen aanpak goed daarop kan voorbereiden. Meer tijd nemen voor de voorbereiding of kijken naar beter geschikte onderwijsmogelijkheden op andere locaties, is dan een betere weg.

Waarom zijn er nog geen oplossingen?

De problematiek is extreem weerbarstig en complex. Studenten kampen met meervoudige achterstanden en staan daarbij vaak onder erg hoge druk (studiedruk, druk van thuisfront, niet willen/mogen falen, studieschulden). Oorzaken van achterstanden liggen daarbij mede bij fundamentele, lastig veranderbare zaken: de beschermende cultuur in de Cariben, het examen- in plaats van toekomstgerichte onderwijs, taalverschillen, de geïsoleerde ligging van de eilanden. Doordat de groep afkomstig is van zes verschillende eilanden met eigen aanpakken en zich in het vervolgonderwijs verspreidt over een groot aantal instellingen, is er bijna onvermijdelijk een versnippering in de aanpak. Oplossingen zijn grotendeels afhankelijk van de samenwerking en coördinatie tussen verschillende (autonome) instanties, instellingen en landen, met verschillende culturen. De samenwerking schiet nu tekort om de benodigde verbeteringen te bewerkstelligen. Extra uitdagingen zijn daarbij de veelal beperkte (financiële) middelen waarover scholen, ouders en overheden met name in de Cariben beschikken. Tezamen is sprake van een zeer lastig oplosbare problematiek. Het is dan niet vreemd of verrassend dat de bestaande inzet in de Cariben en in Nederland nog niet heeft geleid tot een doorbraak. Nodig zijn stevige en gezamenlijke initiatieven, vanuit een heldere visie op hoe, waar en wanneer problemen het beste voorkomen kunnen worden.

Oplossingsrichtingen

Startpunt is een brede onderkenning dat het studiesucces van Caribische studenten laag is en dat de huidige voorzieningen voor de voorbereiding, studiekeuze, begeleiding en ondersteuning in het vervolgonderwijs niet voldoende zijn. Focus op één aspect, of dat nu taalonderwijs of een betere studiekeuze is, is niet genoeg om de benodigde verbeteringen te bereiken. Meer middelen, samenwerking, kennisdeling en professionalisering in de hele keten van voortgezet onderwijs in de Cariben tot en met het vervolgonderwijs zijn noodzakelijk om te voorkomen dat Caribische studenten, ondanks hun talenten, blijven kampen met een overload aan problemen.

De belangrijkste sleutels tot verbeteringen liggen in de Cariben. Er zijn weliswaar al veel voorzieningen in de Cariben en veel informatie over studeren en studies is online vindbaar. De voorbereiding in het voortgezet onderwijs komt echter vaak pas laat op gang en de aandacht voor in het hoger onderwijs vereiste studievaardigheden en voor zelfstandig leven en leren is in vergelijking tot Nederland laag. Ook is enkel het aanreiken van informatie onvoldoende voor leerlingen die zaken op zich af laten komen en vaak pas laat in actie komen. Daarom zou er meer drang en dwang in de voorbereiding op het vervolgonderwijs moeten komen, met een dekkend begeleidingssysteem voor alle leerlingen en ouders en met grondige checks of de informatie ook echt is opgenomen en of de voorbereidingen op de transitie voldoende ter hand zijn genomen. De aangereikte informatie moet leerlingen bovendien veel meer persoonlijk kunnen aanspreken, bijvoorbeeld via testimonials van oud-leerlingen en via meer mogelijkheden van online proefstuderen en open dagen.

Wat moet beter? welke nieuwe initiatieven zijn nodig?

Er gebeurt zoals gezegd al veel goeds qua voorbereiding en begeleiding van Caribische studenten. Meest tekenend resultaat uit het voorliggende onderzoek is echter dat leerlingen op de eilanden zich tevreden tonen over hun voorbereiding vooraf en de begeleiding op school, maar dat uit de interviews en de enquêtes onder studenten blijkt dat zij in hun eerste studiejaar vaak tot een inzicht komen dat het toch niet voldoende was. De belangrijkste inzet is en blijft hiermee om te voorkomen dat studenten met te weinig voorbereiding, motivatie en bagage aan het vervolgonderwijs beginnen. Een slechte voorbereiding en motivatie blijken in de praktijk heel lastig nog in studiesucces om te buigen. Bottomline is dat als het niet lukt om de voorbereiding en de begeleiding effectief te verbeteren, de kans op studiesucces in Nederland klein blijft en de overstap naar vervolgonderwijs in Nederland vaker ontmoedigd of uitgesteld zou moeten worden.

Wat kan/moet beter in de Cariben

- Onderwijs meer activerend maken (projectmatig onderwijs, leren leren, meer aandacht voor digitale en 21st century skills). Scholen hebben baat bij het delen va good practices en/of advies/begeleiding vanuit scholen die dit al goed aanpakken.
- Voorbereiding (weer) integreren in het curriculum en er eerder mee beginnen. Het voormalige VOBAS-project is een van de voorbeelden hiervoor.
- Ouders nauw betrekken bij de voorbereiding vanuit school.
- Meer en beter taalonderwijs, aansluitend op de eisen in het vervolgonderwijs (spreken, presenteren, discussiëren, verslagen maken).
- Samenwerking in voorlichting versterken; oud-leerlingen vaker inzetten bij voorlichting.
- De mogelijkheden van in de eigen regio studeren (minder cultuurschok en minder 'brain drain') waar mogelijk uitbreiden en meer stimuleren en onder de aandacht brengen.

Gewenste c.q. kansrijke nieuwe initiatieven in de Cariben

- Invoering van een uitgebreide 'transitiecheck' met een semi-dwingend advies bij gebleken hiaten in de voorbereiding. In die check dient minimaal te worden nagegaan: studiekeuze (welke studie, waarom, persoonlijke motivatie), praktische voorbereiding, financiën, steun sociale omgeving op het eiland en op de studielocatie, huisvesting, taalvaardigheid, opvang bij aankomst op de studielocatie.
- Voorbereidingsjaar breder toegankelijk maken en deels positioneren op de door de student gewenste studielocatie. Door (algemene) elementen uit de beoogde vervolgopleiding reeds op te nemen (via online studeren en dergelijke) in het voorbereidingsjaar, kan de studievertraging die een voorbereidingsjaar oplevert, worden geminimaliseerd. Een verbeterd en uitgebreid aanbod van een voorbereidingsjaar vergt nauwe samenwerking tussen onderwijsinstellingen in de Cariben en in Nederland.
- De voorbereiding in de Cariben verbinden met de opvang en de begeleiding in het eerste jaar binnen onderwijsinstellingen (doorlopende lijn, warme overdracht).

Wat kan/moet beter bij de transitie

- Opvang en begeleiding effectief voor alle studenten organiseren en afstemmen met de algemene introductie binnen onderwijsinstellingen.
- Voor elke student een mentor in het eerste jaar organiseren en zo gewenst ook in het jaar daarna.
- Kwaliteit en aanpak begeleiding/mentoring borgen en stimuleren; mentoring mede richten op kernzaken waarmee studenten worstelen, zoals zelfstandig worden, wonen en studiekeuze en studievoortgang.

Wat kan/moet beter in het vervolgonderwijs

- Aanbod aan online proefstuderen en online open dagen uitbreiden; beeld vanuit studentperspectief tonen (uitdagingen, reëel beeld schetsen).
- Sluitend systeem van opvang (en registratie) in Nederland organiseren zodat studenten kunnen worden gevolgd, periodiek actief kunnen worden bevraagd op (studie)problemen en kunnen worden uitgenodigd voor evenementen en workshops en dergelijke die(mede) op hen zijn gericht, zoals de voorzieningen voor internationale studenten binnen ho-instellingen in Nederland.
- Communities als HAN Huntu voor Caribische studenten stimuleren en opzetten, zo nodig daarin tussen instellingen samenwerken en het effect op het studentsucces daarvan monitoren.
- Betere samenwerking en coördinatie tussen instellingen voor vervolgonderwijs in de voorlichting in de Cariben aan aankomend studenten.

Gewenste c.q. kansrijke nieuwe initiatieven in het vervolgonderwijs

- Samenwerken met andere instellingen en instellingen in de Cariben in een gezamenlijk voorbereidingsjaar.
- Samenwerken met andere instellingen en instellingen in de Cariben in gezamenlijke opleidingen/joint degrees, die deels in de Cariben (mede via afstandsonderwijs) zijn te volgen en deels in Nederland.

Hoe een en ander exact moet worden uitgewerkt, is niet vanuit het onderhavige onderzoek aan te geven. Dat moeten onderwijsinstellingen in Nederland, onderwijsinstellingen in de Cariben en de diverse betrokken overheden met elkaar bespreken en afspreken.

1 Inleiding, achtergronden en onderzoekverantwoording

Jongeren uit het Caribische deel van het Koninkrijk (hierna: Caribische studenten) waaieren uit over diverse locaties voor vervolgonderwijs. Een groot deel gaat in een ander deel van de Caribische regio, in Noord-Amerika of in Europees Nederland (hierna: Nederland) studeren. Een relatief groot deel van de Caribische studenten is echter niet succesvol in het vervolgonderwijs (mbo, hbo en wo) in Nederland.

In de afgelopen jaren zijn verscheidene oorzaken benoemd van het lage studiesucces in deze groep en er zijn ook maatregelen genomen om Caribische studenten beter te ondersteunen bij de overstap naar het vervolgonderwijs. Deze initiatieven hebben nog niet geleid tot een duidelijke verbetering in het studiesucces; de vraag is dan waarom niet. Daarom hebben de vier ministers van onderwijs van Aruba, Curaçao, St. Maarten en Nederland gezamenlijk een onderzoek uitgezet naar de oorzaken en achtergronden van laag studiesucces bij Caribische studenten en naar inzichten in mogelijke verbeteringen in beleid en aanpak.

Doel onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om een integraal beeld te schetsen van de knelpunten die Caribische studenten ervaren tijdens de aansluiting op en de doorstroom in het vervolgonderwijs en welke inzet er reeds is om die knelpunten aan te pakken. De onderzoeksresultaten dienen geschikt te zijn als basis voor nieuw beleid om de aansluiting en doorstroom te verbeteren.

1.1 Caribische delen van het koninkrijk: een korte schets

Aruba, Curaçao en St. Maarten zijn naast Nederland autonome landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden. De drie kleinere eilanden Bonaire, St. Eustatius en Saba zijn sinds oktober 2010 deel van Nederland als afzonderlijke openbare lichamen; vroeger stonden ze samen bekend als de BES-eilanden, nu worden zij samen als Caribisch Nederland aangeduid. In totaal wonen op de zes eilanden circa 340.000 mensen. Veruit de meeste mensen wonen op Curaçao of Aruba; twee eilanden (St. Eustatius en Saba) hebben weinig bewoners[1].

Curaçao	158.000
Aruba	112.000
St. Maarten	41.000
Bonaire	20.000
St. Eustatius	3.000
Saba	2.000

De officiële talen in de Cariben zijn sinds 2007 Nederlands, Engels en Papiaments. Papiaments is veruit de meest gebezigde volkstaal op de Benedenwindse eilanden (Aruba, Bonaire en Curaçao) en Engels is dat op de Bovenwindse eilanden (St. Maarten, St. Eustatius en Saba). Spaans is vooral op Aruba een relatief belangrijke taal. Het Nederlands is op alle eilanden voor slechts een kleine minderheid (minder dan 10%) de thuis gesproken taal[2].

1 https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/vraag-en-antwoord/waaruit-bestaat-het-koninkrijk-der-nederlanden
2 Snetselaar, M. (2012). Het Nederlands op de BES-eilanden; een vreemde taal. Levende Talen magazine. 99: 24-28.

Onderwijsaanbod in de Cariben

Op de Caribische eilanden van het Koninkrijk (hierna kortweg: de eilanden of de Cariben) is er een gevarieerd aanbod aan onderwijs. Op elk eiland is voortgezet onderwijs te volgen. De meeste keuze met meerdere scholen (publiek en privaat) is er logischerwijze op de qua inwonerstal grootste eilanden: Curaçao, Aruba en St. Maarten. Op elk van de drie overige eilanden (de BES-eilanden) is er steeds één scholengemeenschap. In diverse wetgeving is de gelijkstelling van vergelijkbare diploma's in de Cariben en in Nederland geregeld[3]. In het beroeps- en hoger onderwijs is er een aanbod aan mbo-, hbo- en enkele wo-opleidingen op Curaçao, Aruba en St. Maarten, met op elk van die eilanden een universiteit. Op St. Eustatius en Saba verzorgen de scholengemeenschappen aldaar ook beroepsopleidingen op mbo-niveau 1-2, volgens het CVQ-systeem (zie hieronder).

Het aanbod aan beroeps- en hoger onderwijs is lokaal logischerwijze (veel) minder breed dan bijvoorbeeld in Nederland en voor veel opleidingen moeten Caribische studenten derhalve uitwijken naar een ander eiland of een ander land.

Onderwijstaal

Het primair onderwijs was in de Cariben (m.u.v. Saba) tot 2000 vooral Nederlandstalig, na 2000 is op de basisscholen het Papiaments of Engels naast Nederlands als instructietaal opgekomen. Op St. Maarten zijn al veel langer zowel Nederlands als Engels instructietalen. Sinds het schooljaar 2008-2009 is op Curaçao in de basisscholen Nederlands weer de instructietaal. Op Aruba wordt sinds 2019 in het kleuter- en basisonderwijs een multitalig onderwijsmodel ingevoerd.

Het voortgezet onderwijs in de Cariben is vaak ook zowel Nederlands- als Engelstalig. Omdat het voortgezet onderwijs op Curaçao, Aruba, Bonaire en St. Maarten gebruik maakt van dezelfde Centraal Schriftelijk Eindexamens als in Nederland en omdat veel scholieren na afronding van de middelbare school vervolgonderwijs in Nederland gaan volgen, is het Nederlands als instructietaal belangrijk. Op Saba en St. Eustatius hanteert het voortgezet onderwijs een ander onderwijssysteem (zie hierna) met Engels als instructietaal.

Caribisch 'CXC' onderwijssysteem op St. Eustatius en Saba

Om een betere aansluiting op het regionale onderwijs en de regionale context te realiseren zijn de scholen voor voortgezet en beroepsonderwijs op St. Maarten, St. Eustatius en Saba overgestapt van de Nederlandse inrichting van het onderwijs naar de inrichting van het onderwijs dat binnen de CARICOM is vastgesteld. CARICOM is de Caribische Gemeenschap die 15 lidstaten en 5 'associate' leden telt, veelal relatief kleine Engelstalige landen in het Caribisch gebied. Deze Caribische onderwijsinrichting en de onderwijssoorten die er onder ressorteren zijn niet één op één vergelijkbaar met die in Europees Nederland. Globaal ziet het er, voor wat betreft voortgezet en beroeps(gericht) onderwijs als volgt uit:

- Caribbean Certificate of Secondary Level Competence (CCSLC). Dit is een brede onderbouw van drie jaar met zowel theoretische als beroepsgerichte componenten.
  Na de driejarige onderbouw volgen twee jaar voortgezet onderwijs waarin de leerling een meer algemeen vormende, theoretische route volgt of een meer beroepsgerichte. Mengvormen zijn echter ook mogelijk.
- Caribbean Secondary Education Certificate (CSEC) is de meer algemeen vormende en theoretische route. In vergelijking met het Nederlandse schoolsysteem komt dit, afhankelijk van de examenresultaten, neer op een vmbo-tl of havo niveau.

3 In de WVO-BES, de WHW en de onderwijswetgeving van de drie zelfstandige eilanden is de gelijkschakeling geregeld. De gelijkschakeling van diploma's volgens het CXC-systeem met Nederlandse diploma's is volgens geïnterviewden in dit onderzoek echter niet voldoende helder geregeld.

- Caribbean Vocational Qualification (CVQ) is de meer beroepsgerichte route. Dit onderwijs laat zich niet makkelijk vergelijken met het Nederlandse beroeps(gerichte) onderwijs, omdat er meer sprake is van flexibiliteit, mengvormen en maatwerk. Er zijn vijf CVQ-niveaus die achtereenvolgens gevolgd kunnen worden in het tempo dat bij de leerling past. Scholen op de eilanden bieden vooralsnog alleen de eerste twee niveaus aan, die in dit systeem bij het voortgezet onderwijs horen. De leerlingen in deze route eindigen hun vo-school dus met maximaal een CVQ-2 niveau. Qua kennis en denkniveau is dat vergelijkbaar met mbo-niveau 1 of 2. Ook een leerling die CVQ-niveau 3, 4 of 5 aankan, begint als onderdeel van zijn vo-onderwijs bij niveau 1 maar zal dat sneller behalen dan de leerling voor wie bijvoorbeeld niveau 2 het eindstation is.

1.2 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen zijn onderstaand weergegeven.

Scholieren en studenten

- Hoe oriënteren scholieren in de Cariben zich op een vervolgstudie?
- Welke afwegingen spelen mee bij de keuze voor de locatie van een vervolgstudie?
- Hoe kijken studenten terug op de voorbereiding in het voortgezet onderwijs?
- Hoe hebben (oud-)studenten de transitie naar voortgezet onderwijs ervaren?
- Hoe hebben (oud-)studenten de begeleiding van/door instellingen ervaren?
- Welke problemen hebben (oud-)studenten in het vervolgonderwijs in de regio en in Europees Nederland? Welke verschillen zijn er hierbij?
- Hoe kan volgens leerlingen en studenten de aansluiting op vervolgonderwijs verbeteren?

Scholen en instellingen op de eilanden

- Wat doen scholen om leerlingen voor te bereiden op vervolgonderwijs?
- Wat doen scholen om leerlingen te begeleiden bij de transitie naar vervolgonderwijs?
- Ervaren zij problemen of knelpunten bij de voorbereiding en/of bij de transitie? Zo ja, welke?
- In hoeverre denken scholen dat zij een goed beeld hebben van de ervaringen van oud-leerlingen bij de transitie en in het vervolgonderwijs? Waarop wordt dit gebaseerd?
- Heeft kennis van de ervaringen van voormalige leerlingen geleid tot aanpassingen in de voorbereiding of begeleiding vanuit school?
- Is er onderlinge afstemming en/of samenwerking tussen instellingen bij de voorbereiding? Wat zijn de succesfactoren en knelpunten bij deze samenwerking?
- Hoe zou de voorbereiding en de transitie kunnen verbeteren?

Instellingen in Nederland

- Wat doen ontvangende instellingen om leerlingen te werven in de Caribische Koninkrijksdelen?
- Hoe begeleiden instellingen leerlingen bij de transitie naar vervolgonderwijs? Wat doen instellingen om Caribische studenten te ontvangen en te begeleiden in Nederland? Verschillen die van de activiteiten voor andere studenten?
- Ervaren instellingen knelpunten bij de transitie en bij de begeleiding in het vervolgonderwijs?
- Zijn de instellingen op de hoogte van elkaars aanpak? Is er onderlinge afstemming of samenwerking bij de voorbereiding?
- Wat zijn de belangrijkste oorzaken van lage studieprestaties en is een prioritering aan te geven?
- Hoe zou de aansluiting verbeterd kunnen worden?

1.3 Analytisch kader: de ‘student journey’

Oorzaken van achterstanden en de effectiviteit van het huidige beleid zijn te beschrijven aan de hand van de student journey. Die beschrijft welke stappen een student doorloopt en welke begeleidingsopties er daarbij zijn in de route van het funderend onderwijs tot en met het vervolgonderwijs. Een rijk beeld van de ervaringen van individuele studenten tijdens de overstap op het vervolgonderwijs, maakt het mogelijk om effectieve maatregelen te formuleren die het studiesucces van Caribische studenten kunnen verbeteren.

De student journey begint in het onderwijs in de Cariben. Factoren die van invloed tijdens de schooltijd zijn bijvoorbeeld de taal waarin onderwezen wordt, cultuuraspecten, de kwaliteit van het onderwijs en de voorbereiding en oriëntatie op het vervolgonderwijs. De volgende fase is de transitiefase, de periode tussen de studiekeuze en de start van die opleiding. In deze fase komt vaak veel administratie kijken, zoals het aanvragen van studiefinanciering en het regelen van de eventuele verhuizing. De laatste fase in de student journey betreft het studeren zelf. De eerste maanden van de vervolgopleiding zijn belangrijk: voelt hij of zij zich thuis op de opleiding, sluiten zijn/haar competenties aan op de opleiding en heeft hij of zij de goede studiekeuze gemaakt? De navolgende figuur is een schematische weergave van de ‘reis’ die een Caribische student kan afleggen. Niet iedere student doorloopt elke stap binnen dezelfde tijd.

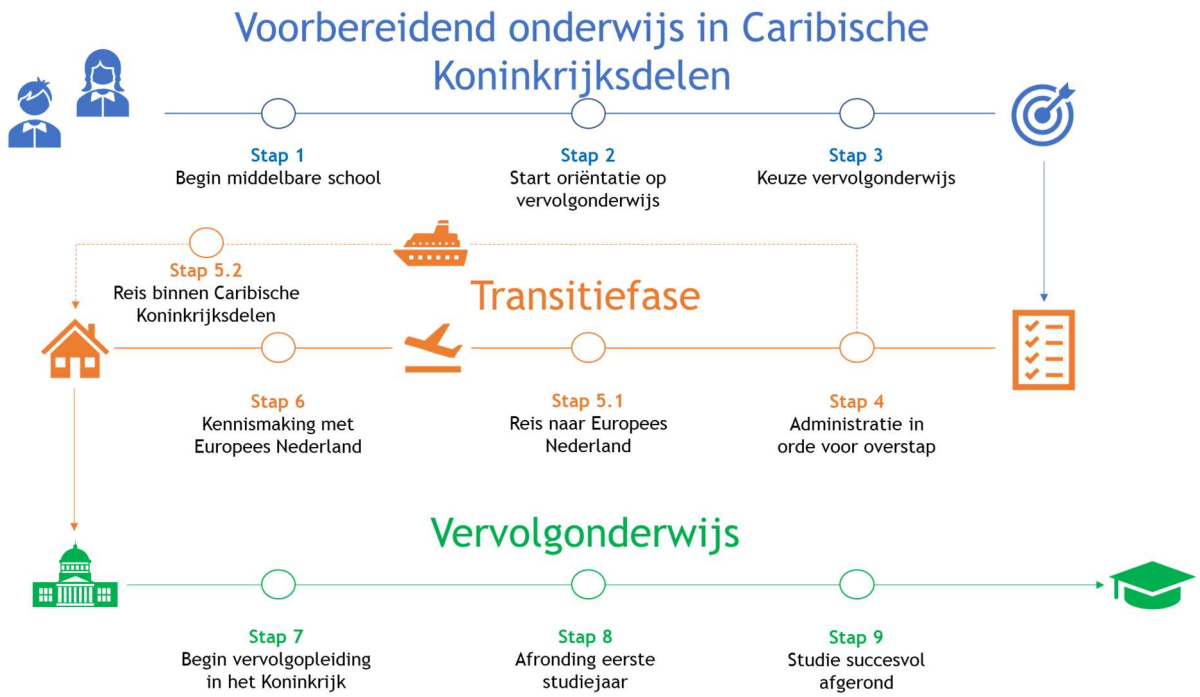

Figuur 1.1: Student Journey

1.4 Aanpak onderzoek

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen is de volgende aanpak gehanteerd:

Kennissynthese: Middels een deskresearch en oriënterende gesprekken is in kaart gebracht wat al bekend is over de aansluiting van Caribische studenten op het vervolgonderwijs. In bijlage B zijn de bestudeerde bronnen opgenomen.

Secundaire data-analyses: op basis van bestaande databronnen is een kwantitatief beeld geschetst van het studiesucces van Caribische studenten in het mbo , hbo en wo. Gebruikte bronnen daarvoor zijn de Startmonitor (onderzoek onder eerstejaarsstudenten), de Studentenmonitor en CBS Microdata.

Interviews met ondersteuningsorganisaties en overheden: in de Cariben en in Nederland is gesproken met vertegenwoordigers van overheden en ondersteuningsorganisaties.

Interviews met onderwijsinstellingen: in de Cariben en in Nederland is gesproken met diverse instellingen voor voortgezet onderwijs, mbo, hbo en wo en vertegenwoordigers van koepelorganisaties in het onderwijs.

Interviews met scholieren/studenten: in de Cariben en in Nederland zijn bij elkaar ruim 80 Caribische leerlingen en studenten gesproken, in interviews en groepsgesprekken.

Enquête onder studenten: Studenten in vervolgonderwijs in de Caribische Koninkrijksdelen en in Nederland zijn via een online vragenlijst bevraagd op hun ervaringen. De gehanteerde vragenlijst is opgenomen in bijlage C.

1.5 Opzet rapport: verschillende perspectieven bij de student journey

Deze rapportage start in hoofdstuk 2 met een analyse van het studiesucces van Caribische studenten. In hoofdstuk 3 wordt dit vervolgd met een overzicht van wat al bekend is uit eerdere rapporten over de oorzaken en achtergronden van het lagere studiesucces onder deze groep studenten.

In de hoofdstukken daarna wordt de problematiek van het lage studiesucces steeds vanuit een ander perspectief behandeld:

- Het eerste perspectief is dat van de studenten zelf. In hoofdstuk 4 vertellen zij welke hindernissen zij kunnen tegenkomen op hun weg naar een diploma.
- Daarna is er het perspectief van het onderwijs en de scholen in de Cariben (hoofdstuk 5). Zij reflecteren op hun rol bij de voorbereiding op en de transitie naar het vervolgonderwijs.
- Daarna volgt het perspectief van publieke en private organisaties en bureaus die studenten voorbereiden, begeleiden en ondersteunen, in Nederland en in de Cariben (hoofdstuk 6).
- Ten slotte is er het perspectief van het ontvangend onderwijs, mbo-instellingen, hogescholen en universiteiten die Caribische studenten ontvangen en begeleiden naar een diploma (hoofdstuk 7).

In de analyse wordt waar mogelijk onderscheid gemaakt tussen studenten in het mbo, hbo en wo en tussen de verschillende eilanden van herkomst.

De analyse mondt uit in de conclusies in hoofdstuk 8, waarin ook aanbevelingen zijn opgenomen.

2 Instroom, doorstroom en studiesucces van Caribische studenten

In dit hoofdstuk is de instroom en doorstroom van Caribische studenten in het vervolgonderwijs nader geanalyseerd en is op basis van secundaire data gekeken naar factoren die samenhangen met studiesucces en studieproblemen.

2.1 Data en definities

CBS microdata

Met de beschikbare data over het Nederlandse onderwijs zijn Caribische studenten niet direct en eenduidig te identificeren. Een student kan bijvoorbeeld tot het hoger onderwijs zijn toegelaten met een havodiploma, maar waar dat diploma is behaald is niet opgenomen in de beschikbare onderwijs-data. Met behulp van CBS microdata is het mogelijk om deze groep zo goed mogelijk te identificeren. Hiertoe zijn verschillende databestanden over migratie en onderwijs aan elkaar gekoppeld. Vervolgens is voor alle instromers in het Nederlandse mbo en ho gekeken of en wanneer ze verhuisd zijn naar Nederland vanuit de Caribische eilanden en of ze niet eerder voortgezet onderwijs hebben gevolgd in Europees Nederland. De doelgroep is afgebakend als studenten met:

- instroom in het mbo (bol of bbl) of ho (bachelor of associate degree);
- geen (bekende) examenuitslag in het voortgezet onderwijs in Europees Nederland;
- emigratie vanuit één van de Caribische eilanden naar Nederland in het kalenderjaar van de eerste inschrijving in het mbo of hoger onderwijs of één kalenderjaar daarvoor;
- een leeftijd van 25 jaar of jonger bij de eerste inschrijving in het mbo of ho.

Met deze selectie is er een zo goed mogelijke benadering van de groep studenten die het diploma voortgezet onderwijs op één van de zes Caribische koninkrijksdelen hebben behaald en daarna zijn ingestroomd in het Nederlandse mbo of ho. Een voorwaarde aan analyses op microdata van CBS is dat zogenaamde ‘onthulling’ wordt vermeden. Daarom kunnen geen gegevens worden getoond van groepen kleiner dan tien personen. Hierdoor kunnen soms data op een hoger niveau zijn geaggregeerd of niet zijn gepresenteerd. Waar dit het geval is, is dit aangegeven in de tekst of bij de betreffende figuur.

Startmonitor

Daarnaast is gebruik gemaakt van de Startmonitor (2009-2017). Dit landelijke onderzoek volgt instromende bachelorstudenten tijdens hun eerste studiejaar, waartoe in september, december en juni een vragenlijst wordt afgenomen. De Startmonitor brengt aspecten in kaart van het studiekeuzeproces en hoe studenten hun plek vinden in hun opleiding. De Startmonitor is niet opgezet om specifiek Caribische studenten te volgen, maar bevat wel enkele vragen waarmee deze groep zo goed mogelijk kan worden onderscheiden. Dit betreft vragen naar geboorteplek, identificatie met een land en activiteiten in het voorgaande jaar (buitenland). De doelgroep is concreet afgebakend als studenten:

- geboren in Aruba of de Nederlandse Antillen[4];
- die zich identificeren als Arubaans of Antilliaans;
- die het voorgaande jaar in het buitenland woonden (op basis van de postcode).

Omdat jaarlijks slechts kleine aantallen studenten in de doelgroep vallen, zijn voor de analyses de negen Startmonitorjaren bij elkaar genomen. Ook is alleen de meting in september gebruikt, omdat later in het studiejaar de respons te laag is om uitspraken over deze groep studenten te kunnen doen.

4 Dit is in 2018 en 2019 slechts op werelddeelniveau gevraagd, daarom zijn deze jaren niet meegenomen.

2.2 Instroom in vervolgonderwijs Europees Nederland

Mbo

Het aantal Caribische instromers in het mbo is gepresenteerd in tabel 2.1. Het totaal aantal instromers daalt eerst vrij sterk van 705 in studiejaar 2011-2012 tot 486 in 2014-2015 en stijgt daarna weer tot ruim 600 in 2019-2020; dit is circa een half procent van de totale jaarlijkse instroom in het mbo.
Voor Caribische studenten gaat het vrijwel uitsluitend (97%) over studenten in de beroepsopleidende leerweg (BOL, overwegend klassikaal) en bijna niet (3%) om de beroepsbegeleidende leerweg (BBL, met werkend leren). Bij andere studenten ligt het aandeel BBL vier tot zeven keer hoger (bij resp. studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond).

Tabel 2.1: Instroom Caribische studenten in mbo in Europees Nederland

Niveau	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
1	206	163	156	138	137	137	164	157	141
2	147	140	106	97	107	111	114	103	112
3	140	116	94	99	76	96	111	109	108
4	212	186	198	152	183	168	213	222	245
Totaal	705	605	554	486	503	512	602	591	606

Bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed

De meeste instroom is er bij Caribische studenten in mbo niveau 4 en dit aandeel neemt toe naar 40 procent in 2019-2020 (figuur 2.2). Vergeleken met overige studenten in het mbo starten relatief veel Caribische studenten (23% voor Caribische studenten in 2019-2020) in mbo-niveau 1. Bij studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond is dit slechts vijf procent. Wel is het aandeel niveau 1 vergelijkbaar met het aandeel bij studenten met een niet-westerse migratie-achtergrond. Het aandeel instromers in niveau 2 en 3 is voor Caribische studenten vergelijkbaar met studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond.

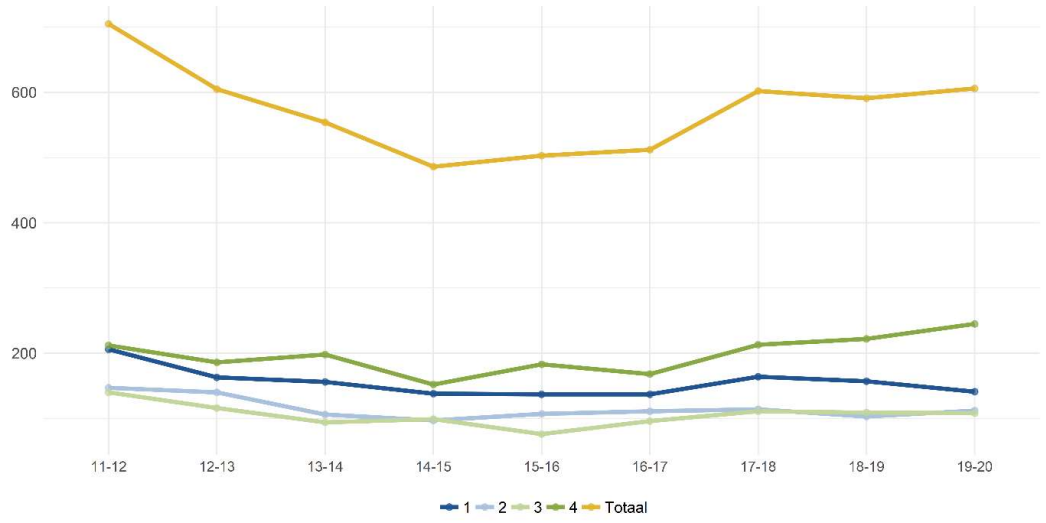

Figuur 2.1: Instroom Caribische studenten in mbo naar niveau (Bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

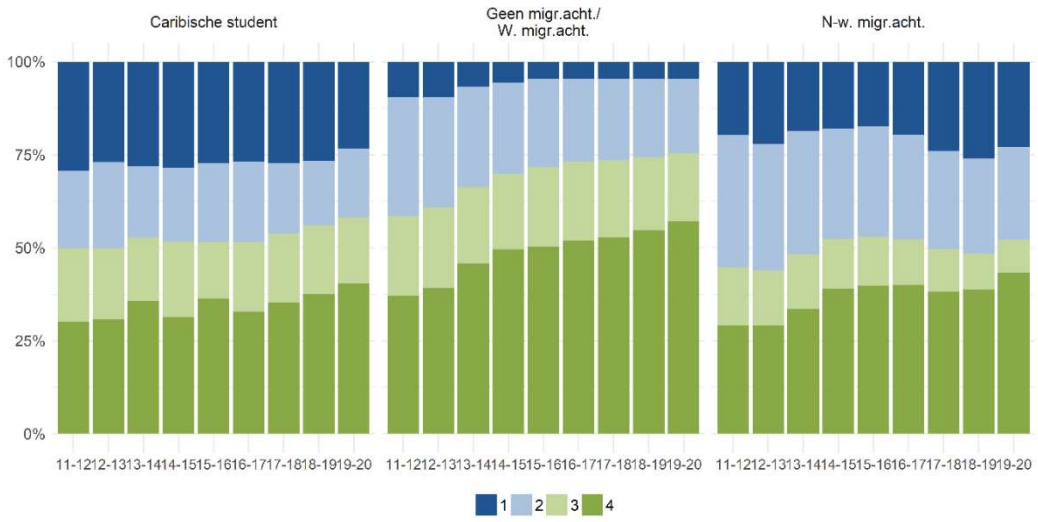

Figuur 2.2: Instroom Caribische studenten in mbo naar niveau (in procenten): bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed

Samenvattend zijn er bij Caribische studenten veel meer starters op niveau 1 en minder op niveau 4 dan bij studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond, maar zijn de cijfers voor Caribische studenten wel vergelijkbaar met studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

Instroom naar eiland

De instroom per eiland is te zien in figuur 2.3. De instroom vanuit Curaçao is verreweg het grootst (tussen de 300 en 400 jaarlijks), gevolgd door Aruba (100 à 150) en St. Maarten (50 à 75). De aantallen zijn vrij stabiel over de jaren heen.

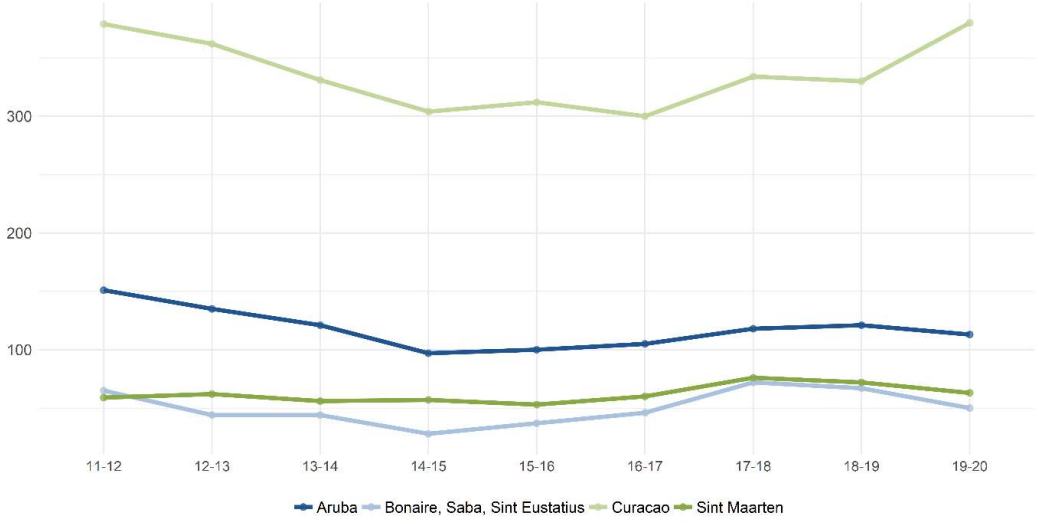

Figuur 2.3: Instroom Caribische studenten in mbo naar eiland: Bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed

In figuur 2.4 is de instroom gegroepeerd naar niveau 1/2 en 3/4. Hierbij valt op dat er vanuit Aruba meer niveau 3/4 instroom is en vanuit Curaçao meer niveau 1/2 (behalve in de laatste paar jaar). Voor St. Maarten en de overige eilanden is de instroom in niveau 1/2 meestal gelijk aan die in niveau 3/4.

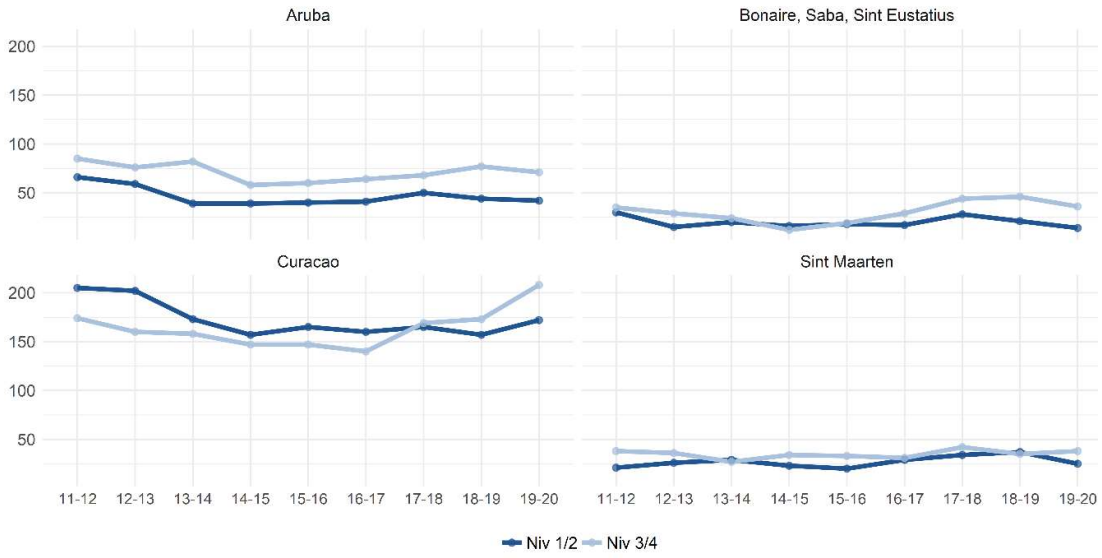

Figuur 2.4: Instroom Caribische studenten in mbo naar eiland en niveau: Bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed

Instroom mbo naar sector

De instroom naar mbo-sector is in figuur 2.5 beschreven. Het aandeel 'Combinatie van sectoren' is relatief groot, doordat dit niveau 1 studenten betreft. Het aandeel studenten in de sector Landbouw is te klein om (vanwege privacy-redenen) te kunnen tonen. Grosso modo zijn voor het overige het patroon en de trend voor Caribische studenten opnieuw vergelijkbaar met die voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

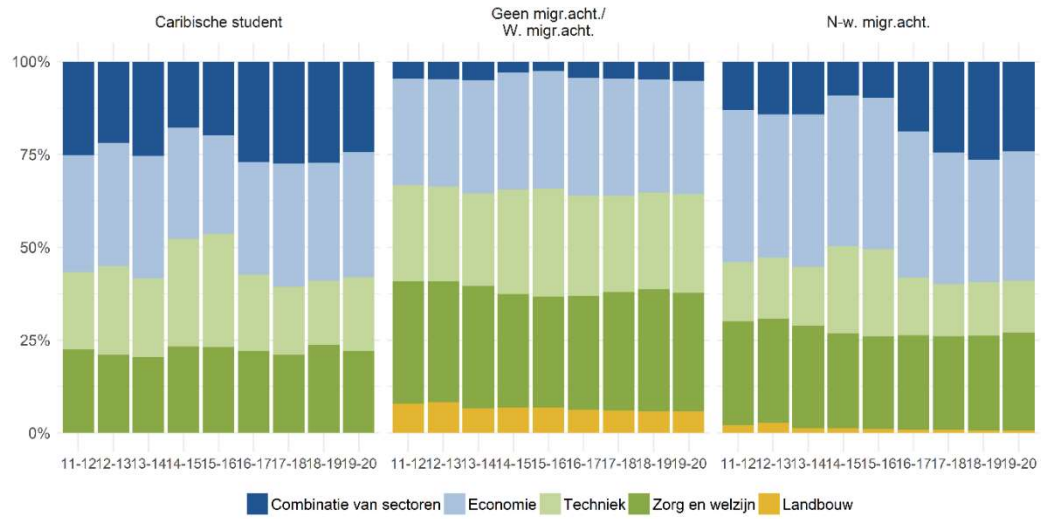

Figuur 2.5: Instroom Caribische studenten in mbo naar sector: bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed

Bij uitsplitsing van de sectorale instroom naar niveau (figuur 2.6) wordt bij de Caribische studenten op niveau 2 een daling zichtbaar bij de instroom in Economie, terwijl de instroom stijgt voor Techniek en Zorg & Welzijn. In niveau 3 fluctueert de instroom per jaar meer. Voor niveau 4 geldt dat de instroom van Caribische studenten een stijgende trend vertoont in de sector Economie en een dalende trend in Techniek. In vergelijking met mbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is met name de instroom in Techniek groter (in niveau 2 en 4). In vergelijking met studenten zonder migratie-achtergrond of met een westerse migratieachtergrond is bij Caribische studenten de instroom in Techniek in niveau 2 en 3 lager en is de instroom op alle drie de niveaus hoger in de sector Economie.

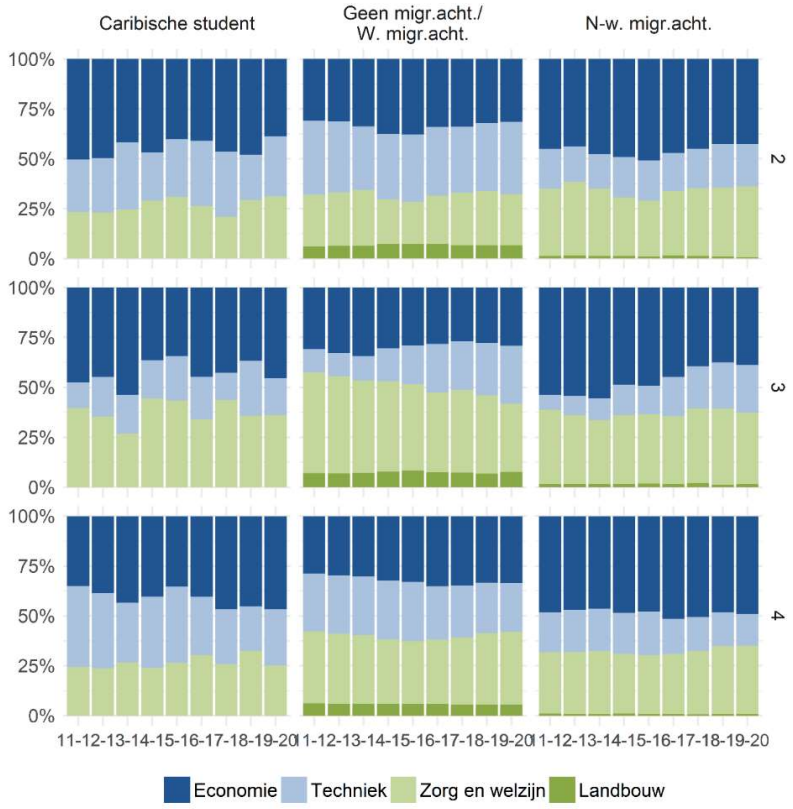

Figuur 2.6: Instroom Caribische studenten in mbo naar niveau en sector: 2011-2029 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

Instroom naar geslacht

Figuur 2.7 laat de man/vrouw-verhouding in de instroom zien voor verschillende groepen en voor de vier mbo-niveaus. Bij de Caribische studenten schommelt op alle niveaus de verhouding tussen man en vrouw meer dan bij de andere groepen studenten, waarschijnlijk mede vanwege de kleinere aantallen bij de Caribische studenten. Meest opvallend is dat op niveau 3 er in eerdere jaren vanuit de eilanden relatief veel mannelijke instromers waren, maar dat op niveau 3 het aandeel mannen bij de Caribische studenten is gedaald, terwijl dat in de twee andere groepen studenten is gestegen. Voor het overige zijn er geen opvallende verschillen in de man-vrouw verhouding.

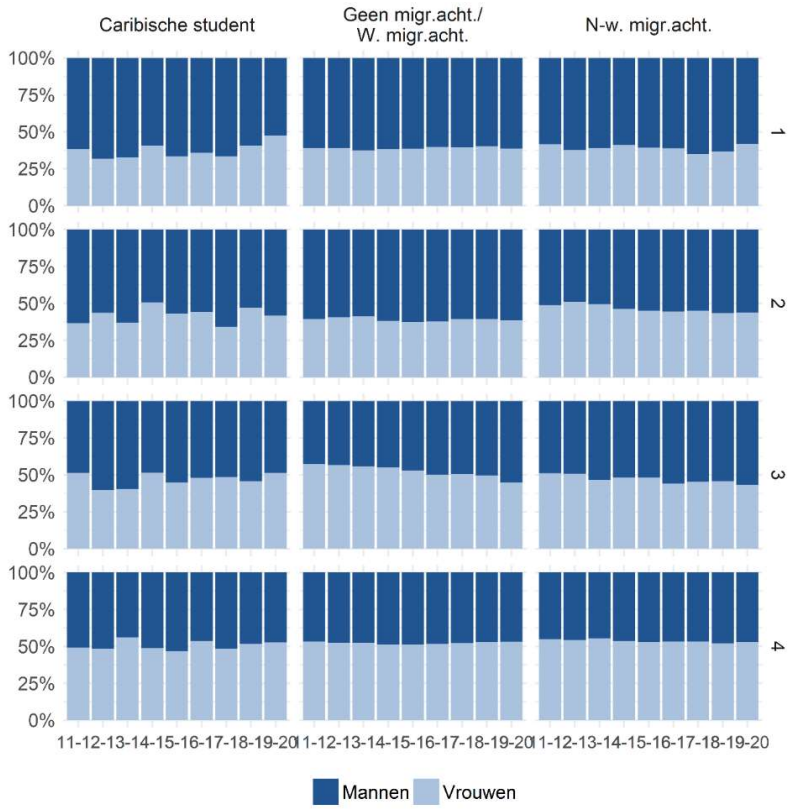

Figuur 2.7: Instroom Caribische studenten in mbo naar niveau en geslacht: 2011-2029 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

Leeftijdsverdeling; Caribische studenten in het mbo zijn ouder dan andere studenten

Op alle mbo-niveaus is het aandeel studenten dat ouder is dan 18 jaar veel groter bij de Caribische studenten dan bij de overige studenten. In figuur 2.8 is dat in beeld gebracht door de leeftijdsverdeling voor de instroom jonger dan 25 jaar te tonen[5]. Bij de overige studenten is meer dan 80 à 90 procent hooguit 18 jaar bij instroom; voor de Caribische studenten schommelt dit tussen de 20 en 45 procent. Bij dit verschil zal meespelen dat mbo-studenten in Europees Nederland pas vanaf hun achttiende levensjaar in aanmerking komen voor studiefinanciering en het daardoor voor jonge studenten kostbaar is om ver van huis te studeren. Ook ontvangen mbo-studenten in Nederland afkomstig vanaf Aruba en Curaçao helemaal geen studiefinanciering van hun overheid, ook niet als ze ouder zijn dan 18 jaar. Bij deze studenten kan meespelen dat, als ze toch naar Nederland willen, ze wachten tot ze meer verdiencapaciteit hebben (vanwege de per leeftijd oplopende minimumjeugdlonen in Nederland) of totdat ze op het eiland voldoende geld hebben verdiend voor de overstap.

5 Vanwege de gehanteerde definitie bij Caribische studenten (jonger dan 25 jaar bij instroom) zijn ook in de overige groepen de 25+ studenten weggelaten.

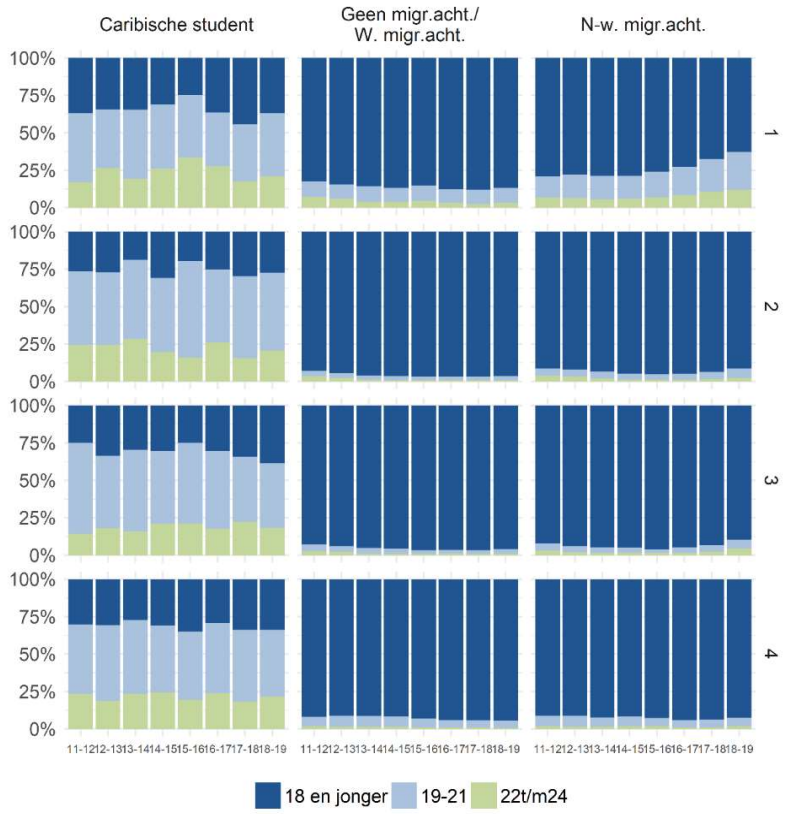

Figuur 2.8: Instroom Caribische studenten in mbo naar leeftijd per niveau: 2011-2019 (instroom < 25 jaar) (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

Hoger Onderwijs

De instroom van Caribische studenten in het hoger onderwijs is zichtbaar in figuur 2.9. De instroom is teruggelopen tussen 2011-2012 en 2015-2016, waarna het in de twee daaropvolgende jaren weer stijgt. Vanaf 2017-2018 is de instroom vrij stabiel op bijna 1.000 studenten. Binnen de groep Caribische studenten start jaarlijks zo'n driekwart van de studenten in het hbo en een kwart in het wo. Deze verhouding is stabiel over de jaren.

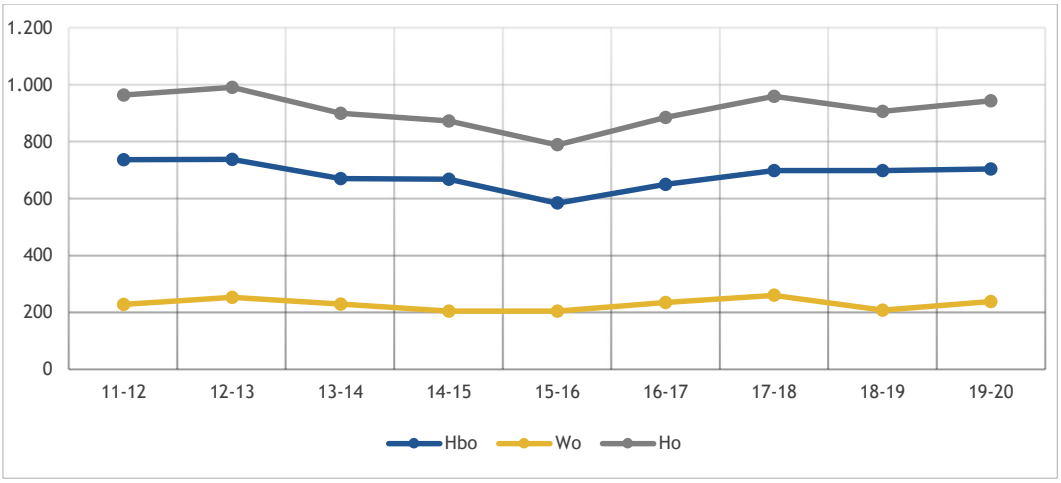

Figuur 2.9: Instroom Caribische studenten in het hoger onderwijs 2011-2029 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

Instroom per eiland

Bezien naar het eiland van herkomst (figuur 2.10) blijkt dat in het hbo jaarlijks de meeste (300-400) studenten afkomstig zijn uit Curaçao, gevolgd door Aruba (200-300). De aantallen uit St. Maarten (50-100) en de BES-eilanden (samen <50) zijn aanzienlijk kleiner.

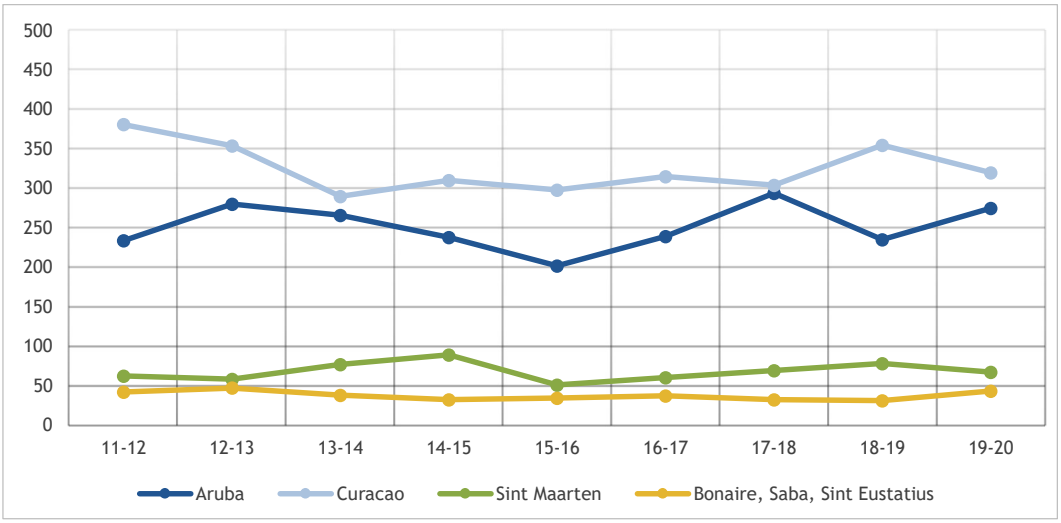

Figuur 2.10: Instroom in hbo door Caribische studenten, naar eiland: 2011-2019 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

Ook in het wo komen de meeste studenten uit Curaçao (110-170). Het verschil met Aruba (60-90) is groter dan in het hbo. Voor de BES-eilanden samen gaat het in het wo om minder dan tien studenten (niet getoond), voor St. Maarten zit de instroom meestal niet ver boven tien en ligt daar soms ook onder.

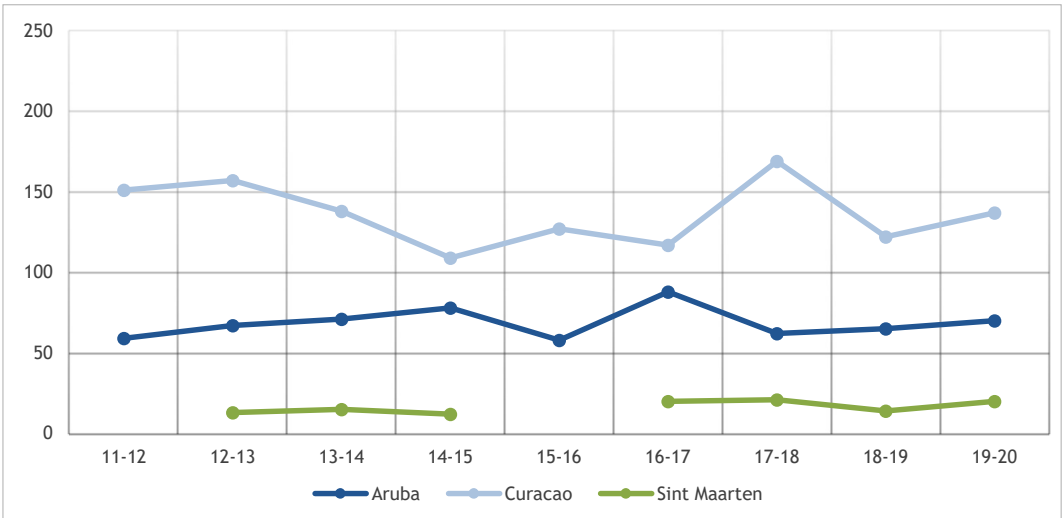

Figuur 2.11: Instroom in wo Caribische studenten, naar eiland: 2011-2019 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

In hbo veel instroom in techniek en economie

Uit de Monitor Beleidsmaatregelen Hoger Onderwijs 2018-2019 (figuur 2.12) blijkt dat de instroom in het hbo voor Caribische studenten relatief groot is in de sectoren Techniek en Economie, in vergelijking met studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond.

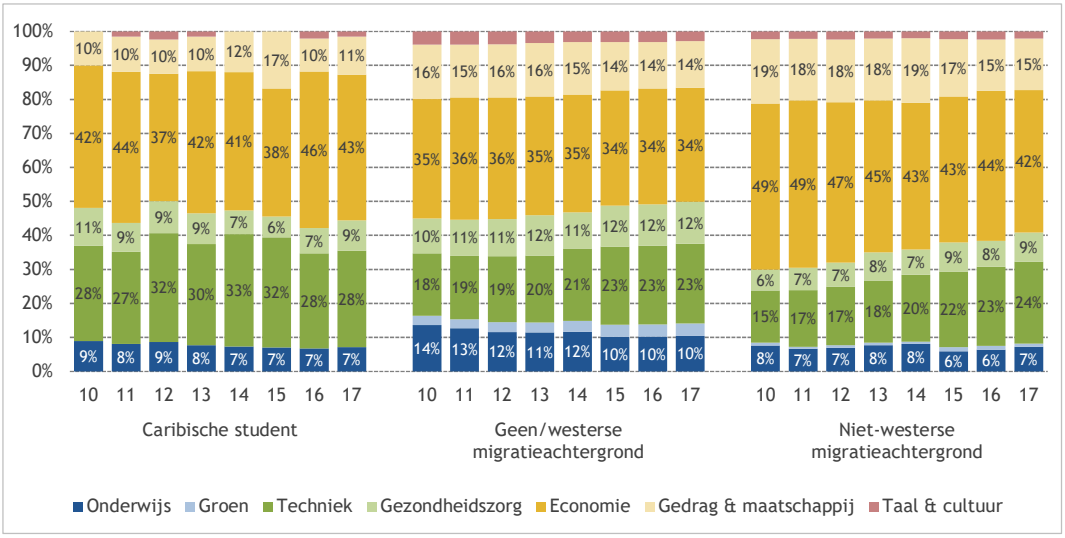

Figuur 2.12: Instroom in hbo naar sector (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

In wo veel belangstelling voor Economie, Recht en Zorg

In het wo is de instroom van Caribische studenten relatief hoog in de sectoren Economie, Recht en Gezondheidszorg (figuur 2.13).

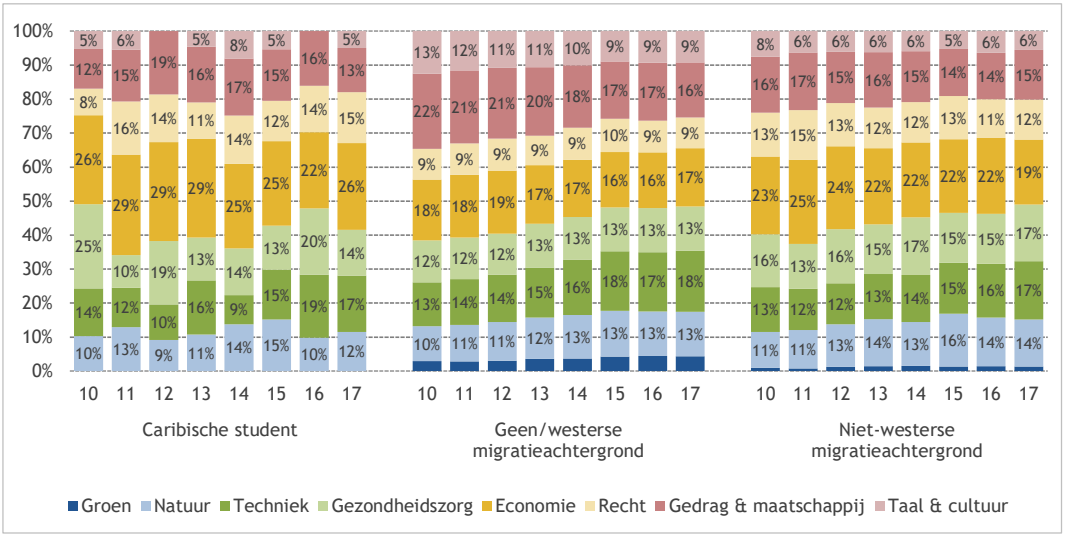

Figuur 2.13: Instroom in wo naar sector (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

Meer vrouwen dan mannen gaan in Nederland studeren

De instroom naar geslacht[6] (figuur 2.14) laat zien dat in het hbo en wo er onder Caribische studenten meer vrouwen zijn. Dit verschil is voor het wo groter dan voor het hbo. Dit verschil wordt wel kleiner; in 2010-2011 ging het in het wo nog om 66 procent vrouwen, in 2017-2018 was dit gedaald naar 56 procent.

6 Eveneens afkomstig uit de Monitor Beleidsmaatregelen Hoger Onderwijs 2018-2019.

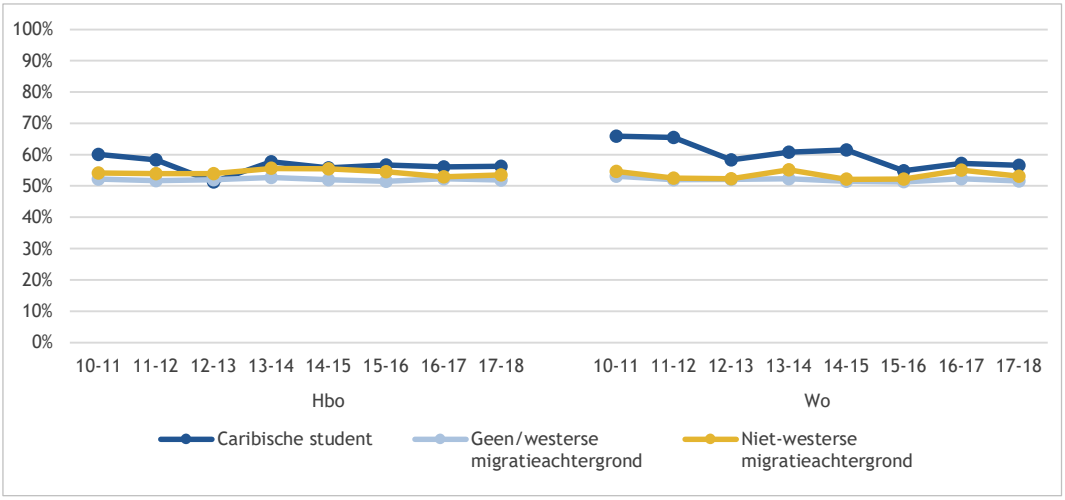

Figuur 2.14: Instroom in hbo en wo naar geslacht (percentage vrouwelijke studenten) (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

2.3 Instroom in vervolgonderwijs elders: Caribische regio en Amerika

Gegevens over vervolgonderwijs in de Caribische Koninkrijksdelen zijn niet centraal voorhanden, zoals dat voor het Europees Nederlandse onderwijs wel zo is. Wel zijn er gegevens over toekenningen van de Wet studiefinanciering BES en gegevens over de locatie van vervolgonderwijs voor *Arubaanse* studenten die in het buitenland studeren. Voor studenten uit Caribisch Nederland met een beurs uit de Wet studiefinanciering BES gaat het om jaarlijks zo'n 110 tot 150 mbo studenten niveau 1/2, 150 tot 280 mbo studenten niveau 3/4 en 100 tot 135 studenten in het ho[7]. Studenten met een toekenning voor een bol niveau 1/2 opleiding studeren vooral op Bonaire. Voor bol niveau 3/4 gaat het met name om Bonaire, gevolgd door Curaçao (voor 2019-2020 resp. 60% en 18% van de studenten met een toekenning). Voor ho-studenten heeft er een verschuiving plaatsgevonden van Curaçao als populairste bestemming (Nederland niet meegerekend), naar de Verenigde Staten (voor 2019-2020 ongeveer de helft van de studenten met een WSF BES-toekenning).

Het aantal studenten met een toekenning dat in de Caribische regio studeert is klein; jaarlijks gaat het om minder dan 100 studenten. Wat betreft het studiesucces van deze groep is het aantal geregistreerde diploma's bij DUO dat behaald is in de regio bekend (registratie hiervan is nodig voor de prestatiebeurs van de WSF BES). Dit gaat jaarlijks voor mbo bol niveau 3/4 om ongeveer 30 tot 40 behaalde diploma's en voor hoger onderwijs tussen de 3 en 16 diploma's (zie tabel 2.3). Wanneer deze studenten zijn ingestroomd is echter niet voorhanden (ook gaat het om het kalenderjaar), zodat een diplomarendement niet kan worden berekend.

Tabel 2.2: Aantal toekenningen Wet studiefinanciering BES (studenten uit Caribisch Nederland)

Categorie	Bestemming	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
Bol 1-2										
Eigen Openbaar lichaam	Bonaire	26	73	91	63	90	91	107	83	68
	Saba	0	5	1	0	1	3	6	0	0
	Sint-Eustatius	0	21	24	11	13	8	14	0	0
Overig Koninkrijk	Aruba	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Curaçao	12	17	18	12	13	11	10	14	7
	Sint-Maarten	0	0	0	0	0	0	1	23	32

7 Dit gaat om alle studenten, niet enkel eerstejaars.

Categorie	Bestemming	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
Ander openbaar lichaam	Bonaire	0	1	0	0	10	13	8	8	5
	Sint-Eustatius	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VS en Canada	Verenigde Staten	0	0	0	1	0	0	0	0	0
	Canada	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Caribische regio	Caribische regio	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Totaal mbo bol 1-2		38	117	134	87	128	126	146	128	112
Bol 3-4										
Eigen Openbaar lichaam	Bonaire	55	112	155	191	190	171	152	134	105
	Saba	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Sint-Eustatius	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig Koninkrijk	Aruba	9	11	11	10	9	3	4	7	8
	Curaçao	76	84	82	66	54	53	51	47	31
	Sint-Maarten	0	0	0	0	0	0	2	6	7
Ander openbaar lichaam	Bonaire	4	3	4	5	10	14	11	11	14
	Sint-Eustatius	0	1	0	0	0	0	0	0	0
VS en Canada	Verenigde Staten	1	5	8	12	14	10	6	6	9
	Canada	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Caribische regio	Caribische regio	0	0	2	4	3	2	2	3	2
Totaal mbo bol 3-4		146	216	262	288	280	253	228	214	176
Hoger onderwijs										
Eigen Openbaar lichaam	Bonaire	12	9	2	0	1	8	7	5	8
	Saba	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Sint-Eustatius	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig Koninkrijk	Aruba	5	4	5	4	2	1	1	1	1
	Curaçao	66	71	71	86	85	67	58	45	37
	Sint-Maarten	1	0	1	1	1	1	2	1	1
Ander openbaar lichaam	Bonaire	0	1	0	0	0	1	0	0	0
	Sint-Eustatius	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VS en Canada	Verenigde Staten	20	23	25	27	28	48	56	54	51
	Canada	0	0	0	0	0	0	0	2	2
Caribische regio	Caribische regio	7	8	6	9	8	8	6	5	4
Totaal hoger onderwijs		111	116	110	127	125	134	130	113	104

Bron: DUO

Tabel 2.3: Aantal geregistreerde diploma's per kalenderjaar behaald in Caribische regio of VS/Canada met studiefinanciering BES (studenten uit Caribisch Nederland)

Jaar	Mbo bol 3-4	Hbo	Wo
2012	14	10	2
2013	18	4	1
2014	27	4	0
2015	42	6	1
2016	31	4	2
2017	37	16	0
2018	50	4	3
2019	30	3	0

Bron: DUO

Voor Arubaanse studenten blijkt dat jaarlijks ruim tachtig procent van de buitenlands gaande Arubaanse studenten in Nederland studeert (jaarlijks zo'n 300 studenten; zie Tabel 2.4). Tussen de twaalf en zeventien procent van de Arubaanse studenten kiest voor de VS of Canada. Over het studiesucces van deze groep zijn geen harde gegevens voorhanden.

Tabel 2.4: Aantallen en percentages Arubaanse studenten per bestemming (15-16/19-20)

Aantal studenten	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
NL	244	305	315	285	304
VS-CN	34	47	65	61	50
Curaçao	11	11	5	6	7
Midden/Zuid-Amerika	4	8	2	5	9
EU	2	3	4	4	6
Elders		1			
Totaal	295	375	391	361	376
In procenten	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
NL	83	81	81	79	81
VS-CN	12	13	17	17	13
Curaçao	4	3	1	2	2
Midden/Zuid-Amerika	1	2	1	1	2
EU	1	1	1	1	2
Elders	0	0	0	0	0
Totaal	100	100	100	100	100

Bron: Afdeling studiefaciliteiten Directie Onderwijs Aruba.

2.4 Studiesucces

In deze paragraaf kijken we naar het studiesucces in het mbo en in het ho: de uitval in het eerste jaar en switchen naar een andere opleiding of een andere instelling. Ook kijken we naar het diplomarendement.

Studiesucces in het mbo

Voor Caribische studenten geldt dat op elk mbo-niveau het aandeel herinschrijvers in dezelfde opleiding na één jaar lager is dan bij de andere groepen, ook in vergelijking tot studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Switchen van opleiding en vooral de uitval uit het mbo (zonder inschrijving in een andere opleiding) zijn relatief hoog; de uitval is met name in de niveaus 2, 3 en 4 hoger dan bij andere groepen studenten. Per saldo doet op niveau 2-4 zo'n 40 tot 60 procent van de Caribische mbo-studenten na een jaar wat anders dan bij de start van het studiejaar.

Uitval en switch na het eerste jaar verschillen per sector, maar de verschillen zijn niet zo groot en de cijfers wisselen per jaar. Uit figuur 2.16 blijkt over de hele linie dat in de sector Economie uitval en switch hoger zijn dan in de Techniek en de Zorg. Dat is overigens ook zichtbaar bij de andere studenten.

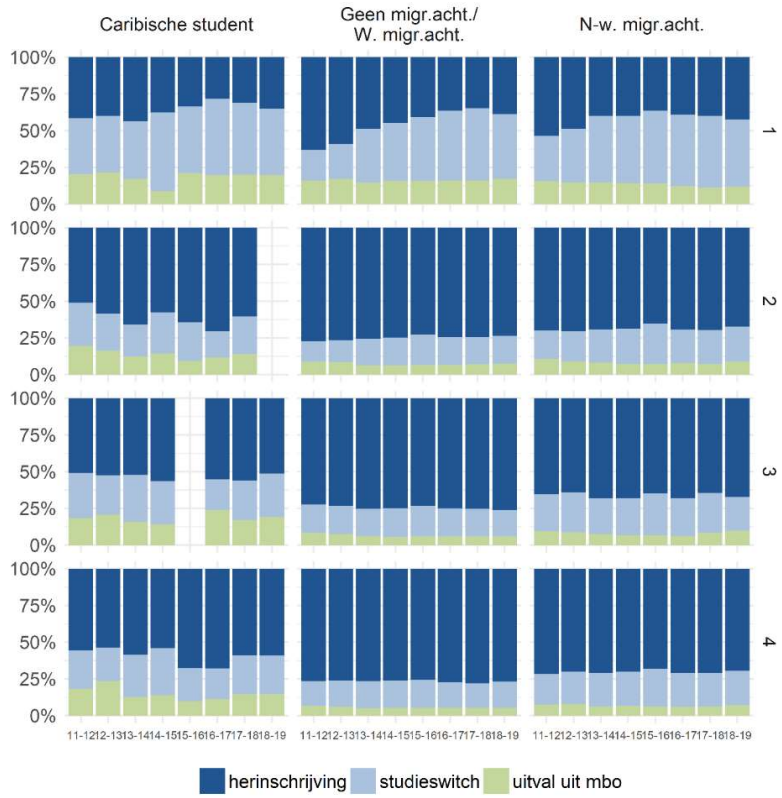

Figuur 2.15: Uitval en switch eerste jaar, naar herkomst en niveau 2011-2019 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed: te lage aantallen zijn niet opgenomen)

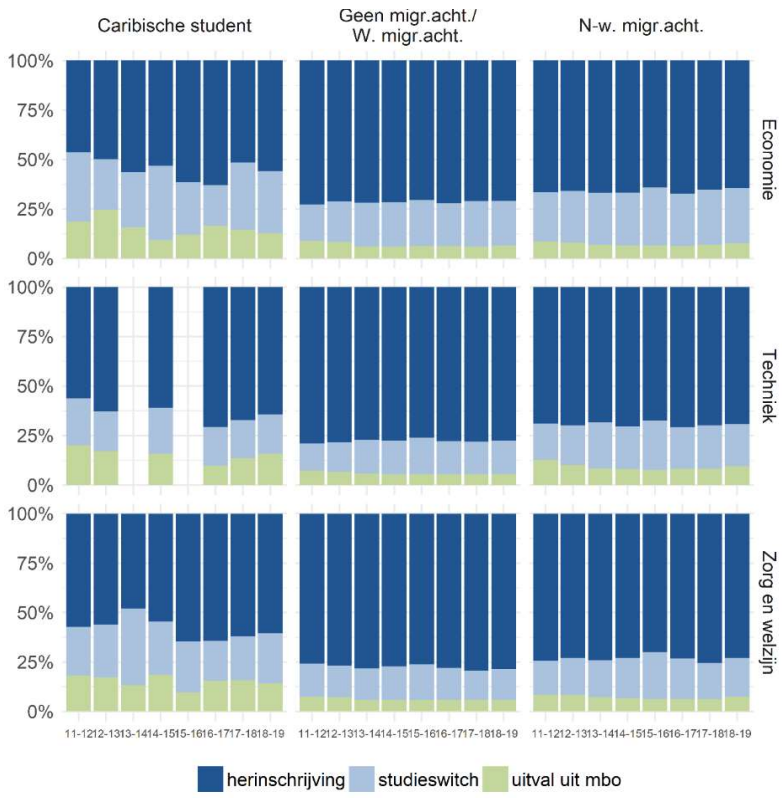

Figuur 2.16: Uitval en switch eerste jaar, naar herkomst en sector: 2011-2019 (niveau 2, 3 en 4) (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed: lage aantallen zijn niet opgenomen)

Naar geslacht bezien zijn de resultaten per jaar wisselend (figuur 2.17). In het ene jaar vallen de vrouwelijke Caribische studenten vaker uit of switchen ze vaker dan mannen, in een ander jaar is het andersom. Voor de andere studenten is het beeld voor niveau 3/4 dat mannen vaker uitvallen of switchen dan vrouwen.

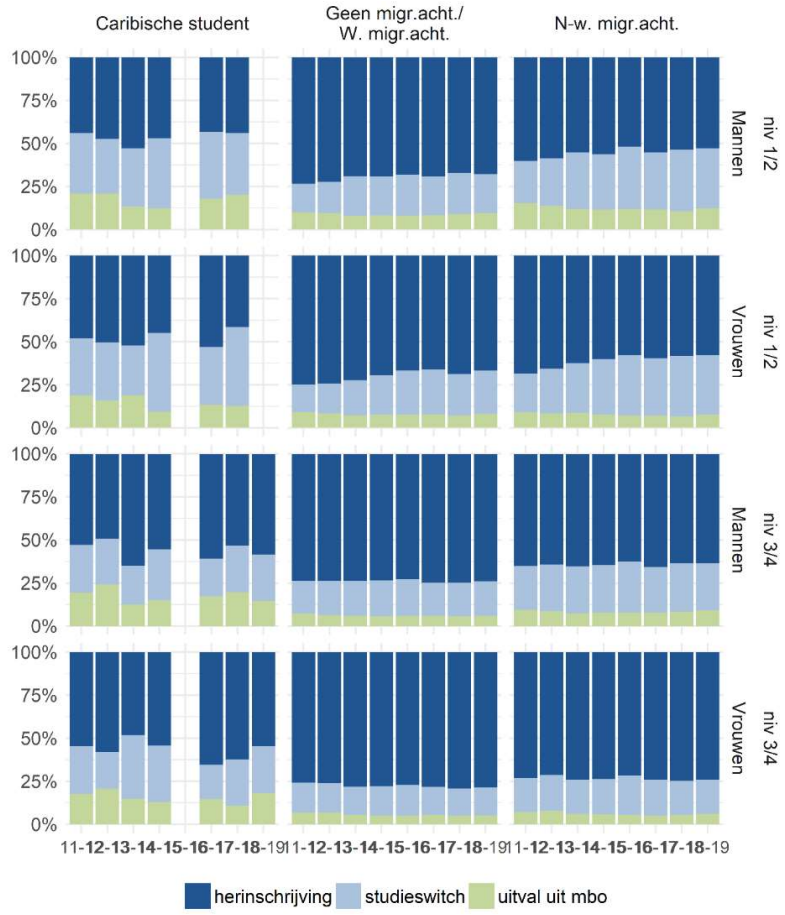

Figuur 2.17: Uitval en switch eerste jaar, naar herkomst, geslacht en niveau 2011-2019 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed. Data gebaseerd op te lage aantallen zijn niet opgenomen.)

Naar eiland van herkomst bezien zijn er voor Aruba en Curacao geen grote verschillen wat betreft de uitval en switch (figuur 2.18). Op niveau 1 en 2 is uitval en switch gemiddeld wat hoger voor Aruba dan voor Curaçao. Het verschil is kleiner voor niveau 3 en 4. Voor de andere eilanden is onvoldoende data beschikbaar.

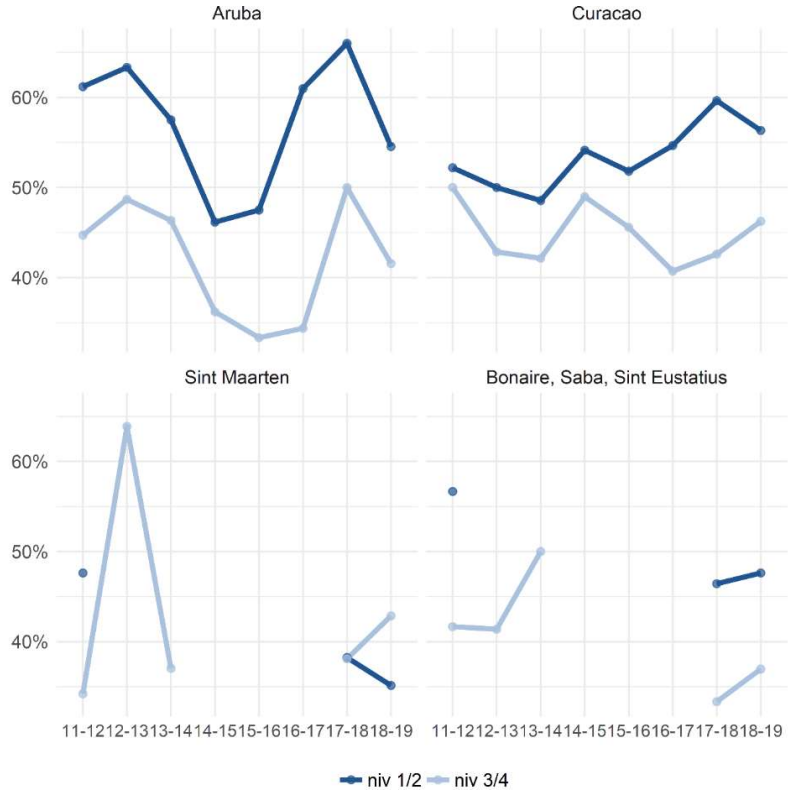

Figuur 2.18: Uitval en switch eerste jaar (gecumuleerd), naar herkomst, niveau en eiland: 2011-2019 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

Diplomarendement mbo: beduidend lager bij Caribische studenten

De aandelen studenten die na drie of na vier jaar een diploma behalen, liggen bij de Caribische studenten met name voor de niveaus 2-4 beduidend lager dan bij de andere studenten, ook vergeleken met de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (figuur 2.19). Het rendement na vier jaar (figuur 2.20) is op niveau 3-4 voor Carbische studenten ongeveer 50 procent, tegenover 75 procent bij studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtegrond en ongeveer 65 procent bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

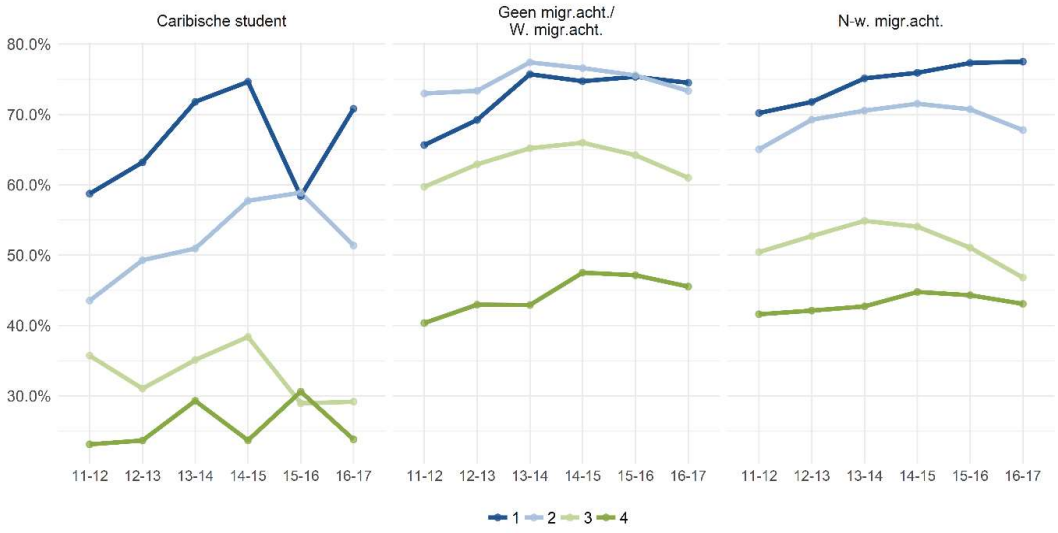

Figuur 2.19: Diploma behaald binnen 3 jaar (%) per instroomcohort, naar herkomst en niveau (mbo 1-4) 2011-2016 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

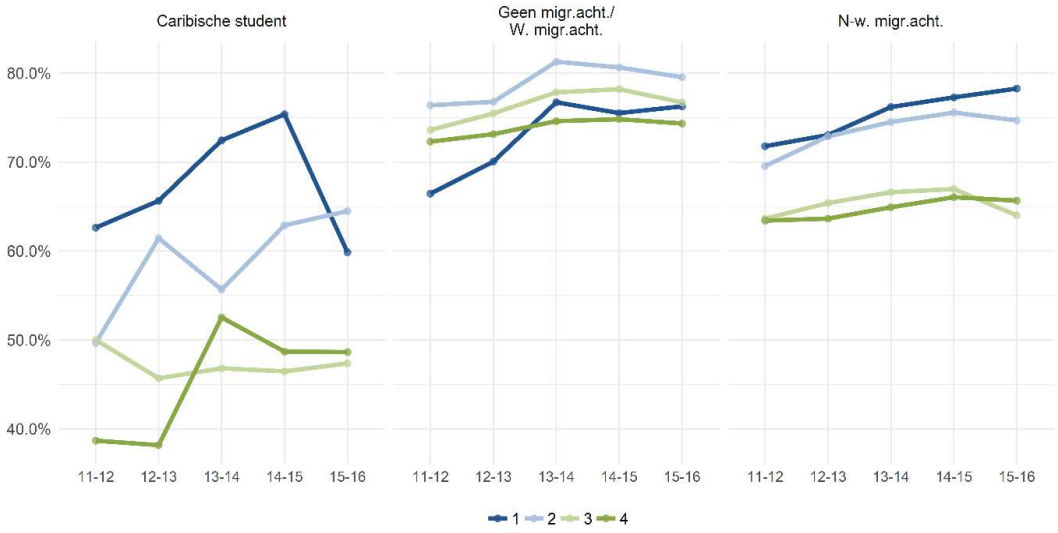

Figuur 2.20: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar herkomst en niveau (mbo 1-4): 2011-2015 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

Diplomarendement vooral laag in de sector Techniek, in Zorg en Economie stijgende trend

Naar sector bezien is het diplomarendement bij Caribische studenten vooral relatief laag in de opleidingen in de sector Techniek (figuur 2.21), met de kanttekening dat het rendement in de sector Techniek ook bij andere groepen studenten het laagst is. Positief is dat in de sectoren Zorg en Economie het rendement bij Caribische studenten een stijgende trend laat zien.

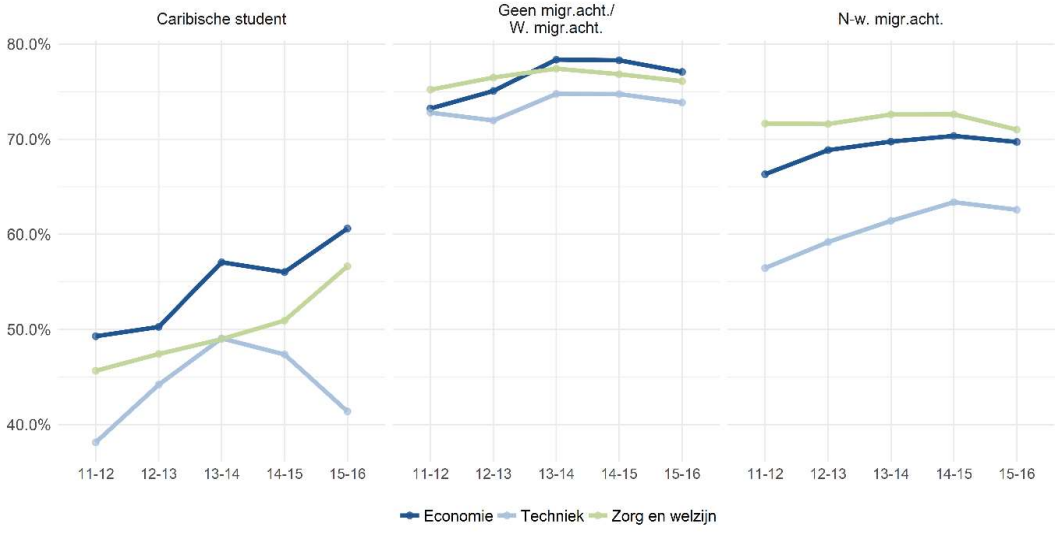

Figuur 2.21: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar herkomst en sector (niveau 2/3/4): 2011-2015 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

Diplomarendementen bij Caribische vrouwen hoger dan bij mannen

Bij de verschillen tussen mannen en vrouwen (figuur 2.22) blijkt dat bij Caribische studenten alleen op niveau 3/4 het rendement bij de vrouwen hoger is dan bij de mannen. Bij andere groepen studenten is het rendement bij vrouwen op zowel niveaus 1/2 als 3/4 beter. Eerder bleek al dat de rendementen na het eerste jaar (uitval/switch) nog weinig verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke Caribische studenten. Op niveau 3/4 lopen dus later in de studie de mannelijke Caribische studenten alsnog een achterstand op de vrouwen op.

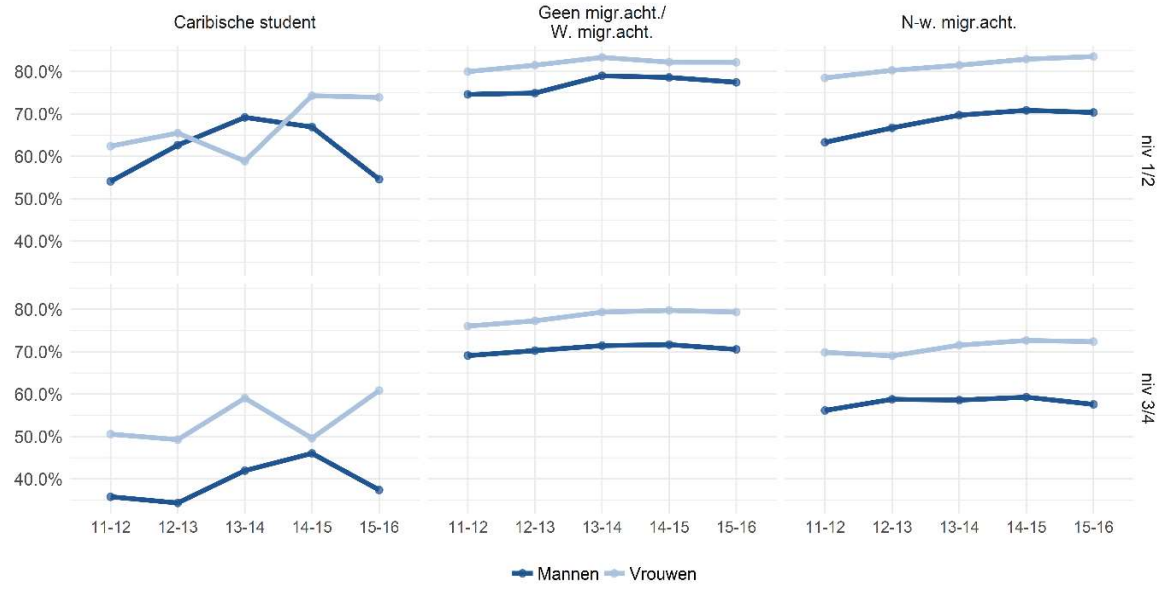

Figuur 2.22: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar herkomst en niveau en geslacht: 2011-2015 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

Rendementen naar leeftijd

Het rendement voor niet-Caribische studenten is het hoogst onder de jongste groep instromers, bij de Caribische studenten is het rendement in de verschillende leeftijdsgroepen meer gelijk (figuur 2.23).

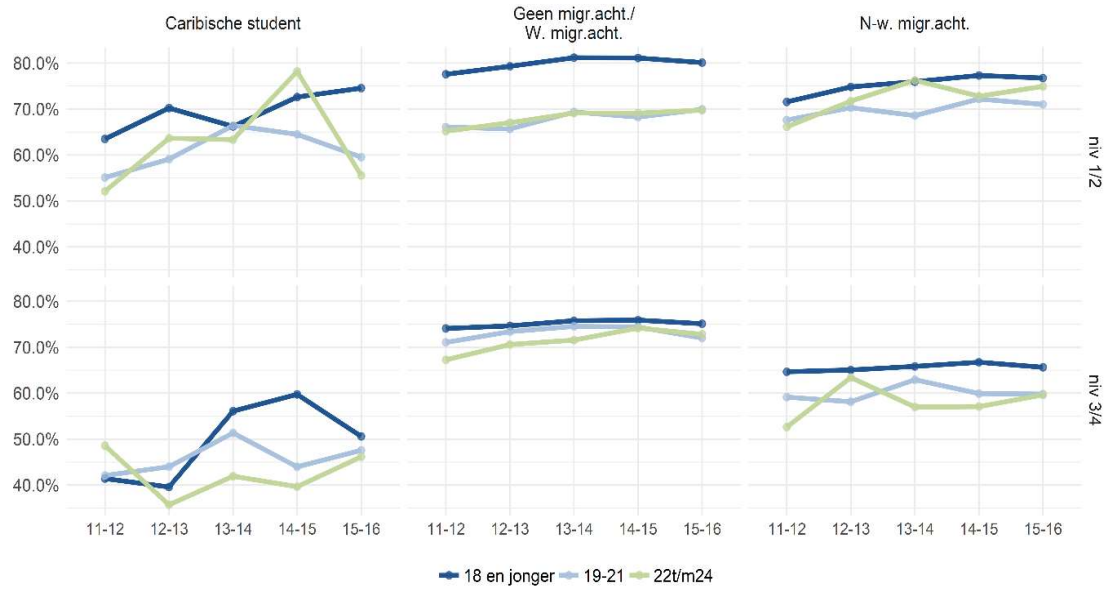

Figuur 2.23: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar herkomst, niveau en leeftijd: 2011-2015 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

Het diplomarendement bij studenten afkomstig van Aruba en Curaçao ligt op een vergelijkbaar niveau (figuur 2.24). Voor St. Maarten, in figuur 2.25, is er alleen data voor niveau 3/4 voorhanden. Daaruit blijkt dat voor die (kleine groep) mbo-studenten vanuit St. Maarten het rendement is gestegen en in het laatste meetjaar relatief hoog is. Voor de overige eilanden zijn onvoldoende data/aantallen beschikbaar.

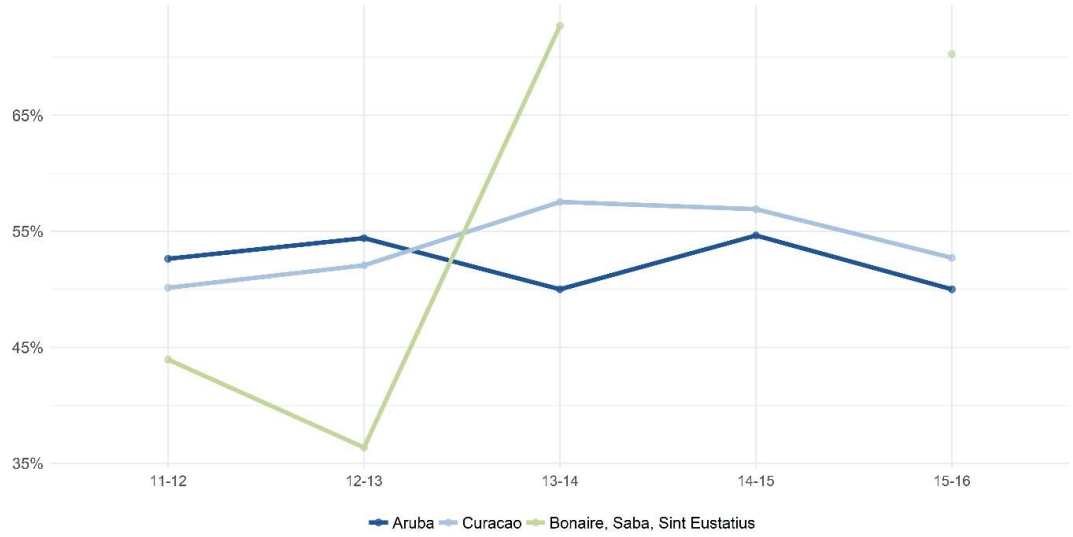

Figuur 2.24: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar eiland: 2011-2015 (mbo; exclusief St. Maarten) (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

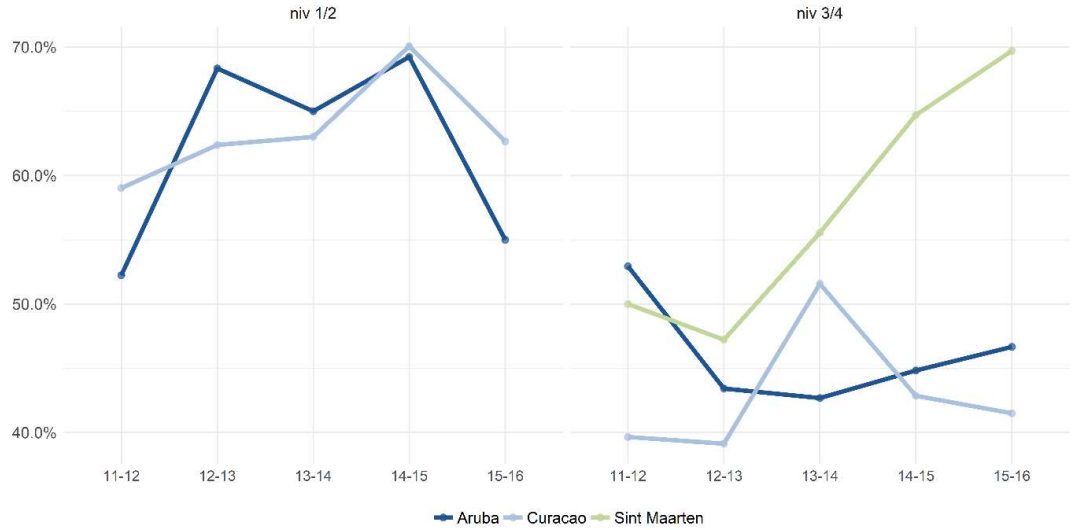

Figuur 2.25: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar eiland en niveau: 2011-2015 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed)

2.5 Studiesucces in het hoger onderwijs

Uitval en switch in het eerste jaar

In figuur 2.26 en figuur 2.27 zijn de uitval en switch in het hbo en wo weergegeven, uitgesplitst naar migratieachtergronden. Bij alle ho-studenten komt switch vaker voor dan uitval, maar bij Caribische studenten valt op dat zij veruit het vaakst switchen van opleiding. Het aandeel dat *uitvalt* is in het hbo in het eerste jaar bij Caribische studenten juist iets lager dan bij andere groepen. In het wo is de uitval bij Caribische studenten wel iets hoger dan bij andere studenten, maar dit aandeel ligt relatief dicht bij dat in de andere groepen.

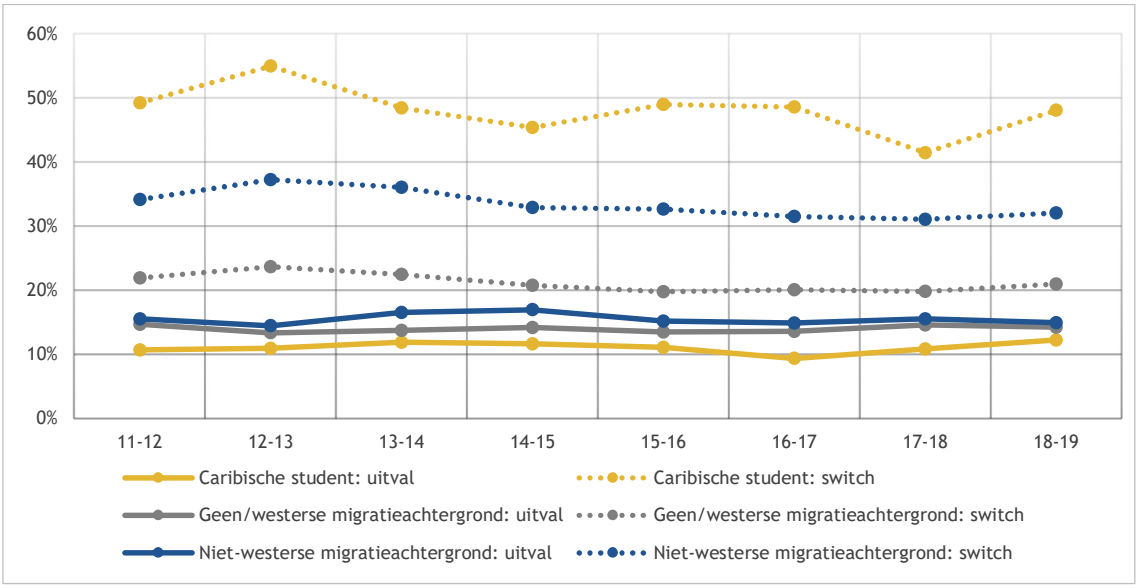

Figuur 2.26: Uitval en switch in hbo na studiejaar 1: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed)

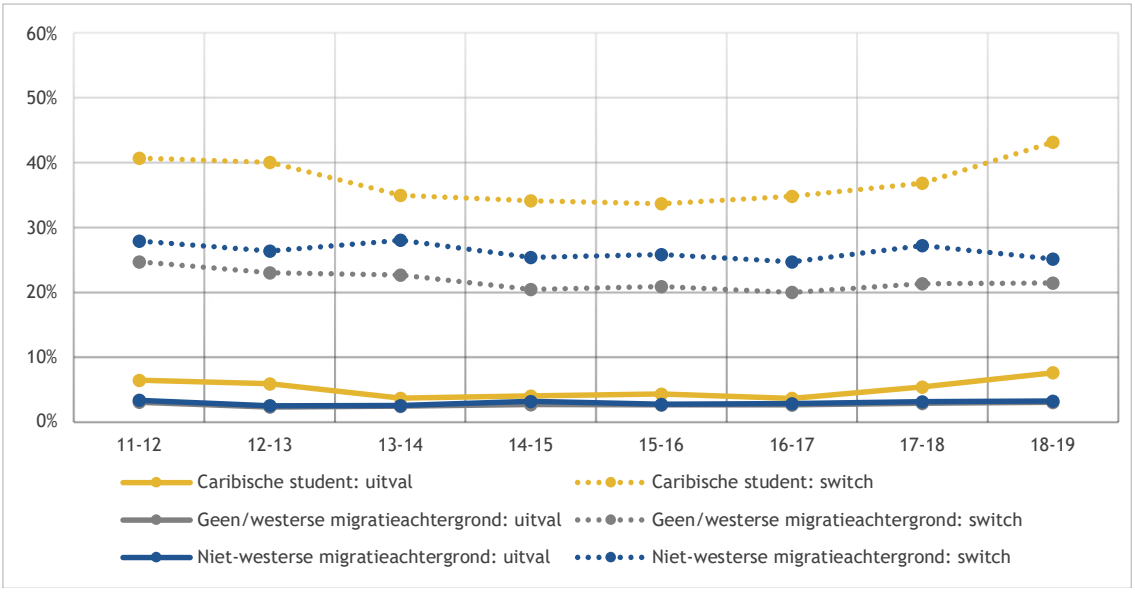

Figuur 2.27: Uitval en switch in wo na studiejaar 1: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed)

In figuur 2.28 en figuur 2.29 is voor het hbo en het wo weergegeven welk aandeel van studenten in het eerste jaar is uitgevallen dan wel geswitcht (gecumuleerd), uitgesplitst naar migratieachtergrond. Zichtbaar is dat Caribische hbo- en wo-studenten duidelijk het vaakst met hun *initiële* studie stoppen in het eerste jaar (stoppen *of* switchen) en dus na het eerste studiejaar wat anders doen.

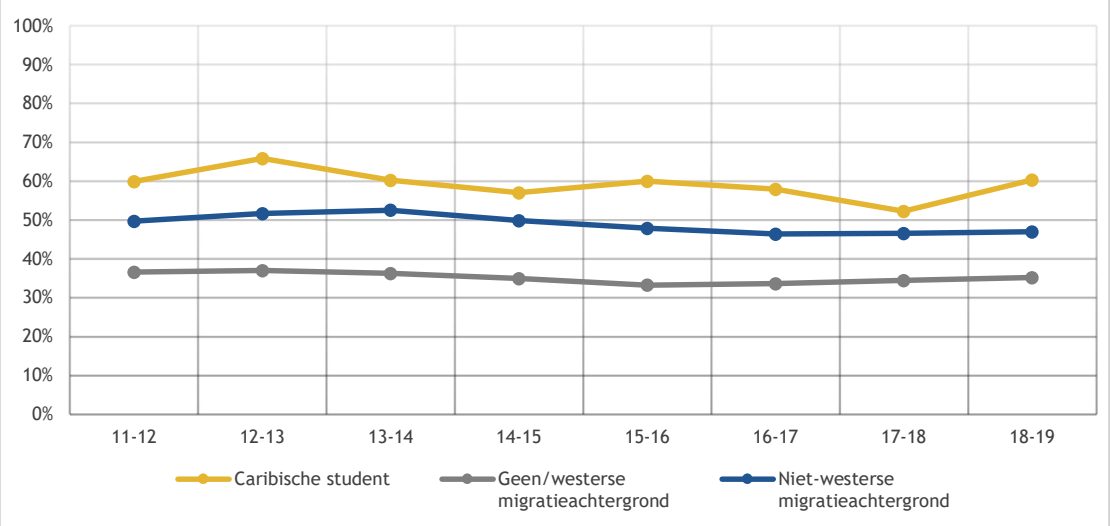

Figuur 2.28: Uitval en switch gecumuleerd in hbo na studiejaar 1: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed)

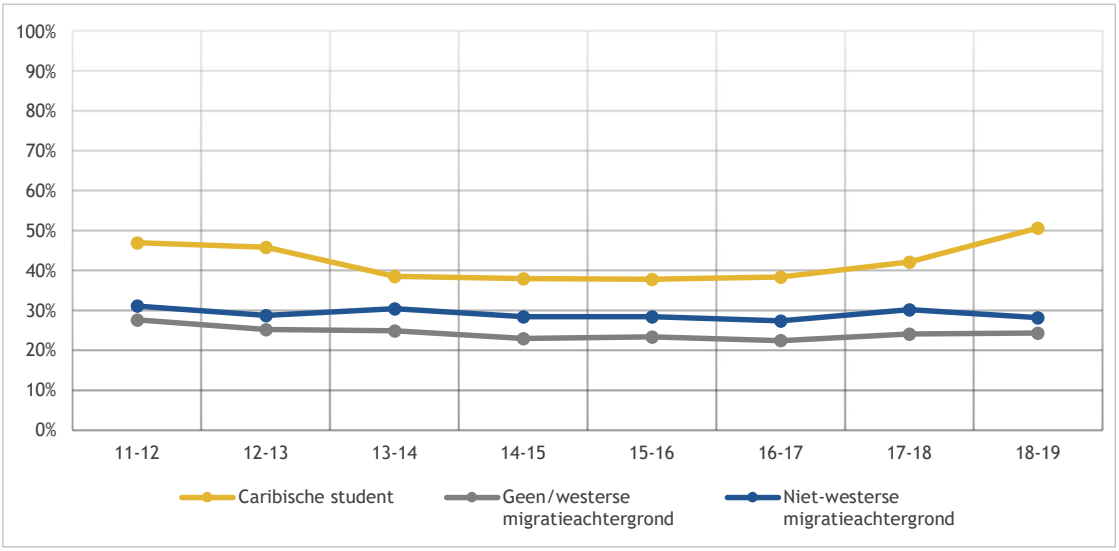

Figuur 2.29: Uitval en switch na studiejaar 1 gecumuleerd in wo: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed)

Uitval en switch naar eiland van herkomst

Figuur 2.30 toont de uitval onder Caribische studenten, naar eiland van herkomst. Data zijn alleen beschikbaar voor Curaçao en Aruba en voor het hbo. In sommige jaren vallen de studenten uit Aruba vaker uit en in het andere jaren die uit Curaçao. Over de hele periode zijn er geen opvallende verschillen.

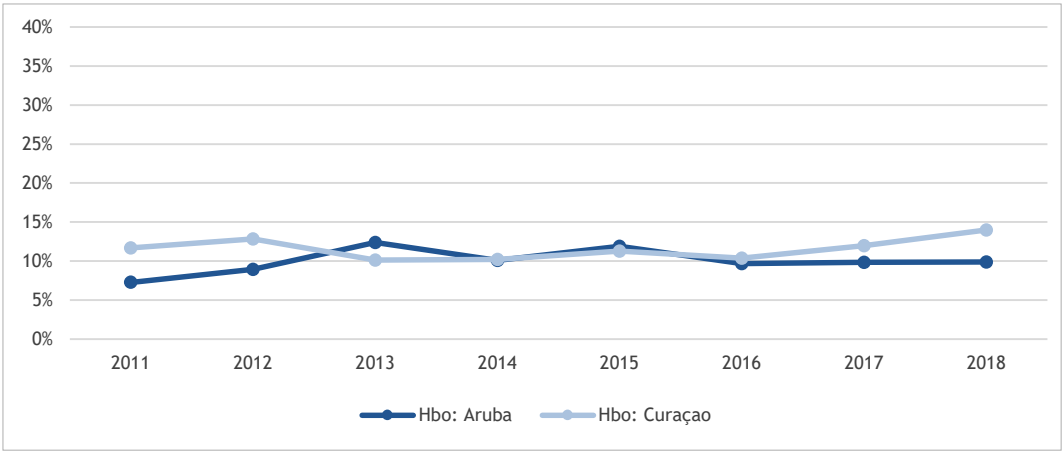

Figuur 2.30: Uitval in hbo na studiejaar 1 naar eiland: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed)

Wat betreft de switch (figuur 2.31) is te zien dat de percentages per eiland per jaar verschillen. Data is voor het wo alleen voorhanden voor Aruba en Curaçao, waarbij net als bij uitvallen de verschillen tussen de beide eilanden klein zijn. In het hbo is er data voor vier eilanden. Aruba en Curaçao ontlopen elkaar opnieuw heel weinig. Hbo-studenten uit St. Maarten en Bonaire switchen in sommige jaren minder vaak dan studenten van Aruba en Curaçao, in andere jaren is het aandeel switchers ongeveer gelijk.

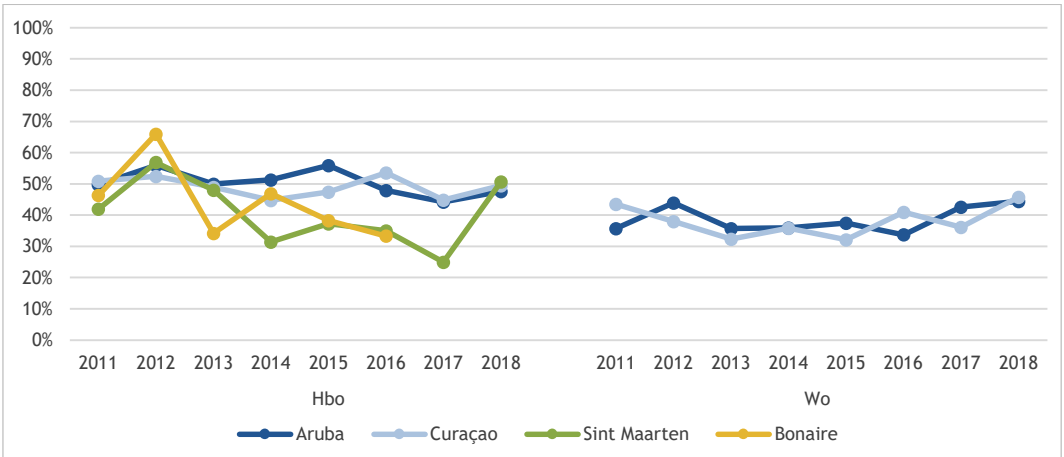

Figuur 2.31: Switch in hbo en wo na studiejaar 1 naar eiland: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed)

Figuur 2.32 toont de gecumuleerde uitval en switch na het eerste studiejaar per sector in het hbo, van Caribische studenten en studenten met een andere (migratie)achtergrond. Naast de hier getoonde sectoren kent het hbo ook nog de sector Taal en Cultuur en de sector Groen; deze zijn vanwege de kleine aantallen Caribische instromers niet getoond. De gecumuleerde uitval en switch is het hoogst bij Onderwijs en Gedrag & Maatschappij; deze twee sectoren worden echter weinig door Caribische studenten gekozen. Voor vrijwel elke sector geldt dat de uitval en switch samen voor Caribische studenten jaarlijkse hoger ligt dan voor studenten met een andere achtergrond.

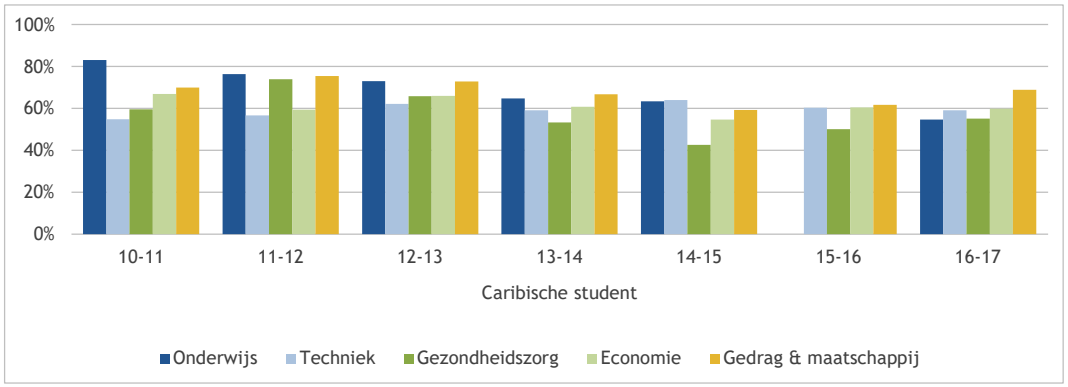

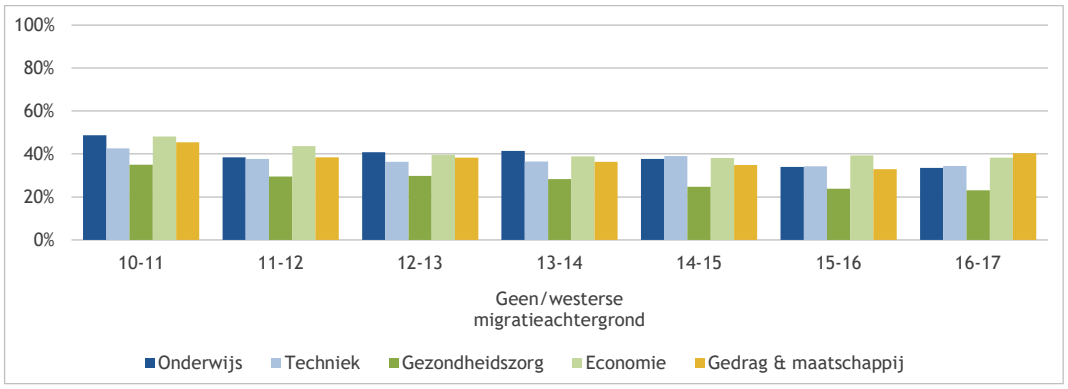

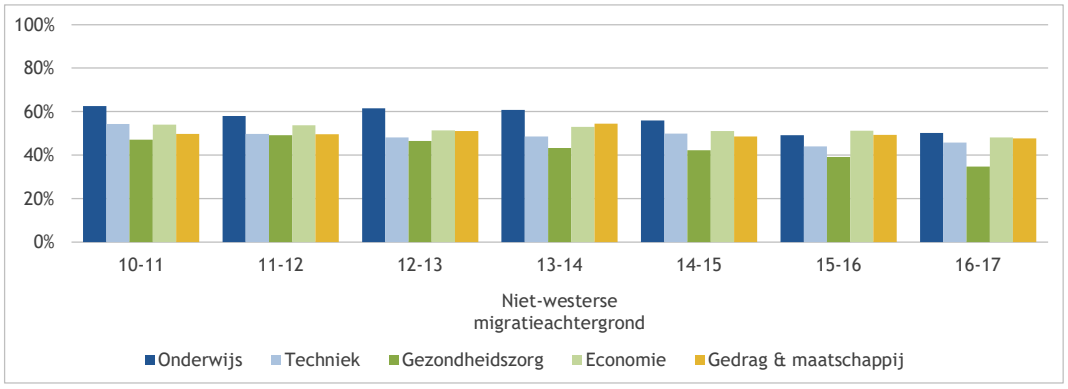

Figuur 2.32: Percentage uitval en switch na studiejaar 1 (gecumuleerd) in het hbo:2010-2016 (CBS microdata; bewerking ResearchNed)

In figuur 2.33 wordt de gecumuleerde uitval en switch in het wo getoond, per sector en voor groepen met verschillende (migratie)achtergronden. In het wo is meer verschil tussen sectoren te zien voor Caribische studenten dan in het hbo, mede doordat het hier om kleinere aantallen gaat. De sectoren Onderwijs en Taal en Cultuur zijn niet getoond door te kleine aantallen Caribische studenten. Bovendien zijn de gegevens niet voor elk jaar voor elke sector bekend.

Figuur 2.33: Percentage uitval en switch na studiejaar 1 (gecumuleerd) in het wo: 2010-2016 (CBS microdata; bewerking ResearchNed)

De uitval en switch na het eerste studiejaar is uitgezocht met aanvullende analyses voor de Monitor Beleidsmaatregelen HO 2018-2019. De belangrijkste conclusie was dat de uitval bij Caribische studenten in jaar 2 blijft doorgaan (op vrijwel hetzelfde niveau als in jaar 1) en dat er ook in de jaren daarna nog relatief veel uitval is. Bij andere studenten daalt de extra uitval gaandeweg het onderwijstraject.

Rendementen

In de Monitor Beleidsmaatregelen wordt gekeken naar het aandeel studenten dat vanaf de start in het hoger onderwijs binnen de tijd die voor een studie staat plus één jaar het diploma haalt (voor het hbo is dit doorgaans vijf jaar, voor het wo vier jaar). Dit wordt het bachelor rendement genoemd. Hierbinnen wordt ook uitgesplitst naar verschillende groepen studenten. In figuur 2.34 is te zien dat Caribische studenten in vergelijking met studenten met andere achtergronden het laagste rendement kennen. Slechts 23 procent van de Caribische studenten die in 2014 een hbo-opleiding begonnen, heeft na vijf jaar het diploma behaald, tegenover 33 procent van de studenten met een niet-westerse migratie-achtergrond en 51 procent van de overige studenten. Van de Caribische wo-studenten die in 2015 begonnen heeft vier jaar later 45 procent het diploma behaald, tegenover 58 procent van degenen met een niet-westerse migratieachtergrond en 61 procent van de overige studenten.

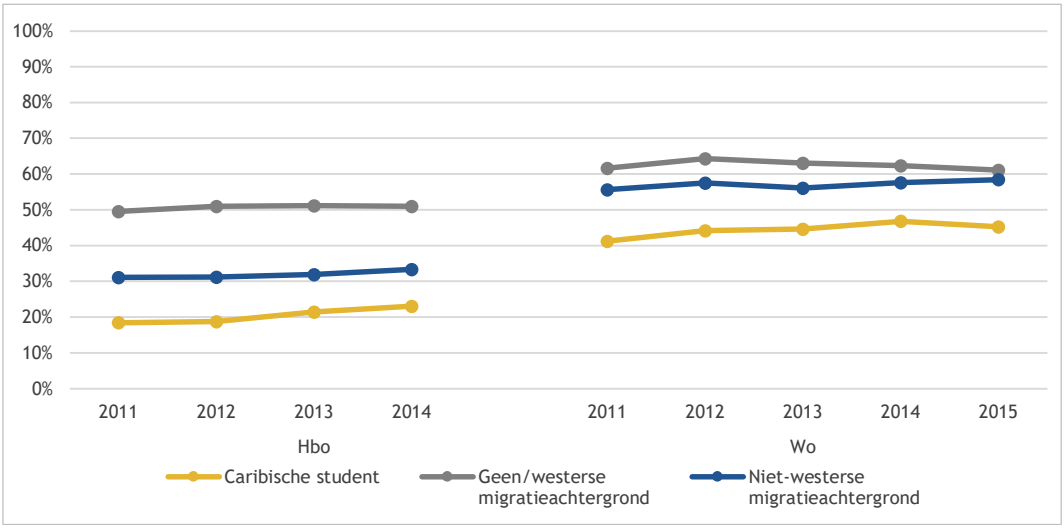

Figuur 2.34: Diploma hbo en wo, gehaald binnen nominaal +1 jaar, naar herkomst: 2011-2015 (CBS microdata; bewerking ResearchNed)

Bij deze resultaten weegt door dat Caribische studenten vaker switchen dan andere studenten en dus om die reden vaker tijd verliezen. Als we studenten meer tijd geven en kijken naar de rendementen op langere termijn[8] dan blijkt dat in alle drie de groepen studenten het totale diplomarendement in de tijd (5, 6, 7 of 8 jaar na start studie) blijft stijgen. Dit geldt dus ook voor de Caribische studenten, maar zij lopen daarbij echter hun achterstand niet in. In het hbo ligt het diplomarendement na acht jaar bij Caribische studenten uiteindelijk op circa 40 procent tegenover ruim 50 procent bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en bijna 70 procent bij de overige studenten. In het wo is het diplomarendement voor bacheloropleidingen na zeven jaar voor Caribische studenten uiteindelijk ongeveer 75 procent (waarbij er voor een beperkt aantal jaren data beschikbaar is), tegenover circa 80 procent bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en bijna 90 procent bij de overige studenten. Uiteindelijk haalt in het wo een ruime meerderheid van de gestarte Caribische studenten dus wel het diploma; in het hbo is bij hen het diplomarendement ook na acht jaar laag en maar amper meer dan de helft van dat bij de Caribische universitaire studenten.

Figuur 2.35 toont het rendement van Caribische studenten, uitgesplitst naar het eiland van herkomst. Deze resultaten zijn wat grillig; in de laatste meetjaren kenden in het hbo en met name in het wo de Arubaanse studenten het laagste rendement. Voor St. Maarten is alleen data voor het hbo beschikbaar, waaruit blijkt dat studenten van St. Maarten het in sommige jaren beter doen die van Aruba en Curaçao.

8 Aanvullende analyses Caribische studenten in het hoger onderwijs, ResearchNed, december 2019. Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW.

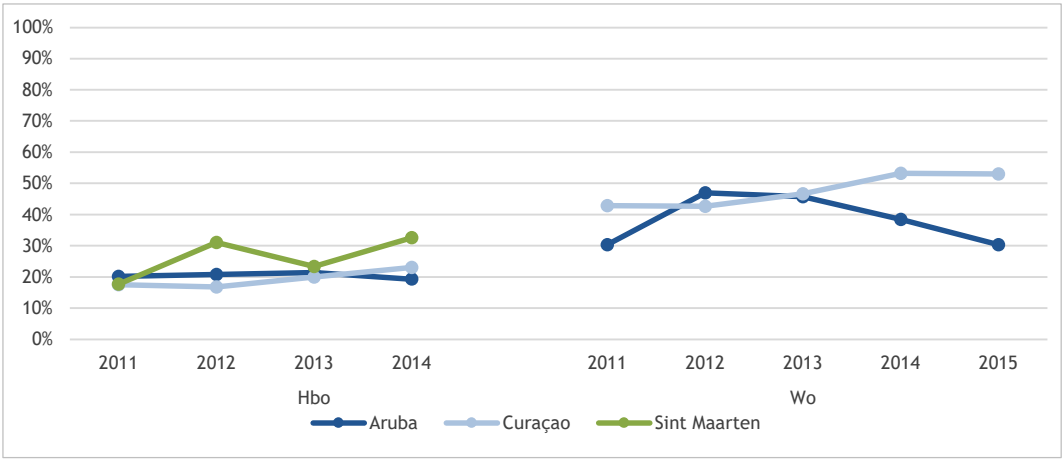

Figuur 2.35: Diploma gehaald binnen nominaal +1 jaar naar eiland: 2011-2015 (CBS microdata; bewerking ResearchNed)

2.6 Analyses Startmonitor hoger onderwijs

In bovenstaande paragrafen bleek dat Caribische studenten vaker uitvallen en switchen gedurende hun studie en minder vaak hun diploma halen (ook als ze daarvoor meer tijd hebben). In deze paragraaf gaan we in op mogelijke verklaringen voor deze verschillen. Met behulp van de Startmonitor, het jaarlijkse vragenlijstonderzoek onder eerstejaarsstudenten, kijken we naar verschillen tussen Caribische studenten en andere studenten op verschillende kenmerken die geassocieerd kunnen worden met studieuitval, verkeerde studiekeuze en andere problemen in het onderwijs. De Startmonitor bevat over deze facetten interessante informatie. In de Startmonitor is geen eenduidig onderscheid te maken naar herkomstachtergrond. Respondenten zijn wel te onderscheiden aan de hand van de volgende kenmerken:

- geboren in het Caribisch gebied;
- zich identificerend als Arubaans/Antilliaans[9];
- vorig jaar buiten Nederland onderwijs volgend.

Hiermee zijn drie groepen onderscheiden:

- geen doelgroep (overige studenten);
- geboren in Caribisch gebied en zich identificerend als Arubaans/Antilliaans;
- voldoen aan alle drie de kenmerken. Dit is de groep waar het eigenlijk om gaat, zij komen voor hun studie naar Nederland.

Verdeling van deze groepen over de periode van 2009 tot 2017 (in 2018 en 2019 konden deze groepen niet worden gemaakt vanwege een andere vraagstelling) is als volgt:

Tabel 2.5: Verdeling van doelgroepen (aantal records in Startmonitor)

	Geen doelgroep	Geboren en identificatie, maar vorig jaar onderwijs volgend in Nederland	Geboren, identificatie en vorig jaar in buitenland op school
Hbo	130.265	308	297
Wo	54.237	31	124
Totaal	184.502	339	421

9 De termen Antillen en Antilliaans worden na 2010 formeel niet meer gebruikt.

Vanwege de kleine aantallen per studiejaar zijn de resultaten over de gehele periode gecumuleerd beschouwd. De 'echte' doelgroep (geboren, identificatie en buitenland) in de respons blijkt in de periode tussen 2009 en 2017 vooral te zijn ingestroomd aan de Hogeschool Rotterdam (99), de Hogeschool van Amsterdam (30), en de Hogeschool Utrecht (21). In het wo gingen de meeste Caribische studenten in de respons naar de Erasmus Universiteit (23), gevolgd door de Universiteit Leiden (17) en Maastricht University (16). Qua sector is deze groep in het hbo vooral een opleiding gaan doen in de sector Economie (36%), Techniek (19%) en Gedrag & Maatschappij (16%). In het wo kozen ze vooral voor Gedrag & Maatschappij (19%), Economie (18%) en Gezondheidszorg (13%), op de voet gevolgd door Techniek.

Thuis voelen bij de opleiding , medestudenten en docenten

In de Startmonitor (ingevuld aan het begin van het studiejaar) is aan alle studenten gevraagd in hoeverre zij zich denken thuis te gaan voelen bij hun instelling, opleiding, medestudenten en docenten. In figuur 2.36 is te zien dat Caribische studenten die geen vooropleiding in Nederland hebben gevolgd (hierna: nieuwe Caribische studenten), zich op elk gebied verwachten minder thuis te voelen dan andere studenten, ook Caribische studenten die wel een vooropleiding in Nederland hebben gevolgd. In een eerder onderzoek (Mulder & Cuppen, 2016) werd een sterke samenhang gevonden tussen het zich thuis voelen aan het begin van de opleiding en het op een later moment uitvallen of switchen.

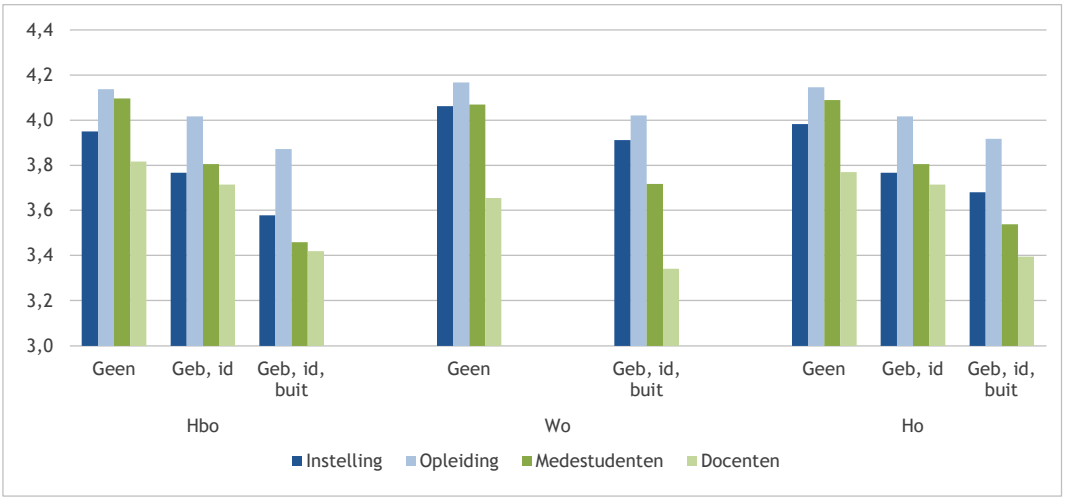

Figuur 2.36: In hoeverre verwacht je je thuis te gaan voelen bij je instelling, opleiding, medestudenten en docenten? (gem. scores op 5-puntschaal helemaal niet- zeer, Startmonitor 2009-2017)

Ook is in de Startmonitor gevraagd of studenten problemen verwachten bij bepaalde aspecten van het studeren. Uit figuur 2.37 blijkt dat op bijna alle gebieden nieuwe Caribische studenten (iets) vaker problemen verwachten dan overige studenten. Vooral bij de aspecten Nederlands en Presenteren is het percentage nieuwe Caribische studenten dat problemen verwacht groter dan dat voor andere studenten. Over Engels en over hun studievaardigheden maken nieuwe Caribische studenten zich juist minder zorgen dan anderen. De mindere zorg over studievaardigheden is opvallend omdat een gebrek aan studievaardigheden in de literatuur en in de interviews in het kader van het voorliggende onderzoek vaak terugkeert als oorzaak van studieachterstanden bij Caribische studenten.

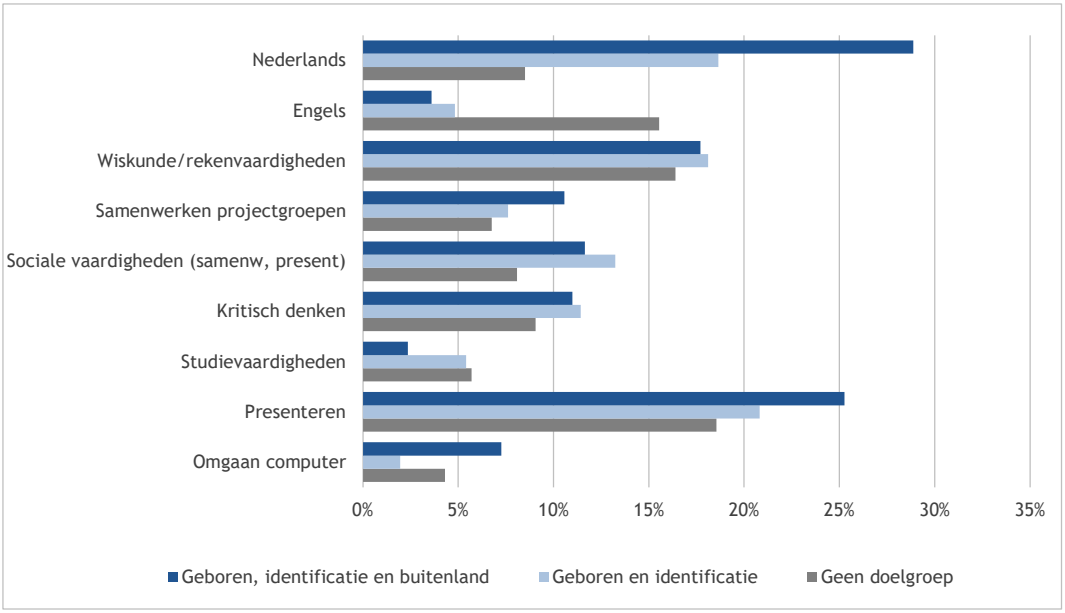

Figuur 2.37: Verwacht je problemen op de volgende aspecten (hbo)? (Aandeel antwoorden waarschijnlijk/zeker (score 4 en 5) op 5-puntschaal, Startmonitor 2009-2017)

Over hun studiekeuze zijn nieuwe Caribische studenten vaker overtuigd dan de overige studenten. Om dit weer te geven zijn verschillende vragen hierover samengenomen in een nieuwe schaal[10]. In figuur 2.38 is te zien dat in zowel het hbo als het wo de groep nieuwe Caribische studenten meer overtuigd is van de juistheid van de gemaakte studiekeuze dan andere groepen studenten. Dit is opvallend, omdat een slechte studiekeuze vaak als reden wordt genoemd voor het uitblijvende studiesucces van deze groep studenten.

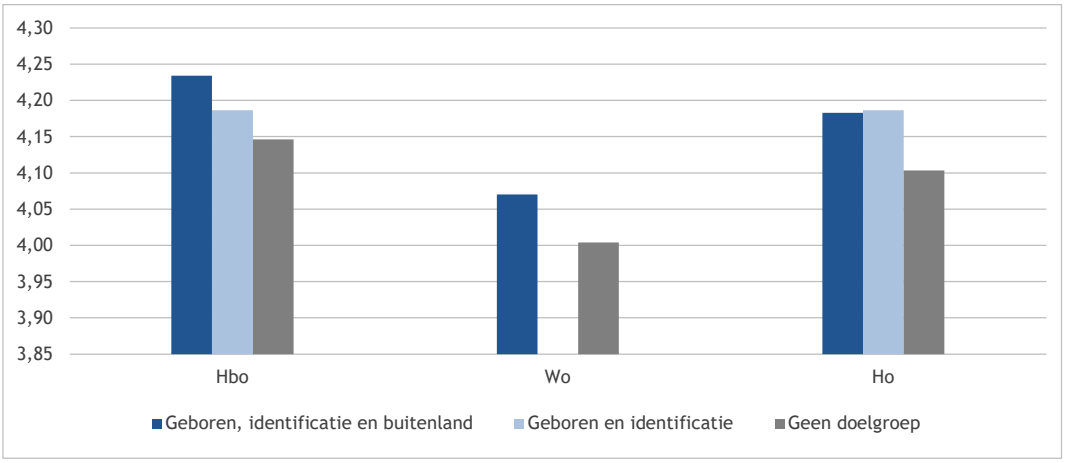

Figuur 2.38: Overtuigd van gemaakte studiekeuze (Startmonitor 2009-2017, gemiddelde scores op 5-puntschaal 1=zeer onzeker, 5=zeer overtuigd))

Ook over de kans op het halen van het diploma zijn nieuwe Caribische studenten vaker zelfverzekerd dan de overige studenten; zij geven een stuk vaker aan 100 procent zeker te zijn hun diploma te gaan halen.

10 De onderlinge items hangen sterk samen.

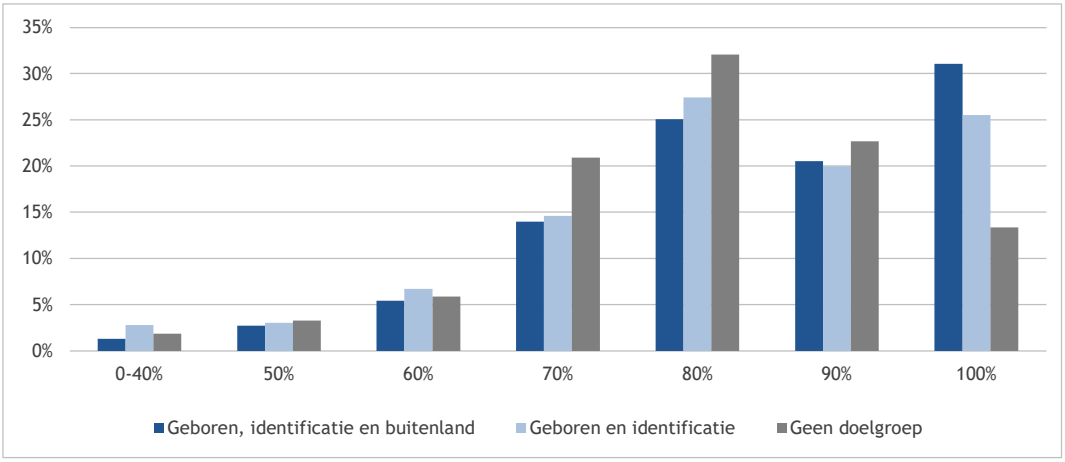

Figuur 2.39: Kans op halen diploma (aandeel antwoorden zeker van diploma op 5-puntschaal, Startmonitor 2009-2017)

2.7 Conclusies en samenvatting

Overzicht stromen studenten per eiland naar Nederland

De meeste studenten die jaarlijks naar Nederland trekken zijn afkomstig van Curaçao, op afstand gevolgd door Aruba en daarna St. Maarten en de BES-eilanden (tabel 2.6). Ook als deel van de bevolking levert Curaçao in totaal de meeste studenten. De aandelen op de andere eilanden ontlopen elkaar heel weinig (laatste kolom). In het hbo zijn alle eilanden relatief goed vertegenwoordigd. In het mbo komen relatief weinig studenten van Aruba, dat - wellicht meer dan de andere eilanden - leerlingen die naar het mbo in Nederland willen, ontmoedigt. In het wo zijn studenten van Curaçao in absolute maar ook in relatieve zin het meest aanwezig.

Tabel 2.6: Overzicht stromen studenten per eiland naar Nederland

	Mbo	Deel van bevolking (0/000)	Hbo	Deel van bevolking (0/000)	Wo	Deel van bevolking (0/000)	Totaal	Deel van bevolking (0/000)
Curaçao	300 - 400	22	300 - 400	22	110 - 170	9	ca. 850	54
Aruba	100 - 150	11	200 - 300	22	60 - 90	7	ca. 450	40
St. Maarten	50 -75	15	50 - 90	17	10 - 20	4	ca. 150	37
BES-eilanden	30 - 75	22	30 - 50	16	< 10	4	ca. 100	40
Totaal	ca. 600	18	ca. 750	22	ca. 250	7	ca. 1600	48

Mbo

Het mbo in Nederland verwelkomt jaarlijks ruim 600 studenten vanuit de Caribische delen van het Koninkrijk. De instroom vanuit Curaçao is verreweg het grootst (tussen de 300 en 400 jaarlijks), gevolgd door Aruba (100 à 150) en St. Maarten (50 à 75). De Caribische studenten tezamen genomen starten veel vaker op niveau 1 en minder vaak op niveau 4 dan studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond. Wel is de verdeling over de mbo-niveaus goed vergelijkbaar met studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

Bij de studiekeuze blijkt dat Caribische studenten vaker dan studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond kiezen voor een opleiding in de sector Economie (niveau 2-4) en minder vaak kiezen voor een opleiding in de techniek (niveau 2-3). Ten slotte is een belangrijk kenmerk dat Caribische mbo-studenten gemiddeld ouder zijn dan andere studenten; met name het aandeel jonge studenten (<18 jaar) is veel lager dan bij andere studenten (20-45% versus ruim 80-90%).

Eenmaal in het mbo doen de Caribische studenten het duidelijk minder goed dan andere studenten. Switchen van opleiding en vooral de uitval uit het mbo zijn relatief hoog in het eerste studiejaar. Na een jaar doet zo'n 40 tot 60 procent van de Caribische mbo-studenten wat anders (uitval plus switch) dan bij de start van het studiejaar. In het eerste jaar doen de mannelijke Caribische studenten het in het algemeen niet slechter dan de vrouwen qua uitval en switchen. In andere groepen switchen of stoppen op niveau 3/4 in het eerste jaar vrouwen minder vaak dan mannen. Het diplomarendement (het aandeel studenten dat na drie of vier jaar een diploma behaalt) is bij Caribische studenten beduidend lager dan bij de andere studenten, ook vergeleken met studenten met een niet-westerse migratie-achtergrond. Het diplomarendement bij de vrouwelijke Caribische studenten is wel duidelijk hoger dan bij de Caribische mannen. Na de ongeveer gelijke prestaties in het eerste jaar qua uitval en switch lopen in de studiejaren daarna de mannelijke Caribische studenten dus alsnog een achterstand op de vrouwelijke Caribische studenten op.

Naar eiland bezien zijn er bij het switchgedrag en uitvallen in het mbo geen grote verschillen tussen Aruba en Curacao, met iets meer switchchgedrag en uitval voor studenten van Aruba. Voor de andere eilanden is onvoldoende data beschikbaar. Het diplomarendement bij studenten afkomstig van Aruba en Curaçao ligt op een vergelijkbaar niveau. Voor St. Maarten is er alleen data voor niveau 3-4 , waaruit blijkt dat bij die studenten het rendement is gestegen en in het laatste meetjaar relatief hoog is. Voor de overige eilanden zijn onvoldoende aantallen beschikbaar.

Hoger onderwijs

Het hoger onderwijs in Nederland verwelkomt jaarlijks bijna 1.000 Caribische studenten. Daarvan start zo'n driekwart in het hbo en een kwart in het wo. In het hbo komen jaarlijks de meeste (300-400) studenten van Curaçao, gevolgd door Aruba (200-300), St. Maarten (50-100) en de BES-eilanden (samen <50). In het wo komen de meeste studenten uit Curaçao (110-170), gevolgd door Aruba (60-90). Van St. Maarten komen er circa tien en van de BES-eilanden minder dan tien.

De Caribische studenten kiezen in het hbo vaker voor de sectoren Techniek en Economie, in vergelijking met studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond. Voorts zijn er in het hoger onderwijs meer Caribische vrouwen dan mannen. Dit verschil is voor het wo groter dan voor het hbo, maar wordt wel kleiner (2010-2011 wo 66% vrouwen versus 56% in 2017-2018).

Ook in het hoger onderwijs is het studiesucces van Caribische studenten duidelijk lager dan bij andere studenten. Caribische studenten switchen veruit het vaakst van opleiding. In studiejaar 2018-2019 switchte in het hbo 48 procent van de eerstejaars Caribische studenten en in het wo 43 procent. Bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is dit een stuk lager lag (32% in hbo en 25% in wo) en voor studenten zonder migratieachtergrond nog lager (21% in hbo en wo). Het aandeel studenten dat in het eerste studiejaar uitvalt is onder Caribische studenten weinig anders dan bij andere groepen studenten. Een verkeerde studiekeuze (switchen) zorgt in de beginfase van de studie dus vooral voor vertraging bij Caribische studenten en niet voor uitval. Opvallend is wel dat de uitval in de loop van de studie onder Caribische studenten een afwijkend beeld toont. De uitval bij Caribische studenten blijft na het eerste studiejaar doorgaan, terwijl in andere groepen de uitval na de eerste studiefase sterker daalt.

Caribische studenten hebben ook een laag diplomarendement: in het hbo heeft 23 procent van hen na vijf jaar een diploma, versus 33 procent bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en 51 procent bij studenten zonder migratieachtergrond. In het wo zijn de verschillen kleiner: van de Caribische wo'ers haalt 45 procent na vier jaar het diploma, tegenover circa 60 procent bij de overige studenten. Omdat Caribische studenten vaker switchen dan andere studenten en daardoor vaker tijd verliezen in hun studie, is ook gekeken naar het diplomarendement na zes, zeven en acht jaar. Daaruit blijkt dat rendementen bij alle groepen studenten, dus ook bij de Caribische studenten, ongeveer in gelijk tempo blijven doorstijgen als ze meer tijd hebben. De achterstanden die Caribische studenten hebben, lopen ze daarbij echter niet in. Uiteindelijk, acht jaar na het begin van het hbo-traject, heeft circa 40 procent van de Caribische hbo-studenten een diploma behaald. Bij de Caribische wo-studenten is na acht jaar het diplomarendement met circa 75 procenten veel hoger dan in het hbo (maar is het wel lager dan bij andere groepen wo-studenten). Uiteindelijk is het studiesucces bij Caribische wo-studenten dus bijna dubbel zo hoog als bij Caribische hbo-studenten.

Verschillen tussen de eilanden zijn als volgt samen te vatten. Bij de uitval zijn er tussen studenten uit Aruba en uit Curaçao geen grote verschillen, voor de andere eilanden zijn aantallen te klein om te analyseren. Ook wat betreft switchen zijn de verschillen tussen Aruba en Curaçao klein. Hbo-studenten uit St. Maarten en Bonaire switchen in sommige jaren minder vaak dan studenten van Aruba en Curaçao, in andere jaren is het aandeel switchers ongeveer gelijk. Bij het diplomarendement blijkt dat in de laatste meetjaren zowel in het hbo als in het wo de Arubaanse studenten een lager rendement halen dan die uit Curaçao. Voor St. Maarten is alleen data voor het hbo beschikbaar, waaruit blijkt dat de studenten van St. Maarten in sommige jaren het beter doen dan studenten van Aruba en Curaçao.

Verwachtingen van de studie zijn bij Caribische studenten relatief rooskleurig

Uit de Startmonitor blijkt dat de groep Caribische studenten in Nederland tezamen genomen verwacht zich op elk gebied minder thuis te voelen dan Nederlandse studenten, zeker wanneer zij recent voor de opleiding naar Nederland zijn gekomen. En op bijna alle studieaspecten geven Caribische studenten (iets) vaker dan Nederlandse studenten aan problemen te verwachten. Opvallend is dat Caribische studenten vaker overtuigd zijn van hun studiekeuze en van hun kansen op het halen van het diploma dan Nederlandse studenten. In de praktijk blijken echter Caribische studenten veel vaker te switchen van studie en veel minder vaak hun diploma te halen, ook als gekeken wordt tot zeven à acht jaar na de start van de studie. Bij Caribische studenten is hierdoor de kloof tussen verwachting en realiteit groter dan bij andere studenten.

Studeren in de eigen regio en in de VS/Canada

Een klein deel van de Caribische studenten gaat studeren in de Caribische regio. Buiten de eigen regio en Nederland zijn de VS en Canada populair, maar mede vanwege de hoge studiekosten in Amerika gaat het ook daar om kleine aantallen. Over het studiesucces in de eigen regio of in de VS/Canada zijn geen harde cijfers voorhanden; dat vergt aanvullend onderzoek. Wel is uit de interviews met diverse betrokkenen (zie navolgende hoofdstukken) af te leiden dat het studiesucces in de eigen regio en in de VS/Canada hoger wordt ingeschat dan dat van Caribische studenten in Nederland. In hoeverre die inschatting klopt, hebben we in dit onderzoek niet kunnen aantonen. De goede studieresultaten aan diverse Amerikaanse universiteiten worden vaak mede toegerekend aan de strenge toelatingsselectie bij die universiteiten.

3 Inzichten uit eerder onderzoek

3.1 Overzicht

Uit het voorgaande hoofdstuk wordt duidelijk dat Caribische studenten inderdaad een relatief laag studiesucces hebben. De achtergronden hiervan zijn in het verleden vaker besproken en onderzocht. Dit hoofdstuk bevat een korte kennissynthese van hetgeen uit eerder onderzoek bekend is. In bijlage B is een literatuuroverzicht opgenomen.

De bestaande literatuur betreft in sterke mate onderzoek over studenten die afkomstig zijn van de twee grootste eilanden (Curaçao en Aruba). Het navolgende samengevatte beeld geldt dus in principe enkel voor deze twee eilanden.

Uit de bestaande literatuur blijkt samengevat dat in alle levensfasen van de betrokken studenten er belangrijke aandachts- en knelpunten zijn. Uit de literatuur blijkt bovendien dat de knelpunten steeds voor een substantieel deel van de betrokken studenten gelden. Veel studenten vanuit in elk geval Aruba en Curaçao lijken derhalve met een samenloop van knelpunten en achterstanden te kampen.

Per fase is er het navolgende beeld uit de literatuur te destilleren:

1. Opgroeien in Caribisch Nederland

- De sociaaleconomische problematiek (zoals armoede, achterstanden) in de Cariben is relatief groot. Het lukt daardoor relatief veel ouders niet om voldoende steun te geven aan opgroeiende kinderen. Bovendien kampen de eilanden al jaren met een *braindrain,* doordat jonge mensen die elders gaan studeren vaak niet terugkeren naar het eiland.
- Er zijn grote verschillen in cultuur en opvoeding met Nederland. In de Cariben is er vaak een sterk beschermende cultuur en relatief weinig aandacht voor opgroeien tot zelfstandige en assertieve individuen. De cultuur in Nederland is bijna een spiegelbeeld daarvan. Bij de overgang naar Nederland is er vaak een sterke cultuurschok (wij- versus ik-cultuur).
- Nederlands is in de Cariben meestal niet de voertaal, thuis en op straat, waardoor de beheersing van de Nederlandse taal vaak niet op het niveau is dat nodig is voor vervolgonderwijs in het Nederlands.

2. Voorbereidend onderwijs in de Cariben

- De basiskwaliteit van het onderwijs in de Cariben is - na een inhaalslag - volgens de onderwijsinspectie nu op orde, maar leerresultaten die niet direct geëxamineerd worden maar die wel van belang zijn voor een soepele overstap naar het vervolgonderwijs, schieten nog vaak tekort. Dit betreft met name een voldoende taalvaardigheid voor een vervolgstudie, een adequate studiekeuzeoriëntatie, toereikende studievaardigheden (‘leren leren’) en in staat zijn om in een nieuwe omgeving zelfstandig te wonen en te studeren. De kwaliteit van het onderwijs in de Cariben blijft kwetsbaar, mede vanwege personele tekorten. Ook armoede en sociale problematiek zoals verslaving en huiselijk geweld kunnen in de schoolcontext merkbaar zijn en schoolprestaties beïnvloeden.

- De beschermende (‘pamperende’) cultuur jegens kinderen/jongeren is deels ook in het onderwijs ingeweven, waarbij er relatief veel nadruk ligt op zorg en veiligheid bieden in vergelijking tot kennis en vaardigheden aanleren. Wat betreft kennis en vaardigheden ligt in het voorbereidend onderwijs in de Cariben relatief sterk de focus op het halen van het eindexamen en minder op persoonlijke ontwikkeling en groei. Het onderwijs is met andere woorden meer toetsgericht dan toekomstgericht.
- Er zijn relatief veel problemen met de kwaliteit en de continuïteit van het bestuur en het management van scholen, vanwege de kleinschaligheid in de Cariben c.q. de kleine vijver waaruit gevist moet worden.
- Er is geen sterke samenwerkingscultuur tussen scholen en overheden op eilanden om gezamenlijk problemen aan te pakken. De eilandencultuur wordt gekenmerkt door trots en de insteek om zelf problemen op te lossen.

3. Studiekeuzeproces en voorbereiding op het vervolgonderwijs

- Veel studenten maken een verkeerde studiekeuze; de oriëntatie op het vervolgonderwijs en de leefsituatie en cultuur in Nederland schieten tekort. Ook het beeld van studiemogelijkheden dichterbij huis is vaak beperkt.
- Een actieve oriëntatie op studiemogelijkheden in Nederland (met bezoek aan open dagen etc.) is mede lastig vanwege de grote afstand; een intakegesprek is vaak pas mogelijk als de student in Nederland is.
- Bij veel ouders en studenten is er een sterke voorkeur voor studeren in Nederland, ook als dat mogelijk minder passend is bij de leerling.
- Er is bij ouders en leerlingen een voorkeur voor ‘statusgevende studies’ zoals rechten en geneeskunde die mogelijk minder goed bij de leerling passen.
- Een substantieel deel van de overstappers naar Nederland gaat als zogeheten ‘freemover’, dat wil zeggen zonder financiële steun en begeleiding vanuit het eiland, en vaak met een hooguit matige voorbereiding. Dit betreft voor een belangrijk deel mbo’ers, die vanuit Aruba en Curaçao geen studiefinanciering of actieve ondersteuning krijgen aangeboden.
- Alternatieve opleidingen in USA of Canada kunnen aantrekkelijker en beter passend zijn, maar zijn duurder en daardoor (veel) minder toegankelijk.

4. Eerste periode in Nederland

- Relatief veel studenten kampen in de eerste fase met sociaal-emotionele problemen zoals heimwee, eenzaamheid en faalangst, mede vanwege de minder persoonlijke samenleving in Nederland.
- Taalproblemen bij studenten hinderen in de eerste fase de integratie, het zelfvertrouwen en de studievoortgang.
- Veel studenten kampen met praktische problemen rondom huisvesting, financiën (budgetteren, schulden), verzekeringen, belastingen/toelagen en dergelijke en zijn niet goed in staat om zelfstandig zaken op deze terreinen te regelen.

5. Voortgang studie / studentsucces

- Er is geen aparte registratie en monitoring van deze groep studenten. Ze vallen niet onder de definitie van internationale studenten; voorzieningen voor internationale studenten binnen instellingen bereiken hen daardoor vaak niet.
- Vanwege verkeerde studiekeuzes is er veel switchgedrag, waarbij niet alleen gewisseld wordt van opleiding maar ook relatief vaak van instelling, met bijhorende verhuizingen.
- Veel studenten kampen met beperkte studievaardigheden en een beperkte zelfredzaamheid en assertiviteit in het onderwijs.

- Faalangst in combinatie met veel druk van het thuisfront hinderen relatief veel Caribische studenten in hun opleiding.
- Begeleiding van Caribische studenten stopt vaak na de beginfase. Zorg en ondersteuning daarna is op vrijwillige basis, op initiatief van de student zelf. Veel studenten hebben echter moeite om zelf hulp te vragen, omdat zij dit niet gewend zijn of uit schaamte.
- De vooropleiding sluit niet altijd goed aan: er zijn verschillen in kennis en niveaus van (studie)vaardigheden met Nederlandse studenten.
- Er is vaak een gebrekkige integratie buiten de eigen bubbel.

Door (een samenstel van) deze factoren is het studiesucces van Caribische studenten in Nederland gemiddeld laag. Dat laat onverlet dat in de literatuur ook successen worden genoemd en wordt gewezen op het feit dat een substantiële groep, ondanks de genoemde uitdagingen en hindernissen, wel de studie succesvol afrondt.

3.2 Algemene factoren die versterkt voor Caribische studenten kunnen gelden

Daarnaast zijn er uit de literatuur algemene oorzaken van laag studiesucces bekend, die versterkt voor Caribische studenten kunnen gelden. Dit betreft bijvoorbeeld studentkenmerken als familieachtergrond/sociaaleconomische status, etniciteit, financiële situatie van de student, sociale integratie en zelfvertrouwen. Daarnaast blijkt dat bij uitval en switch de binding met de opleiding een belangrijke factor is; uitvallers of switchers voelen zich minder vaak thuis bij hun docenten, opleiding, medestudenten en instelling dan andere studenten en zij hadden ook meer contact gewenst met hun medestudenten, docenten, begeleiders en mentoren. Als algemene interventies met een positief effect op doorstroom en studiesucces zijn in de literatuur benoemd:

- intake- en startgesprekken om een goede studiekeuze te bevorderen;
- peer-coaching waarbij oudere studenten eerstejaars begeleiden;
- en een First-Year experience programma waarin studenten ondersteuning en advies krijgen.

3.3 Conclusies bestaande inzichten

Overall conclusie vanuit de analyse van de bestaande literatuur is dat veel oorzaken van laag studiesucces in algemene zin wel bekend zijn. Het voorliggende onderzoek probeert een stap verder te zetten, door bestaande inzichten aan te vullen, te verdiepen en te verbinden aan aanpakken in de keten die loopt van opgroeien op het eiland tot en met studeren in het vervolgonderwijs. De resultaten van het actuele onderzoek worden in de navolgende hoofdstukken gepresenteerd.

4 Perspectief van de leerlingen en studenten

In dit hoofdstuk bespreken we hoe leerlingen en studenten zelf de voorbereiding op en de transitie naar het vervolgonderwijs hebben ervaren. Input voor dit hoofdstuk komt uit een enquête onder (voormalig) studenten en uit interviews met 56 (voormalig) studenten. Voorts is in groepsgesprekken gesproken met circa 25 leerlingen in het voorbereidend onderwijs en mbo in de Cariben. Leidende onderzoeksvragen zijn in dit hoofdstuk:

- Hoe oriënteren scholieren in de Cariben zich op een vervolgstudie?
- Welke afwegingen spelen mee bij de keuze voor de locatie van een vervolgstudie?
- Hoe kijken studenten terug op de voorbereiding in het voortgezet onderwijs?
- Hoe hebben (oud-)studenten de transitie naar voortgezet onderwijs ervaren?
- Hoe hebben (oud-)studenten de begeleiding van/door instellingen ervaren?
- Welke problemen hebben (oud-)studenten in het vervolgonderwijs in de regio en in Europees Nederland? Welke verschillen zijn er hierbij?
- Hoe kan volgens leerlingen en studenten de aansluiting op vervolgonderwijs verbeteren?

4.1 Leerlingen in de Cariben

In de Cariben zijn groepsgesprekken gevoerd met circa 25 leerlingen in het voortgezet onderwijs en het mbo, verspreid over de zes eilanden. Deze interviews zijn, net als de interviews met de studenten in Nederland, afgenomen ter aanvulling op de enquête onder (oud)studenten. In deze paragraaf wordt apart verslag gedaan van de interviews met leerlingen in de Cariben; de resultaten van de interviews met studenten zijn geïntegreerd met de resultaten van de enquête onder studenten.

Leerlingen zijn bekend met problemen in het vervolgonderwijs

Een eerste observatie uit de gesprekken is dat leerlingen in de Cariben over het algemeen goed de uitdagingen en knelpunten weten te benoemen bij de overgang naar het vervolgonderwijs, of dat nu in Nederland is of op een (ander) eiland in de regio of in de USA of Canada. Via vrienden en familie zijn verhalen bekend over:

- taalachterstand speelt bij de overgang naar Nederland, maar volgens leerlingen ook bij een overgang van een bovenwinds eiland (waar Engels gangbaar is) naar vervolgonderwijs op een benedenwinds eiland, waar kennis van Papiaments van belang is; wat betreft de kennis van het Engels verwachten ze minder problemen; reden waarom veel leerlingen, zeker van de bovenwindse eilanden, liever een Engelstalige opleiding in Nederland of een studie in de USA of Canada volgen;
- heimwee en persoonlijke problemen;
- veel switchen en uitval;
- niet kunnen omgaan met zelfstandigheid en vrijheid;
- tijd steken in werken in plaats van de studie;
- grote cultuurverschillen met Nederland.

Een bijzonderheid is de overstap vanuit het CXC systeem naar een opleiding in Nederland. Dat is mede een uitdaging vanwege het lage taalniveau Nederlands van veel leerlingen in het CXC systeem. De overstap naar de VS wordt door leerlingen van Saba en St. Eustatius als minder belastend gezien, mede omdat studenten in de VS vanaf dag 1 op een campus zouden wonen en daar beter zouden worden begeleid. Ook worden minder taalproblemen verwacht.

De leerlingen verwachten per saldo dat vooral de transitie naar Nederland een grote stap zal zijn. Ze vinden het spannend en zijn benieuwd hoe zij om zullen gaan met praktische zaken als het openbaar vervoer, met het klimaat, de Nederlandse cultuur. Opvallend is daarbij dat de leerlingen weliswaar de uitdagingen kennen, maar dat zij ook vaak lijken te denken dat die voor hen (wat) minder opgaan, omdat zij beter voorbereid zouden zijn. Zij verwachten zelf de meeste problemen met de Nederlandse taal te zullen hebben.

Studiekeuze en studiekeuzevoorbereiding

De geïnterviewde leerlingen van alle zes eilanden zijn overwegend tevreden over de begeleiding van school bij de keuze van hun vervolgopleiding. Er is de mogelijkheid om keuzetesten te doen en de school/decaan geeft adviezen wat zij het beste kunnen doen. Leerlingen zijn ook positief over de mogelijkheid van een studiereis naar Nederland; zij hebben ook deels zelf zo'n reis gemaakt. Daarnaast doen zij zelf ook aanvullend onderzoek naar studiemogelijkheden. Ook de ouders van de geïnterviewde leerlingen worden over het algemeen goed betrokken bij de voorbereidingen en ook worden vrienden geraadpleegd die al studeren.

Meer kanttekeningen zetten de leerlingen bij de praktische voorbereidingen op het leven in een buitenland. Die voorbereiding is voor hen vaak lastiger in te vullen en ze vinden zichzelf ook vaak nog niet zo zelfstandig. Ze menen anderzijds dat ze het ook gewoon zelf moeten ervaren als ze eenmaal elders studeren.

Bij de keuze voor een specifieke locatie, speelt de aanwezigheid van vrienden en familie voor de geïnterviewde leerlingen een belangrijke rol. De mbo-leerlingen waarmee is gesproken willen nadrukkelijk niet naar Nederland. Ze vinden zich daarvoor niet zelfstandig genoeg. Deze studenten willen na het mbo gaan werken en een onlinestudie op hbo-niveau gaan doen. Sommige geïnterviewde leerlingen, bijvoorbeeld van St. Maarten, bepleiten een uitbreiding van de opleidingsmogelijkheden in de eigen regio c.q. op het eigen eiland, zodat ze minder vaak voor de studie hoeven te verhuizen.

Voorbereidingsjaar

Een van de groepsgesprekken betrof deelnemers aan het voorbereidingsjaar dat de universiteit van Aruba aanbiedt (het Academic Foundation Year, AFY). Redenen om het AFY te volgen zijn voor deze studenten dat ze nog niet weten wat ze willen doen en waar. Ook voelen ze zich nog te jong voor de overstap naar een ander land. De geïnterviewde leerlingen zijn tevreden over het voorbereidingsjaar; ze hebben hun talenten en studievoorkeuren kunnen ontdekken en zich persoonlijk kunnen ontwikkelen en voelen zich beter voorbereid op de vervolgstudie. Volgens hen is er een groot verschil tussen het AFY en het voortgezet onderwijs: het AFY biedt veel interactie met medestudenten en groeps- en onderzoeksopdrachten.

De overige leerlingen waarmee is gesproken vinden deels een voorbereidingsjaar ook een goed idee, mede om de taal van de vervolgopleiding beter te leren, mits het jaar maatwerk is en een eigen keuze (geen verplichting) is. Ook moet het voorbereidingsjaar minstens deels plaatsvinden op de locatie van de toekomstige studie. Sommige leerlingen vinden het beter om zo snel mogelijk met de vervolgopleiding te starten, omdat op die manier zelfstandig worden het snelst gaat. Sommige leerlingen willen een tussenjaar inlassen om geld te verdienen zodat ze minder hoeven te lenen voor hun studie.

Verbetervoorstellen vanuit de groepsgesprekken met leerlingen

Suggesties die de geïnterviewde leerlingen in de Cariben hebben, zijn:

- meer seminars organiseren met informatie en workshops over het studieleven in Nederland en elders en daarbij vaker (oud-)studenten testimonials laten geven over hun studieleven;
- meer projectmatig werken in het voortgezet onderwijs, omdat dit in de vervolgstudie ook de norm is;
- leerlingen minder pamperen op school en leren meer zelfstandig te zijn;
- meer en betere voorbereiding op de Nederlandse taal.

4.2 Enquête en interviews (oud)studenten: verantwoording

In deze paragraaf wordt in samenhang verslag gedaan van de resultaten van de enquête onder Caribische studenten en van de aanvullende, verdiepende interviews met Caribische (oud)studenten die dus al een jaar of langer in het vervolgonderwijs zitten. Per fase in de student journey worden eerst de enquêteresultaten besproken waarna aanvullend per fase de resultaten uit de interviews zijn beschreven.

De online enquête is in juni 2020 verspreid onder Caribische studenten (via contactpersonen en Caribische studentennetwerken) en kon tot en met augustus 2020 worden ingevuld (zie tabel 4.1). De vragenlijst kon in het Nederlands, Engels en Papiaments worden ingevuld. Uiteindelijk hebben 333 studenten de enquête volledig ingevuld. Getracht is om zowel studenten in het mbo, hbo en wo te bereiken, als ook studenten die hun vervolgopleiding in Europees Nederland en in de Caribische Koninkrijksdelen volgen. Dit is ten dele gelukt; mbo-studenten zijn slechts mondjesmaat bereikt, in totaal hebben maar 16 mbo-studenten de enquête ingevuld. Ook hebben weinig studenten deelgenomen die hun vervolgopleiding in de Caribische koninkrijksdelen doen; in deze groep zijn er 20 bruikbare respondenten. Voor deze groepen dienen de resultaten dus met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. Voorts zijn er weinig respondenten die afkomstig zijn van St. Maarten, Bonaire, St. Eustatius en Saba. De resultaten betreffen met name respondenten afkomstig van Aruba en Curaçao; dat is ook logisch omdat dit qua inwonersaantal veruit de grootste eilanden zijn.

Tabel 4.1: Responsoverzicht

		Aantal	Percentage
Eiland voortgezet onderwijs	Aruba	178	54%
	Curaçao	139	44%
	Anders[11]	16	5%
Niveau vervolgopleiding	Hbo	223	67%
	Wo	110	33%
Domein eerste vervolgopleiding	Economie, recht en handel	120	36%
	Gezondheidszorg	45	14%
	Gedrag, maatschappij, onderwijs, taal en cultuur	87	26%
	Natuur en techniek, Groen	81	24%
Locatie vervolgopleiding	Europees Nederland	311	94%
	Caribische regio	19	6%
Geslacht	Man	93	28%
	Vrouw	240	72%
Leeftijdscategorie	19-22	109	33%
	23-26	126	38%
	27-30	56	17%
	30+	42	13%

11 St. Maarten, Bonaire, St. Eustatius en Saba

Uit de resultaten blijkt dat van de respondenten 35 procent meldt gestopt of geswitcht te zijn ergens gedurende hun opleiding (dus ook na het eerste jaar). Respondenten die een tussenjaar hebben gehad, stopten of switchten wat minder vaak dan respondenten die geen tussenjaar hebben gehad. Respondenten in het hbo switchten en stopten vaker dan die in het wo (37% t.o.v. 30%). Dit is in lijn met de hiervoor weergegeven resultaten.

Interviews met (oud-)studenten in Nederland

In dit onderzoek zijn aanvullend 10 mbo-studenten, 26 hbo-studenten en 20 wo-studenten geïnterviewd die in Nederland studeren of studeerden (tabel 4.2). De geïnterviewden zijn ongeveer gelijk verdeeld over een groep die minder dan twee jaar in Nederland studeert en een groep die al langer in Nederland studeert of al klaar is met de studie. Onder de geïnterviewden zijn er vooral in het mbo en het wo veel vrouwen. Veel hbo- en wo-respondenten zijn afkomstig van Aruba en in mindere mate van Curaçao; in het mbo komen de meeste geïnterviewden van Curaçao. Van de andere eilanden hebben zich weinig studenten voor een interview aangemeld. Verder blijkt dat de meeste studenten Nederland al kenden van vakanties en dergelijke.

Tabel 4.2: Responsoverzicht interviews (oud-)studenten Caribische delen van het koninkrijk

		Geslacht			Eiland van herkomst				
	Totaal	Vrouw	Man	Eerder in NL geweest	Aruba	Curaçao	St. Maarten	Bonaire	St. Eustatius/ Saba
Mbo	10	9	1	7	1	9			
Hbo	26	15	11	16	14	8	1	2	1
Wo	20	17	3	13	15	3	1	1	
Totaal	56	41	15	36	30	20	2	3	1

Bijna alle geïnterviewde mbo'ers liepen studievertraging op en de helft wisselde van opleiding. Bij de geïnterviewde hbo'ers had ruim de helft vertraging in de beginfase en ongeveer een kwart startte een andere opleiding. De geïnterviewde universitaire studenten hadden daarentegen meestal geen of weinig vertraging in de eerste studiefase en geen van hen wisselde van opleiding. De betere resultaten van de geïnterviewde wo-studenten zijn in lijn met de eerdere algemene bevindingen dat de Caribische wo-studenten betere studieresultaten behalen dan de Caribische mbo- en hbo-studenten. Om een mogelijke oververtegenwoordiging van succesvolle studenten in de interviews te compenseren is aan alle studenten nadrukkelijk gevraagd wat zij bij andere Caribische studenten zien aan studieproblemen en wat daarvan mogelijk oorzaken zijn.

4.3 Voorbereiding op het vervolgonderwijs

Figuur 4.1 toont de beoordeling van de respondenten van de aansluiting van hun voortgezet onderwijs op de vervolgopleiding, op verschillende aspecten. Duidelijk is dat de 'voorbereiding op de praktijk van leven in een nieuwe omgeving' veruit het vaakst als '(zeer) slecht' wordt beoordeeld, door maar liefst 75 procent van de respondenten. De aansluiting van de basiskennis en de studiestof op de vervolgopleiding wordt het meest positief beoordeeld. Belangrijke aspecten als het aanleren van de juiste studievaardigheden en studiehouding en van een voldoende taalvaardigheid worden door een substantieel deel van de respondenten (40 tot 50%) als (zeer) slecht beoordeeld. Naar onderwijsniveau bezien, is een verschil dat de wo-studenten de aansluiting qua basiskennis/studiestof vaker als '(zeer) goed' beoordelen dan hbo-studenten. Studenten die hun voortgezet onderwijs op Aruba hebben gevolgd zijn het vaakst negatief over de voorbereiding op de praktijk van een nieuwe omgeving. Verder zijn er geen noemenswaardige verschillen tussen groepen respondenten.

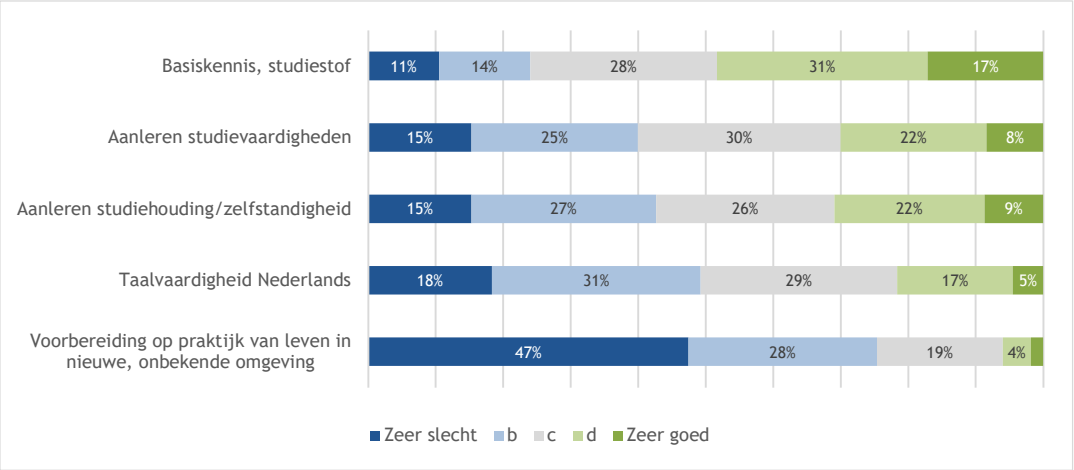

Figuur 4.1: Beoordeling aansluiting van het voortgezet onderwijs op de vervolgopleiding, naar aspecten.

Voorbereiding op eiland

Vervolgens is de respondenten gevraagd in hoeverre zij tegen bepaalde zaken aan zijn gelopen in de voorbereiding op het eiland op de vervolgopleiding. Figuur 4.2 toont dat de meeste problemen werden ondervonden in het regelen van huisvesting en andere praktische zaken; bijna de helft van de respondenten vond dit (heel) lastig. Ook goede informatie kunnen vinden over studeren en wonen elders vonden relatief veel respondenten (heel) lastig (40%).

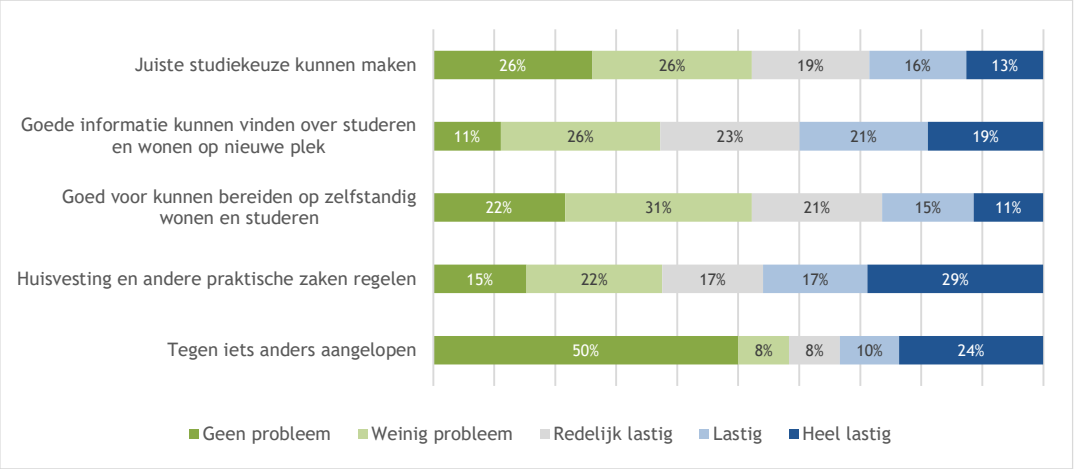

Figuur 4.2: Tegen welke zaken ben je aangelopen in je voorbereiding op het eiland op je vervolgopleiding?

Er zijn geen verschillen gevonden tussen hbo- en wo-studenten. Wel blijkt dat respondenten afkomstig van Aruba op alle aspecten meer problemen in de voorbereiding ondervonden dan respondenten afkomstig van Curaçao.

Aanvullende inzichten uit de interviews

Studenten melden in de interviews vaak dat ze tot en met het eindexamen hoofdzakelijk bezig waren met het diploma halen. Pas daarna ging de blik naar de vervolgopleiding. De geïnterviewde studenten (mbo, hbo en wo) in Nederland geven kort samengevat het volgende beeld:

- Geïnterviewde studenten bevestigen de beschermende cultuur en de weinig eisende houding richting jeugd en jongeren ('los en relaxed'). Veel studenten melden dat ze na het voorbereidend onderwijs qua houding/volwassenheid nog niet toe waren aan de grote stap naar studeren in Nederland.
- De studiestof in het voortgezet onderwijs sluit volgens de geïnterviewde studenten in het algemeen vaak (redelijk) goed aan op het vervolgonderwijs. Dit blijkt ook uit de enquête.
- Het onderwijs in de Cariben wordt als erg toets-, examen- en cijfergericht ervaren; leerlingen worden weinig voorbereid op het vervolg daarna.
- Veel geïnterviewden ervaren in het vervolgonderwijs dat ze op een andere manier moeten gaan leren dan ze in de Cariben gewoon waren: meer zelfstandig werken, harder werken vanuit zelfmotivatie, meer diepgang kunnen aanbrengen, kunnen werken vanuit een probleemstelling. Het is ze in de Cariben vaak wel verteld, maar het zinkt doorgaans niet echt in; ze ervaren het pas als ze zijn verhuisd.
- Taalonderwijs en de bereikte vaardigheid in de Nederlandse taal worden vaak als onvoldoende gezien.

4.4 Studiekeuze maken

Voorbereiding op studiekeuze

In figuur 4.3 is weergegeven welk deel van de respondenten gebruik heeft gemaakt van diverse voorbereidingsmogelijkheden. De meeste respondenten maakten gebruik van informatie op websites en gesprekken in het sociale netwerk (ouders en vrienden). Opvallend te noemen is dat minder dan de helft van de respondenten met een decaan of studieadviseur over de studiekeuze sprak. De voorbereidingsmogelijkheden die verschillende instituties aanbieden (workshops, webinars, open dagen etc.) werden relatief (erg) weinig gebruikt. Open dagen bezoeken is voor Caribische studenten lastig vanwege de afstand tot veel vervolgonderwijs, wat verklaart dat maar twintig procent hiervan gebruik maakt. Uit de resultaten blijkt tegelijkertijd dat veel respondenten dit een belangrijk middel vinden, vaker bij de hbo-studenten (82%) dan bij de wo-studenten (64%).

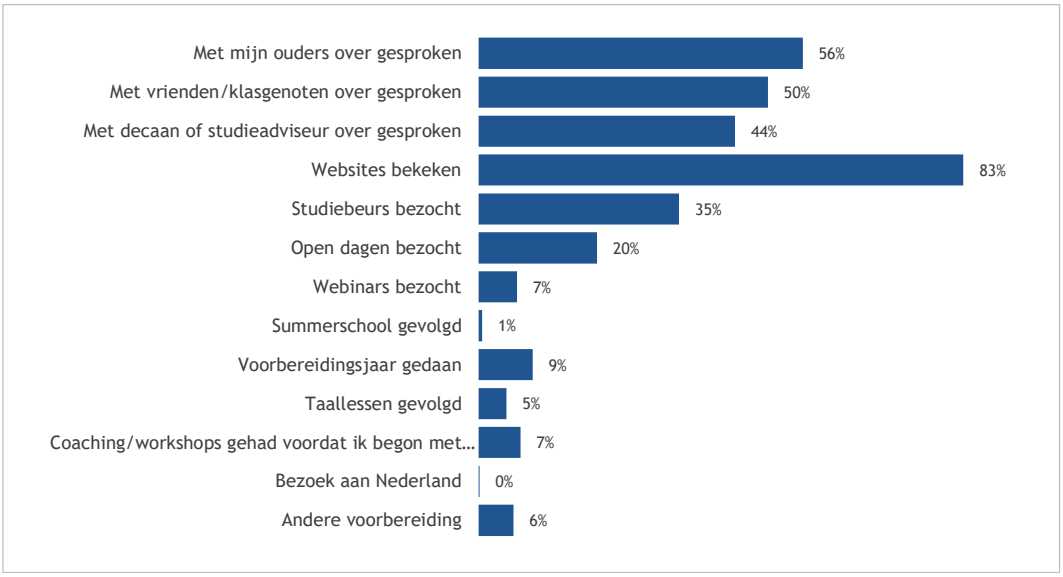

Figuur 4.3: Gebruik van voorbereidingsmogelijkheden met betrekking tot studiekeuze

Redenen voor keuze studielocatie

Aan de respondenten is gevraagd waarom ze in het Caribisch gebied of in Nederland zijn gaan studeren. Bij de (kleine) groep respondenten die in het Caribisch gebied studeren speelde vaak de beschikbaarheid van de gewenste studie op deze plek en daarbij ook een goede kwaliteit van de opleiding een rol. Dat het ergens anders te duur is om te studeren of dat men niet ver wil verhuizen, wordt door minder respondenten aangegeven als belangrijk, al lijken de kosten toch wel voor een substantieel deel (ongeveer een kwart) een grote rol te spelen. Omdat het hier gaat om een kleine groep kunnen hieraan geen vergaande conclusies worden verbonden.

Bij de respondenten die in Europees Nederland zijn gaan studeren (figuur 4.4) blijkt dat een goede kwaliteit van de opleiding het vaakst als 'zeer belangrijk' wordt gezien, gevolgd door de reden dat het duurder is om elders (zoals de VS) te studeren en dat de gewenste opleiding niet dichterbij beschikbaar is. Ook andere redenen zoals de goede studievoorzieningen en studiefinanciering in Nederland, meer willen zien van de wereld, de mogelijkheden om te werken in Nederland, worden vaak zeer belangrijk genoemd. Graag in Nederland willen wonen of het al hebben van een sociaal netwerk in Nederland worden het minst vaak belangrijk genoemd.

Studenten in het wo vinden een goede kwaliteit van de opleiding nog belangrijker dan studenten in het hbo. Wo'ers vinden ook het meer willen zien van de wereld en goede werkmogelijkheden in Nederland vaker belangrijke redenen dan hbo'ers, die hierover minder uitgesproken zijn. Studenten die van Aruba komen vinden de goede voorzieningen in Nederland (studiefinanciering, ondersteuning) en dat het duurder is om elders te studeren vaker belangrijk dan studenten uit Curaçao en de andere eilanden.

Tezamen laten de resultaten zien dat de respondenten veel overwegingen vaak zeer belangrijk vinden, waarmee de aantrekkingskracht van Nederland als studieplek per saldo sterk is.

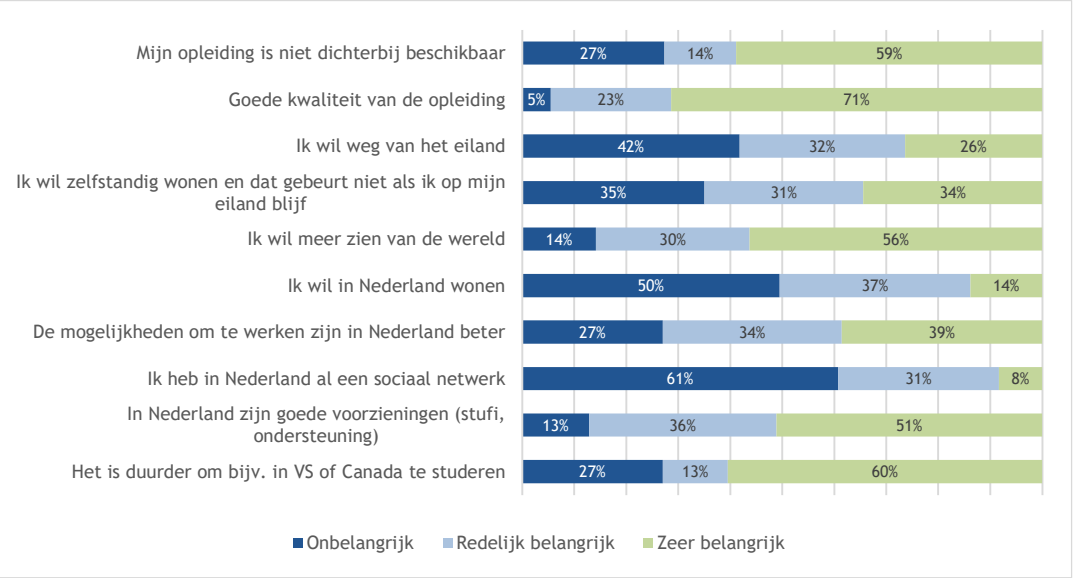

Figuur 4.4: Overwegingen bij de keuze voor een opleiding in Nederland

Aanvullende inzichten uit de interviews

In het algemeen komt uit de interviews met alle studenten naar voren dat ze de ondersteuning bij de studiekeuze en de voorbereiding op de overgang naar het vervolgonderwijs vaak (zeer) ontoereikend vinden. Ondersteuning ontbreekt of bereikt hen niet. Soms bleek de vanuit school (decaan) aangereikte informatie onvolledig, verouderd of verkeerd. Studenten melden dat ze dat het merendeels zelf hebben moeten uitzoeken en dat ze het (erg) moeilijk vonden om een goed beeld van de studie te vormen. Studenten die desondanks de goede keuze maakten, noemden dat soms een 'gelukje'. Studenten die goed kiezen weten vaak al heel lang welke richting ze uit willen en zijn daarvoor erg gemotiveerd. De mogelijkheden om open dagen te bezoeken en dergelijke worden erg beperkt genoemd en beperken de studieoriëntatie. Zonder een eigen beeld van een opleiding, vinden studenten het vaak erg moeilijk om zich een voorstelling te maken hoe een opleiding echt is. Meer - en meer realistische - online informatie zou helpen, stellen ze.

De geïnterviewde hbo-studenten (voornamelijk afkomstig van Aruba en ook van Curaçao) lijken de meeste moeite te hebben met de studiekeuze. Bij de geïnterviewde wo-studenten (voornamelijk afkomstig van Aruba) is zichtbaar dat zij zich in het algemeen goed proberen te oriënteren op een mogelijke studie. Dat doen ze veelal zelf, door online informatie te zoeken en met familie en vrienden te praten. Een klein deel van de wo-studenten meldt een studiekeuzebeurs op het eiland te hebben bezocht, maar de meerwaarde daarvan wordt niet groot gevonden. Er is volgens hen informatie over maar een beperkt aantal instellingen en opleidingen beschikbaar en het accent ligt op die markten op werving. Er is behoefte aan een realistisch beeld van opleidingen, dat vanuit het perspectief van meerdere studenten wordt verteld en niet door één student voor meerdere opleidingen (wat vaak het geval is).

4.5 Begeleiding bij de transitie en in eerste studiefase

Figuur 4.5 en figuur 4.6 laten het gebruik en de waardering van verschillende soorten begeleiding voor Caribische studenten zien. Een meerderheid van de respondenten in de enquête heeft gebruikgemaakt van een plaatselijke opvangcommissie na aankomst in het land waar ze gingen studeren (61%). Ook werd relatief veel gebruikgemaakt van een mentor van die plaatselijke opvangcommissie na de eerste weken en studiebegeleiding en advies van een mentor of studieadviseur op school. De respondenten in het hbo maakten duidelijk vaker gebruik van taallessen via school dan respondenten in het wo (19% t.o.v. 7%). Respondenten afkomstig van Aruba en Curaçao maakten vaker gebruik van een plaatselijke opvangcommissie (resp. 65% en 60%) dan respondenten van elders uit het Caribisch gebied (12%). Die voorziening wordt vanuit de overheden van Aruba, Curaçao en St. Maarten actief aangeboden aan studenten van die eilanden. Studenten van Bonaire, St. Eustatius en Saba hebben ook de mogelijkheid zich te laten begeleiden door een organisatie (thans TuranGoeloe), die door het ministerie van OCW is gecontracteerd. Jaarlijks worden aldus ook enkele tientallen studenten van de drie BES-eilanden begeleid in de transitiefase en het begin van de studie. Respondenten uit Aruba maken vaker gebruik van advies en studiebegeleiding door mentoren dan studenten uit Curaçao. Curaçaose studenten maken vaker gebruik van een mentor van de plaatselijke opvangcommissie *na* de eerste weken, namelijk 51 procent ten opzichte van 44 procent (Aruba) en 19 procent (andere eilanden). Ten slotte is te zien dat er meer gebruik wordt gemaakt van een plaatselijke opvangcommissie in Europees Nederland (62%) dan in de Caribische regio (42%).

Figuur 4.5: Gebruik van vormen van begeleiding

De waardering van de verschillende vormen van begeleiding (figuur 4.6) ontloopt elkaar niet zoveel. De plaatselijke opvangcommissies worden het vaakst als goed (56%) of als voldoende (33%) beoordeeld. Echt ontevreden zijn de respondenten over begeleidingsvormen niet vaak, het vaakst (19%) over hulp bij sociaal-emotionele zaken zoals heimwee.

Er zijn geen noemenswaardige verschillen in de waardering van de verschillende begeleidingsopties tussen de hbo'ers en wo'ers en tussen de respondenten van de verschillende eilanden.

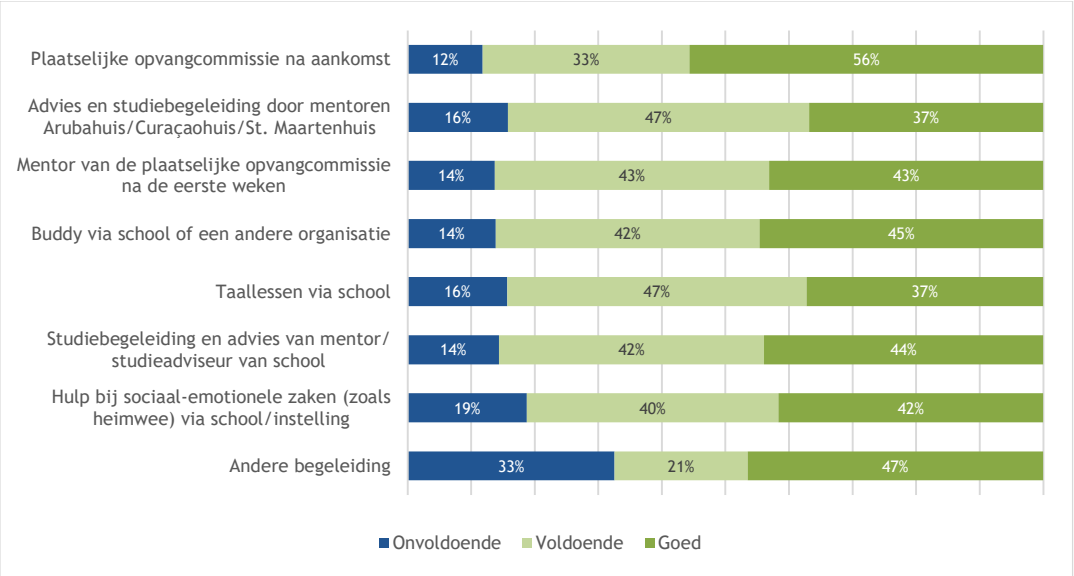

Figuur 4.6: Waardering van verschillende vormen van begeleiding (indien gebruikt)

Aanvullende inzichten uit de interviews

De praktische voorbereiding op wonen in Nederland wordt door veel geïnterviewden ontoereikend genoemd. Hierbij memoreren we opnieuw dat de geïnterviewde studenten voornamelijk van Aruba en Curaçao komen. In Nederland werden veel geïnterviewde studenten overvallen door voor hen vaak onbekende zaken als zorg- en huurtoeslag. Dat kost veel tijd en energie. De helft van de geïnterviewden, zowel in de groep mbo, hbo als wo, ervoer in het eerste jaar (flinke) problemen met en rondom huisvesting. Goede en betaalbare woonruimte vinden valt voor hen vaak erg tegen. oplossen.

Sommige studenten hebben via een ondersteuningsorganisatie tijdelijke huisvesting, waar ze na een jaar weer uit moeten zodat er over de huisvesting zorgen blijven. De opvang van en begeleiding door de plaatselijke opvangcommissies wordt vaak welkom en goed genoemd; maar deze hulp kan niet alle overgangsproblemen

4.6 Studieproblemen in het vervolgonderwijs

Figuur 4.7 laat verschillende omstandigheden zien die van invloed kunnen zijn op de studie of studievoortgang. Veel respondenten in de enquête geven aan dat ze moeten wennen aan de nieuwe leefomgeving en dat goede huisvesting vinden tijd en energie kost. Een vrij aanzienlijk deel (32%) meldt dat persoonlijke problemen als heimwee en depressie een (heel) grote rol spelen. Financiële problemen, druk zijn met andere zaken of werk en twijfel over de studiekeuze spelen voor de meeste studenten hooguit een kleine rol. Dit laatste komt overeen met de uitkomsten uit de Startmonitor, waarin Caribische studenten ook vaker dan niet-Caribische studenten zekerder waren over hun studiekeuze.

Studenten op het hbo blijken meer moeite te hebben met de Nederlandse taal (55% redelijke tot heel grote rol) dan studenten in het wo (38%). Als de opleiding in het Nederlands wordt gevolgd is er vaker moeite met de Nederlandse taal dan wanneer de opleiding in het Engels of tweetalig wordt gevolgd. Verder blijkt dat respondenten afkomstig van Aruba vaker problemen hebben met het vinden (en behouden) van goede huisvesting dan respondenten die van Curaçao afkomstig zijn.

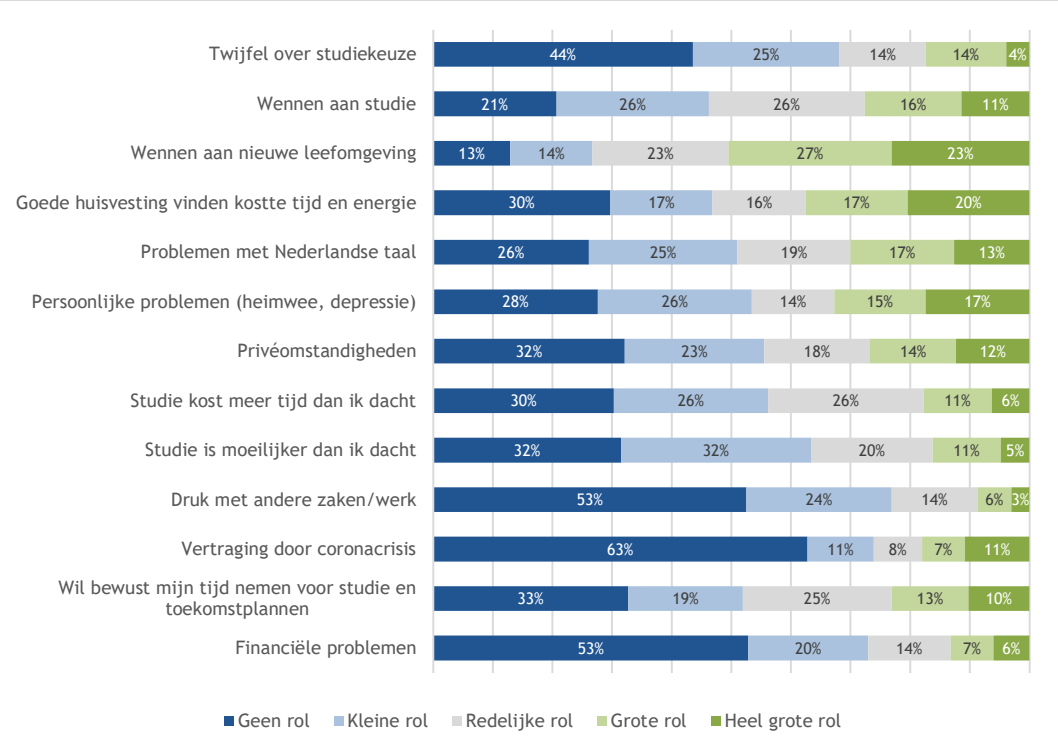

Figuur 4.7: Omstandigheden die van invloed zijn op de studie of studievoortgang

Figuur 4.8 laat zien in hoeverre de respondenten studieproblemen ondervinden op een aantal gebieden. In het algemeen is te zien dat zij de meeste problemen ervaren op het gebied van Nederlandse taal en assertiviteit, en het minst met betrekking tot zelfstandig werken. Dit sluit deels aan bij de eerder besproken bevinding uit de Startmonitor dat Caribische studenten vooral problemen verwachten op het gebied van Nederlands (en presenteren).

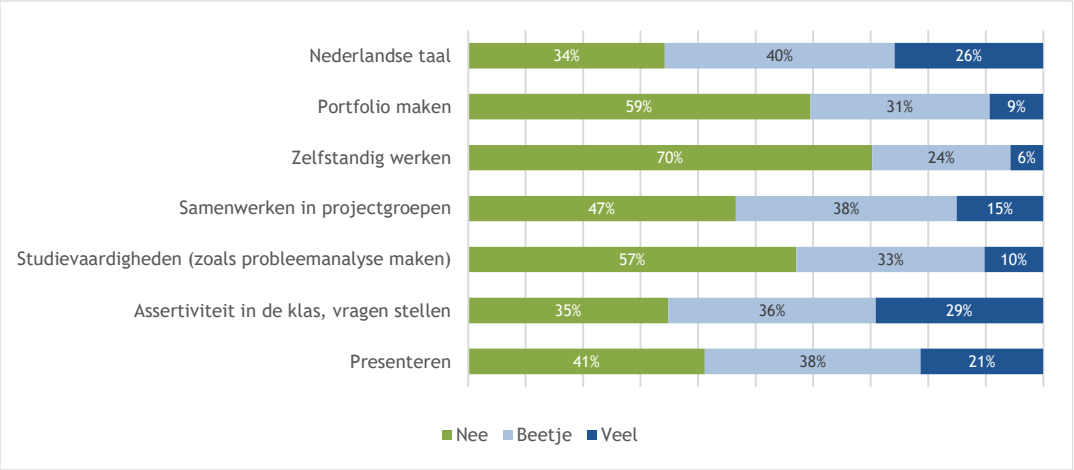

Figuur 4.8: Studieproblemen in het vervolgonderwijs naar aard

Naar opleidingsniveau bezien, lijken hbo'ers meer problemen te hebben met het maken van een portfolio, meer problemen met samenwerken in projectgroepen en meer problemen met studievaardigheden dan wo'ers. Respondenten afkomstig van Curaçao zijn wat meer uitgesproken over studieproblemen op het gebied van de Nederlandse taal dan Arubaanse studenten (de laatste groep geeft vaker aan 'een beetje' problemen te hebben op dit vlak). Wat betreft het maken van een portfolio en het samenwerken in projectgroepen lijken de respondenten afkomstig van Aruba vaker problemen te hebben dan die van Curaçao.

Over problemen op het gebied van assertiviteit in de klas en vragen stellen, zijn de respondenten die in de Caribische regio zijn gaan studeren wat meer uitgesproken. Zij geven vaker aan hier geen, of juist veel problemen mee te hebben terwijl studenten in Europees Nederland hierin meer gematigd zijn.

Tussen studenten die wel en niet zijn gestopt of geswitcht, zijn weinig verschillen gevonden in studieproblemen. Alleen bij het maken van een portfolio (waarin studenten hun ontwikkeling en leerervaringen bijhouden) lijken studenten die zijn gestopt of geswitcht meer problemen te hebben ondervonden. Opvallend genoeg verschillen zij niet op de andere gebieden van de studenten die wel hun studie zijn blijven volgen.

Aanvullende inzichten uit de interviews

Rode draad in de interviews met de studenten is de overload die ze vaak (niet allemaal) in de eerste fase in Nederland ervaren. De combinatie van verschillende grote veranderingen en uitdagingen en de grote druk om in een vreemde omgeving in een jaar een bindend studieadvies te halen, leidt bij hen tot een soms zeer grote belasting. Veel studenten melden dat ze moe(s)ten wennen aan het niveau, het tempo en de manier van werken/denken.

Taalachterstand hindert studievoortgang daarbovenop ook vaak. Kenmerkend is dat veel geïnterviewde studenten aangeven dat ze tijdens hun studie al vrij snel op een tweesprong kwamen; het inzicht daalde in dat ze als ze op de oude manier doorgingen ze het niet zouden redden. Dit betreft vooral de mbo'ers en hbo'ers. Bij de wo'ers is zichtbaar dat het moment van zelfinzicht dat de 'knop om moet' sneller komt, minder heftig is of niet nodig is en dat als de knop om moet, de aanpassing ook vaak sneller gaat.

Bij de geïnterviewde mbo'ers en hbo'ers lijkt de 'existentiële crisis' die er na de studiestart vaak is, gemiddeld heftiger en lijkt het langer te duren om er doorheen te komen. Met name bij de hbo'ers is er vrij vaak een bepalend moment gemeld van zelfinzicht dat het zo niet verder kan en dat ze de studie anders moeten aanpakken om succesvol te zijn. Bij de geïnterviewde wo-studenten is er zogezegd vaker al bij de start een beter besef van de uitdagingen en is er een meer geleidelijk proces van aanpassing.

Na deze 'tweesprong' geeft een deel van de geïnterviewde studenten het (vooralsnog) op en valt uit of besluit later een nieuwe start (in een andere of dezelfde studie) te maken. De meeste geïnterviewden zetten echter door. Studenten merken hierover op dat hulp en ondersteuning die ze hierbij kunnen gebruiken zich niet vanzelf aandient. Studenten moeten zelf aan de bel trekken en zelf hulp zoeken. Studenten die dit doen melden dat ondersteuning adequaat kan zijn, maar ook soms ontoereikend is (voorbeeld: een student die moeite had met plannen, zocht hulp en kreeg toen een agenda mee) of soms te laat of niet beschikbaar is (voorbeeld: een student in psychische nood zocht hulp bij een studentenpsycholoog; daar kon ze na een maand pas terecht).

Vrij veel geïnterviewde studenten kamp(t)en voorts met angst, onzekerheid en neerslachtigheid. Uit de interviews met studenten blijkt dat heimwee als zelfstandige factor vaak geen grote hindernis is; vaak kennen studenten ook familie en vrienden vanuit de eilanden die ook in Nederland wonen. Heimwee is maar voor een (kleine) minderheid van de geïnterviewde studenten een belangrijke factor. Veel studenten kampen wel met persoonlijke problemen waarvan heimwee een onderdeel kan zijn. Die problemen hebben vaak een meervoudige achtergrond. Studenten ervaren in hun eerste studiefase vaak een overbelasting, c.q. een situatie waarin ze ver van huis versneld zelfstandig moeten zien te worden in een vreemd land met onbekende gewoonten en regels en daarbij in een studie moeten zien te slagen die veel van hen vraagt en waarvoor ze soms halsoverkop hebben gekozen. Tegelijkertijd moeten ze allerlei praktische problemen met geld en huisvesting oplossen en daalt bij hen tegelijkertijd het inzicht in dat ze moeten veranderen om dit avontuur tot een succes te maken. Deze overbelasting en de grote druk die dit oplevert, in combinatie met gevoelens van ontheemd zijn en soms eenzaamheid, zorgen bij vrij veel geïnterviewden voor gevoelens van depressiviteit.

4.7 Overall beeld van oorzaken laag studiesucces bij andere studenten

Aan alle geïnterviewden in Nederland is gevraagd wat zij bij hun medestudenten zien aan problemen en oorzaken. Dit is hen gevraagd omdat zogezegd het aannemelijk is dat de geïnterviewden het gemiddeld relatief goed doen/deden qua studievoortgang.

Veel geïnterviewden zien het in hun omgeving vaak fout gaan bij andere Caribische studenten. Als oorzaken van studieproblemen bij die andere studenten noemen zowel mbo- als hbo- en wo-studenten:

- Een verkeerde studiekeuze; vaak blijkt de studie anders dan vooraf gedacht.
- Mede samenhangend met de verkeerde studiekeuze zien de studenten in hun omgeving vaak een gebrek aan discipline en aan doorzettingsvermogen en veel motivatieproblemen doordat studenten eigenlijk niet weten wat ze willen. Daardoor geven studenten snel op als het moeilijk wordt en hebben ze geen focus.
- Onderschatting van het studieniveau en wat het inhoudt om in Nederland te studeren.
- Gebrek aan zelfstandigheid (minder vaak genoemd door wo-studenten). Belangrijk punt is dat van de beschermende opvoeding in de Cariben. Studenten zijn minder gewend om zelfstandig te werken en te wonen en zijn gewend als het minder gaat, op hun ouders te kunnen terugvallen.
- Taalachterstanden.

- Heimwee en depressies. Dat speelt met name als er geen goed sociaal vangnet in Nederland is, c.q. als er geen familie of vrienden in de buurt/in Nederland wonen. De geïnterviewde studenten stellen dat veel studenten moeite hebben met sociaal integreren of dat ze worden buitengesloten. Doordat veel studenten niet zo comfortabel zijn om over problemen te praten of om hulp te vragen, ook niet aan familie, kan dit eenzaamheid of depressieve gevoelens versterken.

Vrijwel niet genoemd door wo-studenten, maar wel door mbo- en hbo-studenten zijn financiële problemen. Dat zorgt er bijvoorbeeld heel praktisch voor dat mbo-studenten (zonder ov-studentenkaart) die geen geld voor vervoer hebben, lessen missen. Studenten vinden dat het in Nederland te makkelijk is om schulden te maken en vinden dat veel studenten ook niet verstandig met geld omgaan. Dat geeft zorgen en leidt tot teveel bijbaantjes en te weinig tijd voor studie. Vooral mbo-studenten zouden snel een bijbaantje nemen, terwijl volgens de geïnterviewde studenten zeker in de eerste maanden de focus op de studie zou moeten liggen. Voor mbo'ers vanuit Aruba en Curaçao is een baan nemen aantrekkelijk c.q. aannemelijk omdat zij van hun overheid geen studiefinanciering krijgen bij studeren in Nederland.

Specifiek voor mbo is nog genoemd door studenten dat de 'verleidingen' in Nederland voor sommigen te groot zijn. Mbo-studenten laten zich snel afleiden en geld speelt daarbij een grote rol. Studenten krijgen soms te maken met schulden, criminaliteit en drugs. Ze willen erbij horen en hebben soms verkeerde vrienden. Ook is door mbo'ers genoemd dat zwangerschappen een reden zijn voor uitval.

Alles bijeen zien geïnterviewden niet alleen bij zichzelf maar vaak ook in hun omgeving een overbelasting door alles tezamen wat op studenten afkomt. De stapeling van studiedruk, druk van het thuisfront, het bindend studieadvies, praktische problemen en problemen met huisvesting, financiële problemen, heimwee, verleidingen, de cultuurschok, taalproblemen, et cetera, kan met name het eerste jaar erg heftig maken, volgens de studenten. Veel (succesvolle) studenten ervaren een moment van diep zelfinzicht dat het 'anders moet' omdat ze het anders niet redden. Deze studenten zien dat studenten die dit niet hebben of niet hiernaar handelen, het vaak niet redden en het opgeven.

4.8 Verbeterpunten volgens studenten

Aan de geïnterviewde studenten is gevraagd wat zij samengevat de belangrijkste knelpunten vinden en welke verbeteringen zij graag zouden zien. Bij de belangrijkste knelpunten noemen de mbo-studenten drie zaken duidelijk het vaakst: (1) gebrek aan (langere) begeleiding in Nederland; (2) voorbereiding op studeren en wonen in Nederland is onvoldoende; (3) taalachterstanden. De hbo-studenten noemen deels dezelfde 'belangrijkste' knelpunten als mbo'ers: taalachterstanden en gebrekkige voorbereiding. Specifiek voor studenten die vanuit het mbo in de Cariben naar het hbo in Nederland gaan, is opgemerkt dat die studenten in het mbo les in het Engels of Papiaments hebben gehad, zodat het Nederlands kan zijn weggezakt. Bij de gebrekkige voorbereiding ligt bij de hbo'ers het accent meer dan bij de mbo'ers op (verkeerde) studiekeuze. Daarnaast noemen de hbo-studenten vaak mentale problemen en heimwee. Opgemerkt is ook dat docenten meer zouden mogen weten over de worsteling bij Caribische studenten. Ook gebrek aan zelfstandigheid ('op Aruba doen de ouders alles') wordt vaak genoemd.

De probleembenaderingen bij de mbo- en hbo-studenten overlappen duidelijk. Bij de *wo-studenten* komen ook wel zaken als taal, zelfstandigheid en voorbereiding terug, maar zij noemen relatief vaak een gebrek aan de juiste studiehouding, discipline en onderschatting van de studie, in combinatie met de hoge druk in het eerste jaar.

Daartoe gevraagd komen studenten met een groot aantal verbeterpunten, waarin duidelijk enkele hoofdlijnen zijn te zien.

Mbo-studenten: verbeterpunten

Belangrijk is om te memoreren dat de geïnterviewde mbo-studenten vooral van Curaçao komen. Zij bepleiten het volgende:

Voorbereiding in de Cariben

- Voorlichting verbeteren en daar ook eerder mee beginnen. De voorlichting geeft nu een te rooskleurig beeld. Niet alleen de positieve kanten van studeren in Nederland belichten. Ook informeren over het leven in Nederland. Ook kan meer gebruik worden gemaakt van (oud-) studenten die (online) testimonials geven.
- Neem een onderwijsmodule op in het voortgezet onderwijs ter voorbereiding op studeren in Nederland, om alle stappen te behandelen.
- Werken aan de mentale voorbereiding, aan de juiste mindset (echt aan de slag moeten).
- Aan taalvaardigheid werken. Strengere taaleisen in het vervolgonderwijs zouden leerlingen kunnen aanzetten zich beter voor te bereiden qua vaardigheid in het Nederlands.
- Betere ondersteuning bij het zoeken van een woning.

In Nederland

- Vertrouwenspersoon organiseren waarmee studenten kunnen sparren, maar die niet oordeelt.
- Meer en betere begeleiding geven. Daarin wel een balans vinden; studenten moeten vooral zelfstandig worden. Begeleiding zou daarbij zo nodig langer en regelmatiger beschikbaar moeten zijn, om waar nodig de ontwikkeling van studenten te kunnen volgen en problemen voor te zijn.

Hbo-studenten: verbeterpunten

De geïnterviewde hbo-studenten komen zoals gezegd vooral van Aruba (14) en Curaçao (8) en daarnaast van St. Maarten (1) en de BES-eilanden (3). Zij bepleiten samen het volgende, waarbij hun wensen dus vooral betrekking hebben op Aruba en Curaçao.

Voorbereiding in de Cariben

- Leerlingen is in het voortgezet onderwijs niet geleerd om zelf dingen te regelen. Leerlingen moeten leren meer zelfstandig te worden en zouden op school veel beter moeten worden voorbereid op zelfstandig leren en wonen. Dit kan onder meer door meer in projecten te werken, meer activerende lessen toe te passen en studievaardigheden meer te integreren in het onderwijs.
- Hogere eisen stellen aan het niveau Nederlands voor toelating tot het hoger onderwijs in Nederland, zodat mensen zich beter moeten voorbereiden.
- Betere en eerdere voorbereiding en ondersteuning bij de studiekeuze.
- In het curriculum zou een module opgenomen moeten worden die leerlingen ondersteunt bij wat ze echt nodig hebben.
- Open dagen en proefstuderen vaker online aanbieden voor Caribische leerlingen.
- Beter beeld scheppen van de studie, door online scholieren in contact te brengen met Nederlandse studenten.
- Ouders meer betrekken bij de voorbereiding op de studie in Nederland.

In Nederland

- Stimuleer een brede integratie, om te voorkomen dat Caribische studenten alleen met elkaar omgaan en het gevoel hebben er niet helemaal bij te passen.
- Hulp bij schulden.
- Opvang bij mentale problemen.
- Meer begeleiding in Nederland, door juiste personen die niet snel opgeven. Studenten stimuleren om zelf hulp te vragen.

- Koppel alle studenten aan een studentmentor en zorg voor duurzame begeleiding op relevante zaken. Bied goede, praktische informatie waarover Antilliaanse mentoren vaak zelf ook te weinig weten en vertellen. Daarvoor zouden Nederlandse mentoren ingeschakeld kunnen worden of zouden Caribische mentoren hierin beter geschoold kunnen worden.

Wo-studenten

Belangrijk is om te memoreren dat de geïnterviewde wo-studenten vooral van Aruba (15) komen en daarnaast ook van Curaçao (3) en van St. Maarten en Bonaire (elk 1). Zij bepleiten samen het volgende, waarbij hun aanbevelingen primair betrekking hebben op Aruba:

Voorbereiding in de Cariben

- Leg in het voortgezet onderwijs meer nadruk op waarom je dingen leert, leren kijken naar de toekomst, meer openstellen voor verandering, meer gericht op zaken als studievaardigheden, motivatie en zelfredzaamheid.
- Meer en betere en rijkere studie-informatie waar leerlingen ook praktisch wat mee kunnen, met veel meer betrokkenheid van (oud-)studenten die ook kunnen vertellen over de sociale aspecten van de overstap.
- Online open dagen op universiteiten.
- Taal/spreekvaardigheid verbeteren.

In Nederland

De geïnterviewde wo-studenten hebben geen uitgebreide input voor wat betreft de begeleiding in Nederland. Daaruit zou geconcludeerd kunnen worden dat zij, mits er een goede voorbereiding is, in Nederland weinig behoefte hebben aan specifieke voorzieningen. De punten die zij inbrengen zijn algemeen van aard: sneller hulp bieden bij (psychische) problemen, een persoonlijk leerplan maken met elke student, met aandacht voor goede studiekeuze en Caribische studenten uit hun comfortzone halen en uitdagen, hen stimuleren en leren om zelf hulp te zoeken en oplossingen te organiseren.
De meeste geïnterviewde studenten, zowel mbo- als hbo- en wo-studenten, zijn voorts positief over een voorbereidingsjaar. Bij de hbo- en vooral wo-studenten is er vaak de toevoeging dat het een optie moet zijn en geen verplichting voor iedereen. Ook is vaak toegevoegd dat een deel van het voorbereidingsjaar in Nederland zou moeten plaatsvinden. Voorts is gesteld dat een voorbereidingsjaar geen lapmiddel moet zijn; de voorbereiding op het vervolgonderwijs zou al eerder adequaat opgepakt moeten worden.

4.9 Samengevat: hoofdlijnen studentenperspectief

Bij de huidige lichting leerlingen is positief dat zij op alle zes eilanden goed te spreken zijn over de voorbereiding die hun school hen biedt op de studiekeuze en de vervolgstudie. Ze kennen de uitdagingen, maar verwachten zelf de meest problemen met de taal te hebben en ze zouden dan ook vooral daarop (nog) beter voorbereid willen worden, naast een betere praktische voorbereiding.

Bij de geënquêteerde en geïnterviewde mbo-, hbo- en wo-studenten (met name afkomstig van Aruba en Curaçao) blijkt dat het relatief positieve beeld bij leerlingen van de voorbereiding en de overgang naar een vreemd land, vaak snel verandert bij de studiestart in Nederland. Relatief veel studenten komen er in het eerste jaar achter dat hun studiekeuze niet de juiste was en dat de uitdaging van het studeren en leven in een vreemd land groter is dan vooraf gedacht. Dit is in lijn met de bevinding in de Startmonitor dat Caribische studenten een relatief positief beeld hebben van hun studiekeuze en van hun kans op studiesucces. Ondanks alle voorbereidingen is onderschatting van de overgang dus een belangrijk risico.

Samengevat springen enkele verbeterpunten er duidelijk uit die zoals gezegd vooral van de twee qua inwonersaantal grootste eilanden − Aruba en Curaçao − komen:

- Verbeter de zelfstandigheid bij leerlingen met onder andere meer projectmatig en activerend onderwijs.
- Begin eerder met de voorbereiding op het vervolgonderwijs en bouw die voorbereiding expliciet in het curriculum in het voortgezet onderwijs in.
- Maak zo veel mogelijk gebruik van voorlichting door oud-leerlingen/studenten.
- Stel striktere eisen aan de taalbeersing.
- Organiseer veel meer online open dagen en online proefstuderen.

5 Perspectief van het onderwijs in de Cariben

In de Cariben zijn medewerkers (veelal schoolleiders en decanen) van scholen voor voortgezet onderwijs en de drie universiteiten op Aruba, Curaçao en St. Maarten geïnterviewd. Dit betreft de volgende scholen:

Curaçao:	Radulphus College
	Instituto pa Formashon den Enfermeria
	Maria Immaculata Lyceum
	University of Curaçao
Aruba:	Colegio Arubano
	Educacion Profecional Intermedio
	Instituto Pedagogico Aruba
	Colegio San Nicolas
	Academic Foundation Year, Universiteit van Aruba
St. Maarten:	University of Sint Martin
Bonaire:	Scholengemeenschap Bonaire
St. Eustatius:	Gwendoline van Puttenschool
Saba	Saba Comprehensive School

Vanwege de COVID-19 crisis was het maken van interviewafspraken relatief lastig en konden met name op St. Maarten een aantal interviews niet doorgaan.

Leidende onderzoeksvragen zijn:

- Wat doen scholen om leerlingen voor te bereiden op vervolgonderwijs?
- Wat doen scholen om leerlingen te begeleiden bij de transitie naar vervolgonderwijs?
- Ervaren zij problemen of knelpunten bij de voorbereiding en/of bij de transitie? Zo ja, welke?
- In hoeverre denken scholen dat zij een goed beeld hebben van de ervaringen van oud-leerlingen bij de transitie en in het vervolgonderwijs? Waarop wordt dit gebaseerd?
- Heeft kennis van de ervaringen van voormalige leerlingen geleid tot aanpassingen in de voorbereiding of begeleiding vanuit school?
- Is er onderlinge afstemming en/of samenwerking tussen instellingen bij de voorbereiding? Wat zijn de succesfactoren en knelpunten bij deze samenwerking?
- Hoe zou de voorbereiding en de transitie kunnen verbeteren?

5.1 Voorbereiding op het vervolgonderwijs en de studiekeuze

Vo-scholen

Scholen in de Cariben melden in het algemeen al veel te investeren in de voorbereiding van leerlingen op het vervolgonderwijs. Net als in Nederland is LOB (loopbaanoriëntatie en -begeleiding) een verplicht onderdeel van het onderwijs en de schooltaken. Er zijn geen opvallende verschillen gevonden in de wijze en de intensiteit waarop scholen in de Cariben hun leerlingen proberen voor te bereiden op het vervolgonderwijs. Er zijn in de voorexamenklassen en de examenklassen presentaties over het vervolgonderwijs, er is (sinds enkele jaren) de mogelijkheid om een uitgebreide studie- en beroeps-keuzetest te doen en leerlingen kunnen de uitslag daarvan met hun mentor of een decaan bespreken.

Er is informatie beschikbaar over huisvesting en studiefinanciering en er worden lezingen georganiseerd met testimonials van (ex)studenten), DUO en instellingen in Nederland. Sommige scholen faciliteren een periode (voor 'ijverige leerlingen') online proefstuderen bij onderwijsinstellingen in Nederland. Jaarlijks of tweejaarlijks zijn er vanuit veel scholen studiereizen naar Nederland. Deze studiereis naar Nederland wordt als belangrijk gezien, om kennis te maken met wonen in Nederland en het zelf fysiek bezoeken van een aantal instellingen. De studiereizen zorgen ook daadwerkelijk voor andere keuzes; veel leerlingen hebben een voorkeur voor de Randstad, maar kiezen na de studiereis soms toch voor steden als Groningen of Maastricht, volgens geïnterviewden. Ook komen instellingen uit Nederland over om presentaties te geven. Elk jaar of elke twee jaar (zoals op Aruba) is er op de (grote) eilanden een studie- en beroepenmarkt, met diverse presentaties en stands met informatie over het vervolgonderwijs.

Sinds enkele jaren worden vaker (oud-)studenten uitgenodigd om hun ervaringen te delen met leerlingen. De ervaring is dat dit beter werkt omdat zij elkaar beter begrijpen. Ook worden de ouders beter betrokken bij de voorbereiding op het vervolgonderwijs, met informatiebijeenkomsten. Ook zijn er (steeds meer) mogelijkheden voor leerlingen voor online proefstuderen bij instellingen in Nederland. Leerlingen die een vak succesvol afronden krijgen een certificaat en kunnen in het eerste studiejaar een vrijstelling krijgen voor het reeds gevolgde vak. Het gebruik hiervan is niet bekend.

Gerapporteerde trend is ook dat scholen melden *vroeger* in de schoolloopbaan van leerlingen te beginnen met de voorbereiding op het vervolgonderwijs, met een gestructureerde ondersteuning van de onderwijsloopbaan en beroepskeuze (LOB-modules). Wel blijft een en ander voor een belangrijk deel afhankelijk van de inzet en de kwaliteit van mentoren en decanen.

Zorgen over het 'landen' van info bij leerlingen

Scholen en geïnterviewde decanen vinden per saldo dus dat ze leerlingen al veel mogelijkheden geven om zich op hun toekomst te oriënteren. Er zijn niettemin bij hen *zorgen* in hoeverre die informatie ook echt landt bij de leerlingen; er zitten beperkingen aan (abstract) voorlichting geven. Ondanks de grote hoeveelheid aangereikte informatie zoals over huisvesting, ondernemen volgens geïnterviewden veel leerlingen pas op het laatste moment actie. Meermaals is gemeld vanuit de scholen dat je van alles kunt vertellen en uitleggen, maar dat leerlingen het op de eerste plaats zelf moeten ondervinden en eerder niet goed weten of kunnen beseffen hoe het 'echt is'. Dat mechanisme doorbreken is een belangrijke opgave.

Voorbereiding door de universiteiten in de Cariben

Ook de universiteiten op Aruba, Curaçao en St. Maarten hebben diverse voorzieningen om studenten voor te bereiden op een studie bij hen of elders, in het buitenland. De universiteiten geven informatie aan middelbare scholen in de Cariben. Voor studenten die naar Nederland gaan wordt ondersteuning geboden die bestaat uit zaken als hulp en begeleiding bij aanvraag van informatie (ook over bijvoorbeeld cultuurverschillen), studieaanbod, huisvesting et cetera. De begeleiding voor de VS is vaak beperkter en betreft meer administratieve ondersteuning (bij onder meer de diplomawaardering). De Universiteit van St. Maarten heeft wel directe contacten met universiteiten in de VS, die worden benut als studenten naar de VS gaan om te studeren.

De Universiteit van Aruba heeft het *Academic Foundation Year* (AFY) dat aan middelbare scholieren een algemeen voorbereidingsjaar biedt, niet specifiek op Nederland gericht. Deelnemers aan het AFY krijgen een uitgebreide voorbereiding. Het AFY pakt vier knelpunten aan:

- Taalvaardigheid (academisch lezen en schrijven, presenteren), ook in het Engels en Spaans (bij studie in de Cariben).
- Oriëntatie op de studiemogelijkheden en op het studeren in het algemeen.
- Verbetering van de studiehouding en studie- en onderzoekvaardigheden.
- Persoonlijke vorming (zelfstandigheid, bewustwording, volwassenwording).

Vanuit de Universiteit van St. Maarten (USM) is gemeld dat zij ook een voorbereidingsprogramma willen opzetten, zodat studenten meer voorbereid zijn op de vervolgstudie, ook als ze die (deels) in Nederland volgen. Ook de University of Curaçao (UoC) meldt bezig te zijn een 'pre academic program' op te zetten, dat bestaat uit een deel algemene vorming van de leerlingen (taalvaardigheid, academic skills, houding etc.) en een specifiek deel met een keuzepakket. Middels het pre academic program wil men ook leerlingen stimuleren op Curaçao te blijven. De kosten van het programma wil men bewust laag houden zodat de drempel om dit te volgen laag is. Het programma moet studenten de mogelijkheid bieden om credits te krijgen voor studieonderdelen bij de UoC. De mogelijkheid van het verkrijgen van credits voor opleidingsonderdelen in Nederland of de VS is de UoC aan het verkennen.

Samenwerking

Bij de voorbereiding binnen de vo-scholen is er nu in het algemeen weinig samenwerking of kennisdeling tussen scholen/eilanden. De samenwerking is ook relatief lastig door de spreiding van de scholen over zes eilanden. Het decanennetwerk dat er voorheen was, is nu niet meer actief. Er is vaak wel contact met instellingen voor vervolgonderwijs, in de Cariben of in Nederland of de VS, ten behoeve van informatie en studievoorlichting.

Bij de drie universiteiten is de samenwerking tussen hen ook beperkt. In de interviews is de wens uitgesproken om beter samen te werken tussen overheden en de universiteiten in de Cariben om zo onder meer een groter opleidingsaanbod in de Cariben te realiseren, dat meer Caribische studenten aan de eilanden kan binden. De drie universiteiten in de Cariben werken wel samen met ho-instellingen in Nederland en bijvoorbeeld in de VS. Meer samenwerking wordt door geïnterviewden zinvol gevonden. Zo geeft de USM aan bezig te zijn om met een hogeschool in Nederland een gezamenlijk businessprogram op te zetten en heeft het de ambitie om meer joint programs op te zetten, samen met andere instellingen, met inbegrip van uitwisseling van studenten en docenten tussen de eilanden en Nederland. De USM heeft reeds zogeheten 'two plus two pograms' met onderwijsinstellingen in de VS; ook met enkele hogescholen in Nederland zijn er afspraken hierover gemaakt. Studenten studeren dan eerst twee jaar op St. Maarten en daarna twee jaar bij de partnerinstelling. Dit programma werkt in de ervaring van de USM goed; studenten die dit volgen zijn succesvoller dan studenten die direct na het voortgezet onderwijs naar elders vertrekken om te studeren.

5.2 Praktische voorbereiding op de overstap en de transitie

Voorheen was er in de Cariben het VOBAS-project binnen scholen (Voorbereiding Antilliaanse Studenten). Dat was een programma dat leerlingen vóór hun vertrek naar Nederland op een brede wijze voorbereidde. Ze kregen onder meer informatie over wetten en regels en het leven in Nederland, workshop koken en zelfredzaamheid en dergelijke. Momenteel besteden sommige scholen daar nog aandacht aan, andere niet. Een deel van de scholen meldt dat zij het praktisch voorbereiden op zelfstandig wonen (koken, boodschappen doen, budgetteren, etc.) niet direct als hun taak zien en daar in de praktijk weinig aandacht aan (kunnen) geven. Die praktische voorbereiding wordt dan mogelijk wel ingevuld door andere (private) organisaties, maar die bereikt niet alle leerlingen.

Op sommige andere scholen worden wel verschillende informatiebijeenkomsten georganiseerd, waarbij per thema sprekers en organisaties worden uitgenodigd, zoals over studiefinanciering en huisvesting en budgettering. Een school meldt in 2018 weer te zijn gestart met een 'sociaal programma'. Daarin komt het omgaan met financiële zaken aan bod, er zijn individuele sessies en ondersteuning en er vindt begeleiding plaats bij aanmelding voor een opleiding. Op een andere school krijgen leerlingen bijvoorbeeld informatie van de woningbouwvereniging over huurcontracten en krijgen ze informatie over de wetgeving in Nederland en hoe de verzekering werkt. Deze school brengt elke jaar opnieuw de behoeften van de leerlingen in kaart zodat de informatiebijeenkomsten op maat zijn.

5.3 Beeld van problemen bij oud-leerlingen

De geïnterviewde scholen en universiteiten in de Cariben zijn goed op de hoogte van de problemen die oud-leerlingen in het vervolgonderwijs in Nederland ervaren. Volgens geïnterviewden gaat het met name om problemen met de taal, verkeerde studiekeuze en switchgedrag, cultuurschok, omgaan met geld, heimwee, eenzaamheid, niet zelfstandig zijn, niet voor zichzelf opkomen en praktische problemen rondom huisvesting. Veel studenten kennen de cultuur in Nederland niet en ervaren een cultuurschok. De leerlingen zijn nog jong en staan er vaak alleen voor. Leerlingen hebben veel problemen met hun sociale vaardigheden, ze zijn erg gesloten. Men ziet vanuit het onderwijs in de Cariben dat veel studenten in Nederland last hebben van een burn-out, maar niet snel om hulp vragen. Veel studenten schamen zich ook om met hun ouders te praten over de voortgang van hun opleiding. Bij de studenten die het minder goed doen heerst er een schaamtecultuur, in de Cariben horen aankomend studenten dan soms slechts succesverhalen. Veel studenten gaan ook bij familie wonen die zij al jaren niet hebben gezien. Studenten krijgen dan te maken met crisissituaties waardoor zij op straat komen.

Leerlingen die elders studeren

Geïnterviewden bij scholen in de Cariben melden in het algemeen dat leerlingen die ervoor kiezen om naar de VS te gaan voor een vervolgopleiding, het wat makkelijker hebben qua taal, met name als ze afkomstig zijn van de eilanden waar Engels de voertaal is. Ook vanuit bijvoorbeeld Aruba wordt gemeld dat de groep leerlingen die naar de VS of Canada gaat, groeit, omdat ze daar minder uitdagingen qua taal en klimaat verwachten. Als groot nadeel wordt gezien dat studeren in de VS veel duurder is. Geïnterviewden hebben veelal de indruk dat de leerlingen die naar de VS gaan en – in mindere mate - ook de leerlingen die in Nederland een Engelstalige opleiding volgen, succesvoller zijn dan de studenten die een Nederlandstalige opleiding volgen; exacte cijfers over studeren in Amerika ontbreken echter. Redenen voor dit hogere succes zijn, naast dat de studenten de Engelse taal vaak beter beheersen dan de Nederlandse:

- In de Engelstalige opleidingen in Nederland krijgen de studenten te maken met relatief veel internationale studenten en zij voelen zich meer verbonden met deze groep studenten. Ook hebben docenten van internationale opleidingen meer oog en begrip voor de problemen van studenten die in een voor hen nieuwe omgeving en cultuur starten.
- In de opleidingen in Amerika zouden studenten succesvoller zijn, omdat de instellingen daar meer investeren in goede opvang en (persoonlijke) begeleiding.
- Ook kent de VS geen vast programma in het eerste leerjaar; studenten hebben de mogelijkheid om uiteenlopende keuzevakken te kiezen en hun specialisatie uit te stellen en er is daardoor ook geen sprake van switchen.
- Ook zou studeren in de VS meer studentvriendelijk zijn, mede door het wonen op de campus, wat de integratie bevordert en studenten ontzorgt wat betreft praktische zaken als huisvesting en koken. De veranderingen zijn voor deze studenten daarom minder drastisch dan voor studenten die naar Nederland gaan.

Weinig informatie over oud-leerlingen

Het algemene zicht op de problematiek laat onverlet dat veel scholen het een knelpunt vinden dat zij hun eigen leerlingen niet goed kunnen volgen als ze van school af zijn. Meermaals is opgemerkt dat scholen hun oud-leerlingen vaak snel uit het oog verliezen. Via persoonlijke contacten van mentoren met oud-leerlingen is er vaak wel (wat) informatie beschikbaar, maar leerlingen kunnen niet gestructureerd gevolgd worden in hun studieloopbaan en instellingen voor vervolgonderwijs geven doorgaans ook geen feedback over het studiesucces van oud-leerlingen. Reden voor het gebrek aan terugkoppeling is mede dat het om *privacygevoelige* informatie gaat en de kleinschaligheid van scholen versus instellingen voor vervolgonderwijs. Veel scholen zouden heel graag die terugkoppeling wel willen krijgen. Het informatietekort speelt ook bij de aanpak van de brain drain en het motiveren van studenten om terug te komen naar het eiland, bijvoorbeeld voor een stage. Omdat er geen zicht is op waar studenten zijn, is dit lastig.

Aanpassingen na kennisname van problemen

Sommige scholen melden dat er naar aanleiding van de ervaringen van voormalige leerlingen aanpassingen zijn gedaan in de voorbereiding door scholen. Er worden presentaties gegeven met de meest voorkomende struikelblokken en dat wordt besproken met leerlingen. De studenten krijgen daarbij tips hoe zij die knelpunten het beste kunnen oppakken. Ook het vaker gebruik maken van testimonials van (oud-)studenten komt voort uit signalen van oud-leerlingen dat dit behulpzaam is. (Ex)studenten die gedurende de vakantie op het eiland zijn worden dan uitgenodigd om te vertellen over hun ervaringen tijdens hun opleiding. Voorts zijn sommige scholen weer begonnen met een sociaal programma, mede gericht op de praktische en sociale problemen waarmee studenten in het vervolgonderwijs te maken kunnen krijgen. Ook wordt de voorbereiding op het vervolgonderwijs nu vroeger in het voortgezet onderwijs gestart.

Het AFY – het voorbereidingsjaar van de Universiteit van Aruba – is nu generiek gericht op de voorbereiding op de toekomst en een betere studiekeuze in het hoger onderwijs. Het is niet specifiek gericht op de overgang naar het hoger onderwijs in Nederland. Ook is vanuit het Foundation Year gesteld dat een overgangsjaar dat meer specifiek is gericht op mbo'ers die naar het hbo willen, nuttig kan zijn. Zoals gezegd hebben de universiteiten op Curaçao en St. Maarten ook ambities met een voorbereidingsjaar en zouden ze daarin ook willen samenwerken.

5.4 Verbeterpunten

De geïnterviewden bij scholen en universiteiten in de Cariben noemen samen een groot aantal oplossingen. Die zijn hieronder gebundeld weergegeven.

Voorbereiding op het vervolgonderwijs

- Belangrijke factor is de taalbeheersing. Extra taallessen op school kosten echter geld en mankracht, dat er vaak niet is.
- Organiseer vaker informatiebijeenkomsten waar (oud-)studenten vertellen over hun opleiding, over het studentleven en waar ze in het algemeen tegenaan lopen.
- Werk vaker projectmatig en versnel de digitalisering van het onderwijs in de Cariben. Met de kennis van leerlingen in de Cariben zit het volgens de scholen vaak wel goed, maar er is een gebrek aan studievaardigheden. Op scholen in Nederland ligt de focus op zelfstandigheid en projectmatig werken. In de Cariben is dat niet het geval en zijn ook de digitale voorzieningen minder goed.
- Een aanpak zoals in het VOBAS-project weer implementeren op alle scholen, zodat alle leerlingen beter praktisch voorbereid zijn op de overgang naar een ander land met andere regels en gebruiken.

- Organiseer meer internationale uitwisseling voor leerlingen, zodat ze wereldwijzer worden.
- Organiseer alumnivereenigingen zodat scholen contacten kunnen onderhouden met oud-leerlingen en kunnen vragen hoe het gaat met de studie.
- Een voorbereidingsjaar wordt door de meeste geïnterviewden bij scholen een goede optie gevonden, mits het een vrijwillige optie is, vooral gericht op leerlingen die nog niet toe zijn aan de overstap en/of nog niet weten wat ze gaan doen. Tevens moet het een doelgericht, inhoudsrijk jaar zijn dat tijdverlies zoveel mogelijk beperkt. De mogelijkheid om in het voorbereidingsjaar al bepaalde (algemene) vakken in het vervolgonderwijs te volgen (zoals academische vaardigheden) en daarvoor een certificaat c.q. studiepunten te ontvangen, wordt vaak belangrijk gevonden. Ook wordt het belangrijk gevonden dat een schakeljaar (deels) in Nederland wordt georganiseerd. Ook zou voor elk onderwijsniveau een toegesneden voorbereidingsjaar moeten worden opgezet, waarin voor de aankomende mbo-studenten de praktijkoriëntatie en praktijklessen centraal staan en voor de havo- en vwo-leerlingen de theoretische oriëntatie. Sommige geïnterviewden vinden een voorbereidingsjaar *geen* goede optie, omdat het onnodig vertragend is en zij vrezen dat van studieuitstel afstel komt.

Studiekeuze

- Betrek vaker (young) professionals uit het beroepenveld bij de voorbereiding; zij kunnen leerlingen vertellen wat het vak in de praktijk inhoudt en wat zij hebben meegemaakt gedurende hun opleiding.
- De capaciteit en de faciliteiten voor decanen verhogen. Professionaliseer de decanen en bevorder de samenwerking en kennisuitwisseling tussen decanen, in de Cariben en met Nederland.
- Bij het maken van een studiekeuze meer kijken naar waar de leerlingen goed in zijn of wat zij leuk vinden. De aandacht richt zich nu, onder druk van ouders, te veel op het aanzien van opleidingen.

Begeleiding in het vervolgonderwijs

- Stel de voorzieningen voor internationale studenten in Nederland actief open voor Caribische studenten.
- Houdt kamers vrij op de campus van Nederlandse instellingen voor Caribische studenten.
- Borg dat alle studenten opvang en begeleiding krijgen bij aankomst op hun studieplek.
- Promoot bij Caribische studenten (met name van de bovenwindse eilanden) de Engelstalige opleidingen in Nederland, omdat de drempel dan minder hoog is.
- Organiseer in het vervolgonderwijs overal een buddysysteem waarbij studenten elkaar begeleiden.

Samenwerken

- Organiseer samenwerking tussen de grootste ho-instellingen in Nederland zodat die op gecoördineerde wijze periodiek naar de eilanden kunnen komen om voorlichting te geven.
- Organiseer joint programs tussen onderwijsinstellingen in de Cariben en in Nederland/elders, waarbij studenten de eerste twee jaar van de opleiding op het eiland kunnen volgen.
- Werk samen tussen instellingen en overheden in de Cariben om het opleidingsaanbod in de Cariben te verbreden, zodat studenten vaker de keuze kunnen maken op het eiland te studeren.

Aanvullende aandachtspunten vanuit het CXC onderwijssysteem

- Het CXC systeem op St. Eustatius en Saba heeft gevolgen voor de aansluiting. De diplomavergelijking levert problemen op en het CXC systeem sluit niet goed aan op het Nederlandse systeem; het niveau van afstuderen verschilt. Dit is volgens geïnterviewden niet goed geregeld in wet- en regelgeving en zou snel moeten worden opgelost.

- Omdat het CXC-onderwijs Engelstalig is, zijn Nederlandstalige vervolgopleidingen volgens geïnterviewden vaak geen goede optie. Het aanbod aan Engelstalige opleidingen in Nederland is echter beperkt, doorstroom in de Caribische regio is logischer. Voor een Nederlandstalige opleiding is eerst een cursus Nederlands nodig.

6 Perspectief begeleidende organisaties en overheden

In dit hoofdstuk staan de ervaringen en opinies van organisaties die studenten begeleiden en van de betrokken overheden centraal. Geïnterviewden bij deze organisaties spreken en begeleiden tezamen jaarlijks honderden studenten. Daardoor hebben zij een goed zicht op studieproblemen en knelpunten.

6.1 Begeleidende organisaties

Er is een relatief groot aantal private en publieke organisaties dat zich in de Cariben en in Nederland richt op de begeleiding en advisering van Caribische studenten, gelet op de omvang van deze doelgroep. Een deel van die inspanningen vindt plaats in de Cariben, ten behoeve van voorlichting over studiekeuze en de praktische en mentale voorbereidingen op de overstap naar vervolgonderwijs, waaronder studiefinanciering vanuit de eilanden. Een deel van de begeleiding vindt plaats vanaf de aankomst in Nederland en gedurende de eerste studiefase. In bijlage C is een overzicht opgenomen van begeleidende organisaties, inclusief aan Nederlandse onderwijsinstellingen verbonden organisaties. Die laatste organisaties worden behandeld in hoofdstuk 7. In dit onderzoek is gesproken met één of vaak meerdere vertegenwoordigers van de volgende organisaties:

Overheden:

- St. Maartenhuis (Kabinet van de Gevolmachtigde Minister van St. Maarten in Den Haag);
- Arubahuis (Kabinet van de Gevolmachtigde Minister van Aruba in Den Haag);
- Curaçaohuis (Kabinet van de Gevolmachtigde Minister van Curaçao in Den Haag);
- Ministeries van Onderwijs van Aruba, Curaçao, St. Maarten en Nederland;
- Stichting Studiefinanciering Curaçao;
- Rijksdienst Caribisch Nederland;
- DUO (Nl);
- Inspectie van het Onderwijs (Nl).

Begeleidende bureaus:

- My Future Career;
- Virtual Youth Support;
- Sentro pa Inovashon i Guia Edukashonal, Curaçao;
- Bureau Wereldstage Curaçao;
- TuranGoeloe (Nl);
- WeConnect (Nl/Bonaire);
- Ederlin Integration Services (Nl).

Ook successen waarderen

Vooropgesteld willen geïnterviewden ook een positief beeld geven. Caribische studenten zijn ondanks alle problemen, vaak gemotiveerd om te slagen en hebben veel doorzettingsvermogen. Veel studenten maken hun opleiding af. Met de juiste coaching kan dat vaker lukken. De succesverhalen verdienen ook aandacht en waardering. Rapporten geven soms enkel een negatief beeld, dat voor studenten die het goed doen niet herkenbaar is. Zij waken ervoor om Caribische studenten over één kam te scheren. Zo is vanuit het St. Maartenhuis aangeven dat de mbo'ers vanaf St. Maarten het relatief goed doen bij doorstroom naar het hbo in Nederland. Uitval bijvoorbeeld is in de ervaring van geïnterviewden vaak het gevolg van het feit dat een student wisselt van instelling en stad. Reden daarvan is dat voor hen een sociaal netwerk belangrijk is. Studenten schrijven zich vaak in zonder Nederland te kennen. Dan blijkt dat familie en vrienden in een andere stad zitten en dat de reisafstand groter is dan verwacht en verhuizen ze. Het is mede hierdoor moeilijk om een goed beeld te krijgen van uitval en succes.

Positief wordt verder gevonden:

- Er wordt een groei gezien bij de betrokkenheid van ouders en leerlingen. Zij komen eerder (in havo-4 of vwo-5 in plaats van het examenjaar) naar voorlichtingsbijeenkomsten en zoeken eerder begeleiding. Die trend lijkt wel vooral bij de hogere sociaaleconomische klassen zichtbaar.
- Sinds een paar jaar zijn de mogelijkheden voor studeren in de eigen Caribische regio beter in beeld. Dat is gunstig volgens geïnterviewden, omdat Nederland zeker niet voor iedereen de beste optie is. Er wordt ook vanuit Amerika en Canada een vergrote interesse gezien om fysiek op het eiland studenten te informeren over studiemogelijkheden. Daartegenover staat dat er soms een verminderde aandacht en animo is vanuit Nederlandse instellingen om te investeren in Caribische studenten.

6.2 Georganiseerde opvang van studenten bij aankomst in Nederland

De overheden van de drie zelfstandige eilanden (Aruba, Curaçao en St. Maarten) hebben steunpunten in Nederland voor hun studenten, respectievelijk bij het Arubahuis, het Curaçaohuis en het St. Maartenhuis. Deze overheden organiseren jaarlijks de gezamenlijke overtocht van studenten naar Nederland en de opvang in Nederland met plaatselijke opvang- of begeleidingscommissies. De mentoren van die commissies maken de nieuwe studenten wegwijs in de eerste weken. De mentoren zijn daarna gedurende een jaar (voor studenten vanaf St. Maarten twee jaar) nog beschikbaar voor vragen en begeleiding. Tevens organiseren het Aruba-, Curaçao- en St. Maartenhuis gedurende het jaar evenementen, bijeenkomsten en workshops die studenten kunnen ondersteunen. Voor de studenten uit Caribisch Nederland (BES-eilanden) contracteert het Nederlandse ministerie van OCW een private partij die alle studenten die gebruik maken van een opstarttoelage onder de Wet studiefinanciering BES helpt zich voor te bereiden op de komst naar Nederland en hen gedurende het eerste jaar begeleidt In Nederland, zowel op het gebied van praktische zaken zoals vliegticket en huisvesting, als op studiegebied.

Niet voor alle (aankomende) studenten is dezelfde begeleiding beschikbaar. Soms is het aanbod alleen beschikbaar voor studenten die zich voor een separate studielening van het herkomstland hebben aangemeld. De zogeheten freemovers, die zonder financiële hulp van de overheid van het herkomstland zelfstandig naar Nederland komen (en in Nederland studiefinanciering WSF 2000 kunnen aanvragen) genieten niet automatisch deze ondersteuning en zijn niet in beeld bij enige organisatie, zolang ze zich niet zelf aanmelden voor begeleiding en advies, bijvoorbeeld bij een particuliere begeleidingsorganisatie. Toch worden freemovers als ze zich in Nederland alsnog melden, door enkele organisaties alsnog zo goed mogelijk geholpen. Zo kunnen alle studenten uit Aruba zich vrijwillig melden voor gratis deelname aan de opvangweek en activiteiten; ook alle voorbereidingsworkshops en webinars zijn vrij toegankelijk voor alle (aspirant)studenten. Naast de door de overheden georganiseerde begeleidingsopties is er een commercieel aanbod van begeleiding door verschillende private bureaus.

6.3 Overheden en ondersteuningsorganisaties in de Cariben

Voor dit onderzoek is gesproken met vertegenwoordigers van diverse overheden en organisaties in de Cariben die een rol hebben bij het beleid voor of de uitvoering van het onderwijs en de ondersteuning en begeleiding van leerlingen en studenten in de Cariben.

Beeld van problemen en oorzaken in het vervolgonderwijs

De gesproken organisaties zijn goed bekend met de problemen die studenten in het vervolgonderwijs tegenkomen. In het algemeen worden de obstakels genoemd die hiervoor al zijn vermeld zoals taalachterstanden, cultuurverschillen en gebrekkige studiekeuze. In de Cariben worden leerlingen mentaal en inhoudelijk te vaak onvoldoende voorbereid op het vervolgonderwijs, met name niet op een vervolg in Nederland. Leerlingen zijn vaak nog jong en weinig bewust van de wereld om hen heen. Ze overzien hun toekomst niet en missen focus. Studenten hebben vaak geen realistisch beeld van het leven in Nederland. In hun studiekeuze zijn vaak hun ouders leidend en niet hun eigen interesses. Daardoor mist vaak een goede, positieve mindset voor een geslaagd studieleven in Nederland. In het voortgezet onderwijs wordt vooral aandacht besteed aan theorie, de studie- en loopbaanbegeleiding wordt wel ter hand genomen binnen scholen maar is vaak niet toereikend om studenten goed voor te bereiden op hun vervolgstudie. Studenten van de overwegend Engelstalige eilanden hebben het relatief moeilijk in het Nederlandstalig onderwijs, omdat ze de Nederlandse taal minder goed beheersen.

Meer succes in eigen regio, in Engelstalige opleidingen en in de VS

Als leerlingen in de eigen omgeving (Caribische regio) gaan studeren wordt door geïnterviewden gemiddeld meer succes gezien, met name bij mbo-studenten omdat die bij een overgang naar Nederland vaak erg jong zijn. In de praktijk zijn mbo-studenten die naar Nederland gaan relatief oud, waarschijnlijk omdat de jongere studenten de overstap niet aandurven (zie ook hoofdstuk 2). Ook studenten in Engelstalige opleidingen in Nederland lijken het beter te doen en geïnterviewden hebben de indruk dat de interesse voor Engelstalig onderwijs in Nederland groeit. Knelpunt is dat dit niet voor alle studies mogelijk is, zoals bij geneeskunde en rechten. Ook het studiesucces van Caribische studenten in de VS wordt hoger aangeslagen. Belangrijke factor hierbij zou zijn dat zij de eerste twee jaren verplicht op campus wonen en van daaruit begeleiding krijgen. Ook sluit de cultuur in de regio en in de VS beter aan bij de cultuur in de Cariben. De cultuurschok in de VS is niet zo groot als in Nederland.

De problematiek wordt door geïnterviewden dus met name gezien bij studenten die naar Nederland gaan. Het in Nederland volgen van een mbo-opleiding wordt dan bijvoorbeeld ook niet meer door de overheden van Aruba en Curaçao gefaciliteerd met studiefinanciering, mede omdat het rendement erg laag was. Gestimuleerd wordt nu meer om een opleiding in de Cariben te volgen. Toch kiezen nog steeds veel jongeren van Aruba en Curaçao voor een mbo-opleiding in Nederland. Dit is een kwetsbare groep, waar zorgen over zijn. Er is geen bekostiging om deze studenten te begeleiden. Meer in het algemeen zijn er bij geïnterviewden de meeste zorgen over de freemovers. Monitoring van deze groep is niet mogelijk omdat ze niet geregistreerd zijn en middelen voor begeleiding ontbreken. Deze groep moet zichzelf, vrijwillig, voor ondersteuning aanmelden, wat ze niet altijd doen.

De voorbereiding die aan studenten kan worden geboden is gelimiteerd. De begeleiding die kan worden geboden vanuit bijvoorbeeld Studiefinanciering Curaçao en de scholen wordt niet op alle eilanden als voldoende gezien, gelet op de grote problemen met de cultuurschok in Nederland. De extra begeleiding door private bureaus kost geld en is daardoor niet bereikbaar voor alle studenten.

Oplossingsrichtingen

Bij de oplossingen gaat de meeste aandacht uit naar relatief fundamentele hervormingen in het voorbereidend onderwijs, met meer aandacht voor zelfstandig leren en werken.

- De geïnterviewde organisaties leggen nadruk op de noodzaak van moderniseringen en hervormingen in het voorbereidend onderwijs in de Cariben. Leerlingen hebben vaak vrees om te falen. Er wordt te veel gefocust op het scoren, het behalen van hoge punten en te weinig op de algemene vorming van de leerling. Leerlingen leren niet te werken in groepen, assertief te zijn, zelfstandig te zijn. De aansluiting vanuit het mbo/havo naar het hbo is daardoor lastig. Er is behoefte aan het beter ontwikkelen van executieve vaardigheden: studievaardigheden (leren leren en leren kiezen), timemanagement, verslagen maken en Nederlandse taal. De overheid van Aruba is een onderwijsvisie in deze zin aan het uitrollen, gericht op meer ontwikkelingsgericht en meer gepersonaliseerd onderwijs. Docenten hebben hierin nieuwe vaardigheden nodig om hun leerlingen beter te kunnen begeleiden, Dit vergt een ommezwaai op scholen en het ontbreekt vaak aan kennis bij de inzet op 21st century skills. Het onderwijs in de Cariben zit volgens geïnterviewden nu in een complexe overgangssituatie die nog wel enige jaren vergt. Nodig is om te leren van goede voorbeelden, ook uit Nederland.

- Een begeleidingsprogramma in het onderwijscurriculum opnemen. Er loopt momenteel op Curaçao een project van SIGE (Sentro pa Inovashon i Guia Edukashonal), een pilot op een aantal scholen waarbij leerlingen vanaf het eerste jaar van het vo tot aan het examenjaar worden voorbereid (zorgpakket). Het doel hiervan is dat het moment dat zij havo 5/vwo 6 bereiken, zij volledig voorbereid zijn voor het vervolgonderwijs. Hiervoor is al gemeld dat sommige scholen ook al een voorbereidingsprogramma in het curriculum hebben opgenomen. De overheid kan dit ondersteunen door beleid te definiëren voor mentoraat en decaan en verplichte kaders/kerndoelen voor de begeleiding en voorbereiding van leerlingen op vervolgonderwijs.

- Leerlingen (langer) in de Cariben houden. Studenten zouden bijvoorbeeld (vaker) de eerste twee jaren van hun bachelor op het eiland kunnen doen en de volgende twee jaar naar Nederland kunnen gaan. Oplossingen liggen daarbij ook bij digitaal leren en online lesgeven. Een andere geopperde mogelijkheid is dat er meer studentenhuisvesting in de Cariben is zodat studenten op het eiland op zichzelf kunnen wonen. De drang om naar het buitenland te gaan is dan ook minder.

- De freemovers registreren zodat zij gedurende hun onderwijsloopbaan beter gevolgd kunnen worden. Dit is evenwel heel lastig te realiseren, omdat de betrokken studenten een Nederlands paspoort hebben en als Nederlandse studenten geregistreerd staan.

- (Her)instellen van een decanenplatform (koninkrijk breed) waarbij de aansluitingsproblematiek gezamenlijk kan worden aangepakt in de Cariben en in Nederland. Dit faciliteert het delen van good practices, uitwisseling van decanen tussen vo en ho en tussen decanen in de Cariben en in Nederland. Decanen en mentoren dienen daarbij ook adequate scholingsmogelijkheden te hebben.

- Een voorbereidingsjaar wordt door veel geïnterviewden een oplossing genoemd voor leerlingen die dat nodig hebben om zich beter voor te bereiden. Een voorbereidingsjaar kan voor hen meer worden gepromoot.

6.4 Organisaties in Nederland die studenten begeleiden en ondersteunen

De geïnterviewde ondersteuningsorganisaties zijn in het algemeen erg uitgesproken over de tekortkomingen en knelpunten bij de verbetering van het studiesucces van de Caribische studenten. Zij zien bij studenten veel geworstel met praktische, persoonlijke en studiegerelateerde problemen en vaak een hooguit matige studiekeuze, motivatie en voorbereiding op het vervolgonderwijs.

Beeld van de algemene voorbereiding in de Cariben

Geïnterviewde begeleiders stellen dat de algemene (onderwijs)situatie in de Cariben een cruciale rol speelt bij het lage studiesucces van Caribische studenten in het vervolgonderwijs. Bij het opgroeien en in het voorbereidend onderwijs wordt geen goede basis of *mindset* gelegd voor later succes:

- Culturen verschillen sterk, met een cultuur gericht op individuele keuzes en zelfstandig handelen in Nederland en een beschermende, gesloten cultuur in de Cariben. Scholen in de Cariben zijn zelf onderdeel van de cultuur die veranderd moet worden ('pamperen', te weinig gericht op later). Het onderwijs in de Cariben is traditioneel ingericht; er is een gebrek aan 'leren leren', veel leerlingen zijn weinig zelfredzaam en mentaal niet voorbereid op leven en studeren elders.
- Jongeren in de Cariben worden niet genoeg gestimuleerd om actief bezig te zijn met hun vervolgstudie. Er is behoefte aan een 'brede studiekeuzecheck' met vragen als: ben ik eraan toe, past de opleiding bij mij, ben ik praktisch voorbereid? Vo-scholen zouden hierin een grotere rol moeten nemen.
- De beheersing van de Nederlandse taal in de Cariben is flink aan het afnemen. De redenen worden onder meer gelegd bij de keuze van overheden om het Papiaments of het Engels te promoten op school. Nederlands als taal speelt buiten het onderwijs nauwelijks nog een rol.
- Een bijzonder punt is dat de benedenwindse eilanden feitelijk drietalig zijn (Papiaments, Engels en Nederlands). Ook Spaans speelt een belangrijke rol en er komen steeds meer huishoudens waar twee thuistalen gesproken worden. Gevolg is dat veel jonge mensen verschillende talen in meer of mindere mate beheersen, maar vaak geen taal helemaal goed.

Motivatie en studiekeuze

Een deel van de studenten gaat volgens geïnterviewden naar Nederland vanwege de 'verkeerde redenen', bijvoorbeeld omdat zij weg van huis, weg van de vaak strenge opvoeding willen. Doordat deze studenten niet intrinsiek gemotiveerd zijn voor hun opleiding, is het voor hen moeilijker om door te zetten als ze problemen hebben. Met name in de lagere sociaaleconomische klassen worden veel 'wegrenners' gezien. In de midden en hogere klassen is vaker een knelpunt dat niet de leerling maar de ouders kiezen voor een bepaalde studie op een bepaalde plek; er is vaak veel druk van ouderzijde op de student. Ook wordt wel gezien dat studenten vooral voor een financieel doel komen; om te leven en te werken in Nederland, niet zozeer om te studeren. De begeleiders leggen in de interviews sterke nadruk op de intrinsieke motivatie. Als de primaire motivatie buiten de studie ligt, dan blijkt het in de praktijk heel lastig of onmogelijk om bij te sturen. Begeleiders polsen dan ook vooraf de motivatie bij studenten; als die ontbreekt worden studenten doorgaans niet in begeleiding genomen, omdat dit zinloos is gebleken.

Studenten hebben in de ervaring van begeleiders in de voorbereidingsfase vaak geen (goede) studiekeuzetest gedaan en hebben vaak geen realistisch beeld van het (studie)leven in Nederland. Niet altijd vertellen familie en vrienden die in Nederland wonen/studeren het eerlijke of complete verhaal aan mensen in de Cariben, deels uit schaamte, en wordt er een te positief beeld van succes opgehouden. Er is veel behoefte aan betere, objectieve studiekeuzevoorlichting. Leerlingen hebben vaak geen goed beeld van wat ze zelf kunnen en wat bij ze past. De werving en voorlichting die mede vanuit Nederlandse instellingen in de Cariben wordt geboden – met name op de periodieke studiemarkten en voorlichtingsevenementen ('fairs') in de Cariben - gebeurt vanuit goede intenties, maar:

- is 'too little too late', na jaren van relatieve verwaarlozing van studiekeuzebegeleiding;
- is vaak meer sales en werving dan voorlichting;

- ontbeert een gedeelde visie welke informatie en begeleiding aankomende studenten nodig hebben en staat los van de voorbereiding daarvoor en de opvang erna. Er wordt een doorlopende lijn gemist van de voorbereiding in het voortgezet onderwijs, de voorlichting in de eindfase van het vo en de begeleiding in Nederland door het ontvangend onderwijs. Het wordt als te veel los zand ervaren, zonder coördinatie en regie. Het zijn veelal individuele initiatieven zonder diepgaande kennis bij de Nederlandse instellingen van de situatie in het lokale onderwijs en zonder diepgaande kennis in de Cariben van de onderwijssituatie in Nederland. De inzet, ook vanuit Nederlandse instellingen in de Cariben, is daardoor ook wel 'naïef' genoemd.

Beeld van samenwerking

Veel scholen in de Cariben zijn volgens geïnterviewden trots en vinden dat ze zelf leerlingen goed kunnen voorbereiden. Ze willen vaak niet nauwer samenwerken met scholen in Nederland om dit beter aan te pakken. Die houding veranderen bij alle organisaties in de keten is belangrijk. 'De houding is vaak: 'Dat doen we', maar dan verandert er niks of niet genoeg.' Veel organisaties en scholen wachten op elkaar en schuiven het van zich af, volgens geïnterviewden. In Nederland verwachten onderwijsinstellingen dat studenten goed voorbereid zijn. Als in Nederland blijkt dat studenten niet goed voorbereid zijn, dan is er vanuit de Nederlandse onderwijsinstellingen vaak weinig begeleiding beschikbaar. Ook de instellingen in Nederland schuiven het dus af, volgens geïnterviewden. Alle betrokken organisaties zeggen beter te willen samenwerken en afstemmen, maar uiteindelijk loopt dat meestal stroef. Ook de ondersteunende organisaties zelf hebben onderling weinig contact. De aanpak lijkt vooral te zijn om ruimte te laten voor elk (goedbedoeld) initiatief. Meer kennis over de effectiviteit van aanpakken is wel wenselijk genoemd.

Beeld van de transitie en de opvang en begeleiding in Nederland

Studenten onderschatten volgens de begeleiders vaak de overstap, ondanks alle begeleiding en voorbereiding. Studenten denken het vooraf allemaal te weten en denken dat de studiekeuze goed is. Nadere informatie landt daardoor vaak niet goed meer. Studenten komen vaak met een 'bagage' naar Nederland. Instellingen als Arubahuis, St, Maartenhuis en SSC en de plaatselijke opvangcommissies bieden wel begeleiding en workshops. Maar de begeleiding in Nederland wordt niet altijd goed of voldoende gevonden en bereikt niet alle studenten. Belangrijk vinden de geïnterviewde begeleiders dat studenten door mensen met een Caribische achtergrond worden begeleid die de taal spreken en de cultuur goed kennen en voldoende ervaring hebben om invloed te kunnen hebben. Veel studenten die naar Nederland gaan, ontberen goede begeleiding. Bij de freemovers wordt als problematisch gezien dat er geen overzicht is wie dat zijn en waar ze een opleiding volgen.

De grootste problemen die studenten in Nederland tegenkomen, zijn volgens de begeleiders:

- Vaak is er sprake van een uitgestelde studiekeuze; veel studenten willen vooral losbreken van thuis, op zoek naar vrijheid. Goede studiekeuze is van later belang. Studenten zijn vaak ook onder druk van ouders gezet om een bepaalde studie te doen; studenten hebben moeite met communiceren naar hun ouders dat ze wat anders willen. Als ze in Nederland zijn, krijgen ze pas het besef en de moed om het anders te willen. Dit geldt vaker voor de hbo'ers dan voor wo'ers.
- Huisvesting is één van de grootste uitdagingen. Studenten onderschatten dit en hebben geen reëel beeld van de situatie in Nederland. Verwachtingen van de huisvesting zijn vaak ook te hoog.
- Heimwee en depressieve klachten.
- Onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal.
- Niet goed kunnen omgaan met geld/niet kunnen budgetteren. Vanwege het switchgedrag bouwen studenten ook een relatief hoge studieschuld op.

- Studenten hebben last van de schaamtecultuur en durven niet direct aan de bel te trekken bij problemen maar wachten hiermee tot het moment dat het mis gaat.
- Studenten hebben moeite met vereiste studievaardigheden en in groepen werken.

Verschillen tussen studenten in mbo, hbo en wo

Volgens de geïnterviewde begeleiders hebben mbo'ers het moeilijker dan hbo'ers of wo'ers vanwege hun gemiddeld lagere zelfstandigheid. Mbo'ers hebben meer aandacht en tijd nodig, die er vaak niet is binnen de mbo-instelling en deze studenten zijn daardoor soms minder welkom in het Nederlandse mbo. Mbo'ers hebben daarnaast meer moeite met praktische zaken als een kamer vinden; ze denken vooraf bij het plannen vaker dat alles wel goed komt, zij schakelen niet bij voorbaat hulp in. Ze moeten meer dan de andere studenten leren dat ze echt moeten werken om in Nederland iets voor elkaar te krijgen. In de ervaring van de begeleiders weten de universitaire en hbo-studenten vaak beter wat ze willen dan mbo'ers en zijn ze zelfverzekerder. Ze hebben vaker ook al van alles voor hun studie zelfstandig geregeld. Wo-studenten weten weer meer dan de hbo-studenten, zijn zelfbewuster en stabieler in hun voortgang dan hbo'ers. Wo'ers zijn vaak al (vrij) zelfstandig en hebben een goed beeld van wat ze willen. Hbo'ers weten volgens de geïnterviewden bij de start vaak minder goed wat ze écht willen en wat bij ze past; vaak maken ze pas in het eerste studiejaar de mentale omschakeling en gaan ze meer gericht zoeken wat ze willen en kunnen.

Aandachtspunten

De geïnterviewde begeleiding biedende bureaus noemen als aandachtspunten:

- Freemovers regelen alles zelf en komen dus niet automatisch in beeld bij instanties. Met name van de freemovers is er geen overzicht wie het zijn en waar ze zijn.
- De geïnterviewde organisaties bieden in de Cariben en in Nederland hulp en begeleiding, maar dit kan vaak niet zonder een vergoeding. Mede vanwege de kosten doet niet iedereen mee. Het bereiken van leerlingen en ouders in de lagere inkomensklassen is een belangrijke uitdaging.
- Er wordt veel voor studenten gedaan en geregeld, maar studenten worden vaak niet meegenomen in hun eigen proces. Je moet studenten zo coachen dat ze het zelf leren en zelfstandig worden en niet (altijd) zaken uit hun handen nemen.
- Tegelijkertijd is ook het ontzorgen van vaak overbelaste studenten in het eerste studiejaar belangrijk. Dat vergt een delicate balans tussen steun bieden en zelfstandigheid stimuleren. De kwaliteit van de coaching is belangrijk.

Oplossingen vanuit perspectief van begeleiders

De geïnterviewde begeleiders zien verbeterpunten op veel vlakken en tussen alle organisaties in de keten. Het verandert nu te langzaam. De core business van betrokken organisaties en van scholen is vaak niet de begeleiding en voorbereiding van studenten en dat zou dat meer moeten zijn.

<u>Noodzaak van brede onderkenning problematiek en noodzaak van samenwerking</u>
Allereerst is vaak onderstreept dat er een gezamenlijke probleemerkenning moet zijn. Niet meer verschuilen achter 'er zijn geen cijfers' of 'het probleem ligt vooral bij anderen'. Ook in Nederland worden Caribische studenten te veel gezien als reguliere Nederlandse studenten en worden er bijbehorende prestaties van ze verwacht, en dat lukt vaak niet. Per saldo is aangegeven dat er geen gedeelde urgentie is, geen gezamenlijke visie op studeren in Nederland of elders, er geen samenhangend beleid is, noch in de Cariben, noch in Nederland. De aanpak blijft daardoor ad hoc en los zand. Pas recent ziet men een kentering, mede vanwege het alarmsignaal vanuit de Hogeschool van Rotterdam en de keuze van de HR om niet meer actief studenten te werven in de Cariben.

Betere voorbereiding in de Cariben

- Begin tijdig met een goede voorbereiding. Zorg dat leerlingen een beter zicht hebben op wat studies precies inhouden en een positieve mindset hebben. Faciliteer decanen met meer tijd en middelen om scholieren bij te staan. Belangrijkste daarin is volgens begeleiders: (tijdig) investeren in zelfredzaamheid en bewust keuzes maken.
- De vo-school zou actiever en breder moeten checken of de studiekeuze past bij de student. Is de student er aan toe, kloppen de verwachtingen, klopt het financiële plaatje?
- Voorlichting in de Cariben coördineren tussen Nederlandse instellingen van vervolgonderwijs.
- Er is weinig zicht op (oud)leerlingen. Kennis uitwisselen tussen vo en vervolgonderwijs; waar komen studenten vandaan, waar kunnen ze heen?
- Investeer meer in de taalontwikkeling.
- Online proefstuderen in Nederland verder uitbreiden.
- Een voorbereidingsjaar is welkom als het een doelgericht programma is. Een voorbereidingsjaar van zes maanden op het eiland en zes maanden in Nederland heeft met name steun.

Opvang en begeleiding in Nederland

- In het eerste halve jaar in Nederland is de meeste winst te halen. In deze tijd dus waar nodig intensieve begeleiding organiseren. Belangrijke uitdaging is om degenen te bereiken die hulp het meest nodig hebben. Voor freemovers en veel mbo-studenten is er nu geen actieve begeleiding.
- Huisvesting beter regelen is zeer belangrijk, omdat dit een grote oorzaak is van stress.
- Bij de begeleiding van studenten in Nederland moet meer preventief/proactief te werk worden gegaan; in gesprek blijven met studenten om problemen tijdig te signaleren.
- Stimuleer kennisdeling en dat vanuit verschillende organisaties en instellingen ideeën worden besproken en ervaringen gedeeld om samen de beste manier te vinden om Caribische jongeren een goede kans te bieden. Evalueer de aanpak van verschillende begeleidingsbureaus.

Leerlingen in beeld houden en regievoering

- Voorgesteld is dat een overkoepelende organisatie het hele proces moeten overzien en regisseren en daarin de begeleiding zo kan organiseren dat studenten weloverwogen kiezen en zelfredzaam worden. Begeleiding overzee en in Nederland beweegt nu langs elkaar heen en zou beter gecoördineerd kunnen worden.

7 Perspectief vervolgonderwijs

In dit hoofdstuk staat het perspectief van het ontvangend vervolgonderwijs centraal. Hiervoor zijn gesprekken gevoerd met betrokkenen bij mbo-instellingen, hogescholen, universiteiten, de MBO-Raad, de Vereniging Hogescholen en de VSNU. Bij de instellingen is met name gesproken met instellingen waar relatief veel Caribische studenten zijn ingeschreven. Ook bij deze interviews was de COVID-19 crisis een belemmering; veel onderwijsinstellingen gaven aan hierom nu niet te kunnen meewerken aan het onderzoek. Leidende onderzoekvragen zijn in dit hoofdstuk:

- Wat doen ontvangende instellingen om leerlingen te werven in de Caribische Koninkrijksdelen?
- Hoe begeleiden instellingen leerlingen bij de transitie naar vervolgonderwijs? Wat doen instellingen om Caribische studenten te ontvangen en te begeleiden in Nederland? Verschillen die van de activiteiten voor andere studenten?
- Ervaren instellingen knelpunten bij de transitie en bij de begeleiding in het vervolgonderwijs?
- Zijn de instellingen op de hoogte van elkaars aanpak? Is er onderlinge afstemming of samenwerking bij de voorbereiding?
- Wat zijn de belangrijkste oorzaken van lage studieprestaties en is een prioritering aan te geven?
- Hoe zou de aansluiting verbeterd kunnen worden?

7.1 Werving van leerlingen in de Cariben

De activiteiten die instellingen inzetten om leerlingen in de Cariben voor te bereiden op het vervolgonderwijs betreffen vooral studiekeuze-activiteiten en voorlichting over het studieaanbod. Enkele ho-instellingen kiezen ervoor naar de eilanden toe te gaan en daar voorlichting te geven en aanwezig te zijn op studiekeuzebeurzen. Een hogeschool is recent gestopt met actieve werving in de Cariben, omdat actieve werving richting studenten niet langer verantwoord is vanwege het lage studierendement bij Caribische studenten op die hogeschool. Gemotiveerde Caribische studenten blijven welkom bij de Hogeschool Rotterdam.

In de andere gevallen is er een regulier aanbod van online informatie dat op afstand is te benutten. Voorts hebben instellingen een regulier (voor alle studenten beschikbaar) aanbod van proefstuderen, open dagen en dergelijke. Voor veel Caribische studenten is dat aanbod vanwege de grote afstand niet toegankelijk. Doordat zeer weinig onderwijsinstellingen zich met hun online informatie specifiek richten op deze doelgroep, bereikt veel informatie de scholieren in de Cariben niet; leerlingen maken naar indruk van de Nederlandse instellingen weinig gebruik van de online voorlichting en ondersteuning die onderwijsinstellingen uit Nederland en bestaande instanties (Nuffic, DUO) bieden. Het beeld bij de ho-instellingen in Nederland is voorts dat er weinig capaciteit (decanen) en financiën beschikbaar zijn bij scholen in de Cariben om leerlingen actief te begeleiden bij hun studiekeuze.

Samenwerking en afstemming in de voorbereidingsfase

Enkele hogescholen die actief beleid voeren op de aansluiting van Caribische studenten hebben contact met elkaar en/of komen elkaar tegen in de werving in de Cariben. Er is recent op initiatief van de Hogeschool Rotterdam samenwerking gezocht met diverse hogescholen om de mogelijkheid te onderzoeken voor het organiseren van een (gezamenlijk) schakeljaar. De meeste universiteiten zijn hierin niet of nauwelijks actief; dit heeft waarschijnlijk ook te maken met de verhoudingsgewijs zeer lage aantallen studenten die zij ontvangen vanuit Caribisch gebied. Bijvoorbeeld de Universiteit Utrecht zoekt samenwerking rondom de pilot Koninkrijksmobiliteitsprogramma.

Er wordt tussen onderwijsinstellingen in Nederland dus weinig samengewerkt, gericht op de voorbereidingsfase van aankomend studenten. Enkele instellingen werken samen in de gezamenlijke werving en voorlichting in de Cariben. De instellingen die fysiek aanwezig zijn in de Cariben om leerlingen te werven en voor te lichten, stemmen af met enkele scholen en instellingen in de Cariben en werken samen met de organisaties van studiekeuzemarkten in de Cariben. Onderwijsinstellingen in Nederland lijken niet zo gewend om in deze fase samen te werken, omdat dit raakt aan de profilering van individuele instellingen richting studenten. Instellingen willen hun eigen verhaal vertellen over de instelling en de stad waar studenten kunnen studeren. Er zijn voor deze samenwerking dan ook geen succesfactoren te benoemen.

Verbeteringen in de voorbereidingsfase

Als belangrijkste knelpunten in de voorbereidingsfase zien geïnterviewden bij Nederlandse onderwijsinstellingen: (1) gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal, (2) gebrek aan zelfredzaamheid en (3) gebrekkige studiekeuze. Geïnterviewden melden dat in de voorbereidende fase in de Cariben vooral realistische voorlichting over studeren en wonen in Nederland door bijvoorbeeld Nuffic of de website Studia na Hulanda (uitbreiding op Studiekeuze123) belangrijk is. Decanen zouden daaraan kunnen bijdragen door beter door te verwijzen naar bestaande informatie die een realistisch beeld geeft. De voorlichting op afstand (online) over specifieke opleidingen zouden onderwijsinstellingen meer realistisch kunnen maken door bijvoorbeeld online meeloopdagen en proefstuderen op afstand mogelijk te maken en contact te leggen tussen aankomende en huidige Caribische studenten bij de instellingen.

7.2 Transitie naar en opvang in Nederland

In Nederland verspreidt het al relatief kleine aantal Caribische studenten zich over een groot aantal instellingen in het mbo, hbo en wo. Daardoor tellen de meeste onderwijsinstellingen in Nederland maar een (zeer) beperkt aantal Caribische studenten en is het vaak niet rendabel om voor deze groep specifieke voorzieningen of opvang te organiseren. Bij de meeste instellingen zijn Caribische studenten dan ook aangewezen op de reguliere voorzieningen voor de begeleiding, ondersteuning, bijscholing, advisering en zorg voor studenten. Caribische studenten kiezen wel in bovengemiddelde mate voor bepaalde instellingen, met name in de Randstad of andere stedelijke gebieden, vermoedelijk omdat ze daar meer kans hebben om familieleden of vrienden/bekenden vanuit de Caribische regio te treffen. Ook zijn sommige instellingen zoals de HAN, Fontys en voorheen de Hogeschool Rotterdam relatief actief met studievoorlichting in de Cariben. Dat trekt ook extra belangstelling. Op sommige instellingen zijn er daardoor wel speciale voorzieningen of (studenten)organisaties die zich richten op Caribische studenten. Dat betreft bijvoorbeeld de HAN, de Hogeschool Rotterdam, Hogeschool van Amsterdam en Fontys. In bijlage C, in het overzicht van begeleidende organisaties, zijn ook de aan onderwijsinstellingen verbonden ondersteunende organisaties, zoals Han Huntu bij de HAN en HvAnti bij de Hogeschool van Amsterdam, opgenomen.

In het algemeen hebben Nederlandse onderwijsinstellingen thans nauwelijks tot geen specifieke rol bij de transitie naar Nederland en de eerste opvang en introductie in Nederland van Caribische studenten. De onderwijsinstellingen bieden een algemene introductie aan voor alle nieuwe studenten en organiseren geen specifieke introductieactiviteiten voor Caribische studenten. Dit doen instellingen wel voor de groep internationale studenten. Omdat Caribische studenten hier niet onder vallen, staan deze activiteiten voor internationale studenten in principe niet voor hen open en worden ze hiervoor niet uitgenodigd.

Specifieke opvang- en introductieactiviteiten voor Caribische studenten worden wel georganiseerd door de Plaatselijke Opvangcommissies met workshops en dergelijke door het Arubahuis, SSC (Curaçao) en het St. Maartenhuis. Ook zijn private bureaus actief in de opvang. TuranGoeloe bijvoorbeeld vangt in opdracht van het ministerie van OCW alle studenten afkomstig van de BES-eilanden op en begeleidt hen in hun eerste studiejaar, onder andere met een buddysysteem. In de praktijk worden hiermee alle studenten die georganiseerd overstappen vanuit Aruba, Curaçao, St. Maarten en Caribisch Nederland (BES-eilanden) opgevangen en in meer of mindere mate in het eerste studiejaar begeleid in Nederland. Voor de freemovers zijn er geen specifieke voorzieningen zo lang zij zich niet daarvoor zelf aanmelden. Ook wordt zoals gezegd de overstap van mbo'ers naar Nederland door Aruba en Curaçao niet meer gefaciliteerd (Curaçao geeft wel financiering voor mbo niveau 4 als de studie niet op Curaçao is te volgen en de student tussen 18-20 jaar oud is); de overstap is wel mogelijk voor individuele studenten met eigen financiering.

Problemen of knelpunten bij de transitie

De instellingen geven aan dat ze geen zicht hebben op de groep Caribische studenten in de transitiefase en daardoor ook niet in staat zijn tot acties. De Caribische studenten staan geregistreerd als Nederlandse studenten. Ook komen Caribische studenten op verschillende tijden in Nederland aan en dat hebben de instellingen niet inzichtelijk. Instellingen geven aan dat ze zogezegd aan internationale studenten wel specifieke ondersteuning bieden (hulp bij huisvesting, kennismakingen), maar doordat de Caribische studenten hier niet onder vallen, ze dit hen niet aanbieden.

Beeld bij onderwijsinstellingen van de startproblemen bij Caribische studenten

Geïnterviewden bij onderwijsinstellingen melden dat bij de start van de opleiding (vaak) blijkt dat Caribische studenten in de transitiefase een overload aan informatie hebben gehad en dat praktische zaken niet altijd al zijn geregeld, zoals goede huisvesting. De Nederlandse onderwijsinstellingen melden weinig tot geen beeld te hebben van de Caribische studenten in deze fase. In dit onderzoek is gebleken dat vertegenwoordigers van een aantal instellingen sinds kort elkaar opzoeken en ervaringen en kennis delen en mogelijke (gezamenlijke) aanpakken bespreken. Ook door andere instellingen is in dit onderzoek de behoefte uitgesproken om meer aan kennisdeling te doen.

Verbeteringen in de transitiefase

Als belangrijkste knelpunten in de transitiefase zien geïnterviewden bij Nederlandse onderwijsinstellingen: (1) praktische knelpunten zoals geen goede huisvesting, (2) overload aan informatie bij aankomst in Nederland en (3) niet tijdig en voldoende voorbereid zijn van studenten. Geïnterviewden benadrukken dat praktische zaken als huisvesting in elk geval geregeld moeten zijn als de transitiefase is afgelopen. De overige zaken en informatie zouden juist door mentoren en andere begeleiders meer 'geleidelijk' gedeeld moeten worden met studenten, op persoonlijke basis, om overload te voorkomen. Voorts stellen geïnterviewden voor om Caribische studenten ook voor de ondersteuningsactiviteiten voor internationale studenten uit te nodigen. Studenten moeten hiervoor wel individueel geïdentificeerd kunnen worden.

7.3 Begeleiding in Nederland

Ondersteuning en begeleiding

Na de introductiefase is er – zoals eerder al aangegeven – in het eerste jaar (en soms langer) ondersteuning en begeleiding door de mentoren van de plaatselijke opvangcommissies beschikbaar. Voor de BES-studenten verzorgt TuranGoeloe dat nu. Ook zijn er andere private initiatieven die zich op Caribische studenten richten. Het Arubahuis, SSC en St. Maartenhuis organiseren bovendien workshops en andere bijeenkomsten.

De Nederlandse onderwijsinstellingen zijn meestal niet actief met specifieke begeleiding, sommige bieden wel specifieke voorzieningen. Doordat de groep Caribische studenten van relatief kleine omvang is en studenten zich bovendien verspreiden over veel verschillende instellingen, gaat het bij de meeste instellingen om (zeer) kleine aantallen Caribische studenten. Doordat deze studenten als gezegd niet als internationale studenten geregistreerd staan, is het ook lastig voor instellingen om Caribische studenten te benaderen voor specifieke activiteiten. De meeste instellingen hebben daarom geen specifieke voorzieningen voor of begeleiding van Caribische studenten en geven algemene ondersteuning en begeleiding bij studieproblemen. Dit geldt ook voor mbo-instellingen. Algemene activiteiten en voorzieningen omvatten mentorschap, studieloopbaanbegeleiding, verwijzing naar zorg, etc. Voor sommige voorzieningen, zoals psychologische hulp, moeten studenten zich actief aanmelden, wat voor minder assertieve studenten een hoge drempel kan zijn.

Een klein aantal hogescholen met relatief veel instroom van Caribische studenten maakt gebruik van zelf opgezette docent/studentencommunities voor Caribische studenten (bijvoorbeeld Han Huntu bij de HAN en HvAnti bij de HvA). Voorbeelden van activiteiten die deze groepen organiseren zijn buddies, voorlichting, groepsactiviteiten en kennismakingen.

Samenwerking en kennisdeling tussen instellingen over de begeleiding van Caribische studenten is minimaal. De meeste instellingen zijn hierdoor niet goed op de hoogte van elkaars problematiek en aanpak. Dit geldt ook voor mbo-instellingen.

Verbeterpunten bij onderwijsinstellingen

Als belangrijkste knelpunten in de onderwijsfase zien geïnterviewden bij Nederlandse onderwijsinstellingen: (1) ontoereikende beheersing van de Nederlandse taal, (2) cultuurschok en (3) weinig aansluiting met Nederlandse studenten. Als oorzaken ziet men de grote cultuurverschillen tussen de eilanden en Nederland. In de waarneming van geïnterviewden is er in de Cariben geen goede voorbereiding op de grote (cultuur)overgang en komen Caribische studenten in Nederland vaak pas in beeld bij hulpvoorzieningen van instellingen als het niet goed gaat. Doordat het om een kleine doelgroep gaat, is het moeilijk om voor deze groep gerichte aandacht te organiseren.

Oplossingsrichtingen liggen volgens geïnterviewden binnen instellingen bij het volgende:

- Communities van Caribische studenten (meer) stimuleren en ondersteunen, zoals HAN Huntu en HvAnti. Daarmee hebben aankomende studenten laagdrempelige aansluiting bij medestudenten en een ‘vraagloket’. Dat zou ook juist regionaal/lokaal opgepakt kunnen worden, bijvoorbeeld de HAN samen met de Radboud Universiteit.
- Slimme samenwerking en gezamenlijke aanpakken van onderwijsinstellingen. Dit heeft meerwaarde omdat de doelgroep voor één instelling vaak te klein is voor specifieke ondersteuning. Juist door samen te werken kan er een beter dekkende ondersteuningsstructuur en -aanbod ontstaan.
- Beter zicht op de doelgroep. Als instellingen Caribische studenten als doelgroep kunnen onderscheiden in hun systemen, kan ondersteuning ook sneller en gerichter (individueel) op gang komen, ook al voor de start van de opleiding. DUO/Studielink hebben hierin een rol volgens geïnterviewden. Echter, zo lang instellingen zelf hierover niets registreren kan DUO ook geen data vastleggen. Ook kunnen AVG-regels het vastleggen van data beperken.
- Beter toegang tot bestaande voorzieningen. Als Caribische studenten beter bekend en geregistreerd zijn, kunnen instellingen ze ook laten deelnemen aan bestaand aanbod, met name introducties en ander aanbod voor internationale studenten.

- Realistische verwachtingen binnen instellingen over Caribische studenten faciliteren. Deze doelgroep wijkt af van Nederlandse studenten. Geïnterviewden bij ho-instellingen vinden dat docenten bijvoorbeeld over de taalbeheersing en de zelfstandigheid van studenten in de eerste studiefase reële verwachtingen moeten hebben en bekend zouden moeten zijn met overgangsproblemen waarmee Caribische studenten kampen en hiermee ook kunnen omgaan.

8 Conclusies en oplossingsrichtingen

De navolgende conclusies betreffen primair Curaçao en Aruba. De drie kleinste eilanden (Saba, St. Eustatius en Bonaire) zijn vanwege hun geringe inwonersaantal zeer beperkt vertegenwoordigd in de interviews en enquête onder studenten. Datzelfde geldt voor St. Maarten waar bovendien vanwege de COVID-19 crisis maar een beperkt aantal interviews kon worden afgenomen. Ook al zijn er geen aanwijzingen dat de conclusies wezenlijk anders zijn voor deze eilanden, kunnen de conclusies niet automatisch worden uitgebreid tot deze eilanden.

Het studiesucces van Caribische studenten blijft laag, onverlet de huidige aanpak en alle inspanningen rond voorbereiding op de eilanden en met opvang en begeleiding in Nederland. Alle betrokkenen (studenten, begeleiders, voorbereidend onderwijs, overheden, vervolgonderwijs) wijzen er op dat:

- de algemene voorbereiding in de Cariben op de overstap naar vervolgonderwijs tekortschiet: leerlingen worden te weinig gevormd in zelfstandigheid, studievaardigheden en vaardigheid in het Nederlands;
- de specifieke voorbereiding (studiekeuze, praktische voorbereiding op de overstap) vaak ook onvoldoende is, leerlingen hebben veel moeite om een realistisch beeld van de opleiding te krijgen. In het vervolgonderwijs is er vaak een uitgestelde studiekeuze: Caribische studenten gaan vaak pas in het vervolgonderwijs echt nadenken over wat ze eigenlijk kunnen en willen;
- er in het vervolgonderwijs in Nederland weinig (proactieve) hulp is bij overload en emotionele problemen die veel Caribische studenten ervaren in het vervolgonderwijs.

Problemen lijken vooral groot bij mbo- en hbo-studenten. Ook de wo-studenten ervaren vaak een grote cultuurschok, maar zij lijken zich daaraan vaker en sneller te kunnen aanpassen en zij vertonen ook betere studieresultaten, wat zich uit in een beduidend hoger diplomarendement dan bij de andere Caribische studenten.

Uitdaging is vooral het tegengaan van onderschatting bij studenten. Leerlingen op de eilanden melden vaak dat hun voorbereiding en begeleiding op school goed is, maar de Caribische studenten in Nederland melden vaak dat zij de overgang en de studiekeuze toch onderschat te hebben.

Wat maakt deze groep studenten uniek?

Gemiddeld presteert de groep Caribische studenten niet alleen minder goed dan de vergelijkingsgroep met westerse of geen migratieachtergrond, ze presteert ook minder goed dan de vergelijkingsgroep met niet-westerse migratieachtergrond. Er is anderzijds nauwelijks een andere groep studenten denkbaar die met zo'n lastige samenloop aan achterstanden en problemen kampt. Dat begint er al mee dat de meeste Caribische studenten voor hun vervolgopleiding ver van huis moeten gaan, omdat dicht bij huis de opleiding niet beschikbaar is. Bij veel andere studenten is ver weg van het eigen gezin studeren normaliter een eigen keuze, waardoor er een selectie-effect is: alleen degenen die het echt willen, leuk vinden en het aankunnen, gaan ver van huis studeren. Daar komt bij dat Nederland, waar de meeste Caribische studenten voor kiezen te gaan studeren, nou net qua cultuur, klimaat, taal, samenleving, onderwijsbenadering en veel praktische zaken het spiegelbeeld is van de eilanden. De voorbereiding op de overstap naar het vervolgonderwijs wordt vaak als ontoereikend gezien, maar daarbij moet direct ook de vraag worden gesteld of een adequate voorbereiding op de overgang, zeker als het naar Nederland is, überhaupt wel haalbaar is voor een deel van de studenten. Voor veel studenten lijkt de overgang zo groot dat eigenlijk geen aanpak daarop goed kan voorbereiden. De overgang uitstellen en meer tijd nemen (op het eiland en/of in Nederland) voor de voorbereiding of kijken naar beter geschikte onderwijsmogelijkheden op andere locaties, is dan een betere weg.

Waarom zijn er nog geen oplossingen?

De problematiek is extreem weerbarstig en complex. Studenten kampen met meervoudige achterstanden en staan daarbij vaak onder een erg hoge druk (studiedruk, druk van thuisfront, niet willen/mogen falen, aangaan van studieschulden). Oorzaken van achterstanden liggen daarbij mede bij fundamentele, lastig veranderbare zaken: de beschermende cultuur in de Cariben, het examengerichte in plaats van toekomstgerichte onderwijs, taalverschillen, de geïsoleerde ligging van de eilanden. Ook is een bijzonderheid dat de groep in totaliteit wel groot is, maar afkomstig is van zes verschillende eilanden met eigen aanpakken en zich in het vervolgonderwijs verspreidt over een groot aantal instellingen, wat tot een versnippering leidt die adequate aanpakken hindert. Oplossingen zijn grotendeels afhankelijk van de samenwerking en coördinatie tussen verschillende (autonome) instanties, (individuele medewerkers van) instellingen en landen met verschillende culturen. De samenwerking schiet nu tekort om de benodigde verbeteringen te bewerkstelligen. Extra uitdaging zijn daarbij de veelal beperkte (financiële) middelen waarover met name scholen, ouders en overheden in de Cariben beschikken.

Tezamen kan gesproken worden van een zeer lastig oplosbare problematiek. Het is dan niet verrassend dat de bestaande inzet in de Cariben en in Nederland nog niet heeft kunnen leiden tot een doorbraak. Nodig zijn stevige en gezamenlijke initiatieven, vanuit een heldere visie op hoe problemen het beste voorkomen kunnen worden.

Oplossingsrichtingen

Startpunt voor verbeteringen is een brede onderkenning dat het studiesucces van Caribische studenten laag is en dat de huidige voorzieningen voor de voorbereiding, studiekeuze, begeleiding en ondersteuning in het vervolgonderwijs niet voldoende zijn om verbeteringen te bereiken en dat voor een deel van de studenten mogelijk ook niet kunnen zijn. Focus op één aspect, of dat nu taalonderwijs of een betere studiekeuze is, is niet genoeg om de benodigde verbeteringen te bereiken. Meer middelen, samenwerking, kennisdeling en professionalisering in de hele keten van voortgezet onderwijs in de Cariben tot en met het vervolgonderwijs zijn noodzakelijk om te voorkomen dat Caribische studenten, ondanks hun talenten, blijven kampen met een overload aan problemen.

De belangrijkste sleutels tot verbeteringen liggen in de Cariben. Er zijn weliswaar al veel voorzieningen in de Cariben en veel informatie over studeren en opleidingen is online vindbaar. De voorbereiding in het voortgezet onderwijs komt echter vaak pas laat op gang en de aandacht voor studievaardigheden en zelfstandig leven en leren is in vergelijking tot Nederland laag. Ook is enkel het aanreiken van informatie onvoldoende voor leerlingen die zaken op zich af laten komen en vaak pas laat in actie komen. Daarom zou er meer drang en dwang in de voorbereiding op het vervolgonderwijs moeten komen, met een dekkend begeleidingssysteem voor alle leerlingen en ouders en adequate en grondige checks of de informatie ook echt is opgenomen en of de voorbereidingen op de transitie voldoende ter hand zijn genomen. De aangereikte informatie moet leerlingen ook veel meer persoonlijk kunnen aanspreken, via testimonials van oud-leerlingen en online proefstuderen en open dagen.

Wat is nodig om het op te lossen? Wat moet beter? Welke nieuwe initiatieven zijn nodig?

De belangrijkste inzet is om te voorkomen dat studenten met te weinig voorbereiding, motivatie en bagage aan het vervolgonderwijs beginnen. Een slechte voorbereiding en motivatie in combinatie met de andere uitdagingen blijkt in de praktijk heel lastig nog in studiesucces om te buigen. Er gaat dan bijna onvermijdelijk veel tijd verloren aan een studieswitch of, erger, uitval. Bottom-line is dat als het niet lukt om de voorbereiding en de begeleiding effectief te verbeteren, meer nadruk zou moeten liggen op de risico's en de overstap naar vervolgonderwijs in Nederland vaker ontmoedigd zou moeten worden.

Veel te zeggen is daarom voor de opstelling van de Hogeschool Rotterdam die recent besloot om, bij het uitblijven van effectieve verbeteringen, actieve werving van Caribische studenten te beëindigen, met de nadrukkelijke vermelding dat gemotiveerde studenten van harte welkom bij de HR blijven.

Wat kan/moet beter in de Cariben?

- Onderwijs meer activerend maken (projectmatig onderwijs, leren leren, meer aandacht voor digitale en 21st century skills). Scholen hebben baat bij good practises of advies/begeleiding vanuit scholen die dit al goed aanpakken.
- Voorbereiding (weer) integreren in het curriculum en er eerder mee beginnen. Het voormalige VOBAS-project is een van de voorbeelden hiervoor.
- Ouders nauw betrekken bij de voorbereiding vanuit school.
- Meer en beter taalonderwijs, aansluitend op de eisen in het vervolgonderwijs zoals spreken, presenteren, discussiëren, verslagen maken.
- Samenwerking in voorlichting versterken; oud-leerlingen vaker inzetten bij voorlichting.
- De mogelijkheden van in de eigen regio studeren (minder cultuurschok en minder 'brain drain') waar mogelijk uitbreiden, onder de aandacht brengen en meer stimuleren.

Gewenste c.q. kansrijke nieuwe initiatieven in de Cariben

- Invoering van een uitgebreide 'transitiecheck' met een semi-dwingend advies bij gebleken hiaten in de voorbereiding. In die check dient minimaal te worden nagegaan: studiekeuze (welke studie, waarom, persoonlijke motivatie), praktische voorbereiding, financiën, steun sociale omgeving op het eiland en op de nieuwe studielocatie, huisvesting, taalvaardigheid, opvang bij aankomst op de studielocatie.
- Voorbereidingsjaar breder toegankelijk maken en deels positioneren op de door de student gewenste studielocatie. Door (algemene) elementen uit de beoogde vervolgopleiding reeds op te nemen (via online studeren en dergelijke) in het voorbereidingsjaar, kan de studievertraging die een voorbereidingsjaar oplevert, worden geminimaliseerd. Een extra voorbereidingsjaar kan zelfs de totale studieduur verkorten omdat de eerder gesignaleerde vertraging door switch en uitval in latere jaren dan minder optreedt. Een verbeterd en uitgebreid aanbod van een voorbereidingsjaar vergt nauwe samenwerking tussen onderwijsinstellingen in de Cariben en in Nederland.
- De voorbereiding in de Cariben verbinden met de opvang en de begeleiding in het eerste jaar binnen onderwijsinstellingen (doorlopende lijn, warme overdracht).

Wat kan/moet beter bij de transitie

- Opvang en begeleiding effectief voor alle studenten organiseren en afstemmen met de algemene introductie binnen onderwijsinstellingen.
- Voor elke student een mentor in het eerste jaar organiseren en zo gewenst ook in het jaar daarna.
- Kwaliteit en aanpak begeleiding/mentoring borgen en stimuleren; mentoring mede richten op kernzaken waarmee studenten worstelen, zoals zelfstandig worden, wonen en studiekeuze en studievoortgang.

Wat kan/moet beter in het vervolgonderwijs

- Aanbod aan online proefstuderen en online open dagen uitbreiden; beeld vanuit studentperspectief tonen (uitdagingen, reëel beeld schetsen).
- Betere samenwerking en coördinatie tussen instellingen voor vervolgonderwijs in brede, realistische voorlichting in de Cariben aan aankomend studenten.

- Sluitend systeem van opvang (en registratie) in Nederland organiseren zodat studenten kunnen worden gevolgd, periodiek actief kunnen worden bevraagd op (studie)problemen en kunnen worden uitgenodigd voor evenementen en workshops en dergelijke die (mede) op hen zijn gericht, zoals de voorzieningen voor internationale studenten binnen ho-instellingen in Nederland.
- Communities als HAN Huntu en HvAnti voor Caribische studenten stimuleren en opzetten, zo nodig daarin tussen instellingen samenwerken en het effect op het studentsucces daarvan monitoren.

Gewenste c.q. kansrijke nieuwe initiatieven in het vervolgonderwijs

- Samenwerken met andere instellingen en instellingen in de Cariben in een gezamenlijk voorbereidingsjaar of alternatief overgangsprogramma.
- Samenwerken met andere instellingen en instellingen in de Cariben in gezamenlijke opleidingen/joint degrees, die deels in de Cariben (mede via afstandsonderwijs) zijn te volgen en deels in Nederland.

Hoe een en ander exact moet worden uitgewerkt, is niet vanuit het onderhavige onderzoek aan te geven. Dat moeten onderwijsinstellingen in Nederland, onderwijsinstellingen in de Cariben en de diverse betrokken overheden met elkaar bespreken en afspreken.

Bijlage 1: Overzicht figuren en tabellen

Tabel 0.1: Herkomst studenten die naar Nederland komen 8
Tabel 2.1: Instroom Caribische studenten in mbo in Europees Nederland.....19
Tabel 2.2: Aantal toekenningen Wet studiefinanciering BES (studenten uit Caribisch Nederland) 27
Tabel 2.3: Aantal geregistreerde diploma's per kalenderjaar behaald in Caribische regio of VS/Canada met studiefinanciering BES (studenten uit Caribisch Nederland) 28
Tabel 2.4: Aantallen en percentages Arubaanse studenten per bestemming (15-16/19-20).....29
Tabel 2.5: Verdeling van doelgroepen (aantal records in Startmonitor).....42
Tabel 2.6: Overzicht stromen studenten per eiland naar Nederland.....45
Tabel 4.1: Responsoverzicht 53
Tabel 4.2: Responsoverzicht interviews (oud-)studenten Caribische delen van het koninkrijk.....54

Figuur 1.1: Student Journey 16
Figuur 2.1: Instroom Caribische studenten in mbo naar niveau (Bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed).....19
Figuur 2.2: Instroom Caribische studenten in mbo naar niveau (in procenten): bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed 20
Figuur 2.3: Instroom Caribische studenten in mbo naar eiland: Bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed.....20
Figuur 2.4: Instroom Caribische studenten in mbo naar eiland en niveau: Bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed 21
Figuur 2.5: Instroom Caribische studenten in mbo naar sector: bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed.....21
Figuur 2.6: Instroom Caribische studenten in mbo naar niveau en sector: 2011-2029 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed).....22
Figuur 2.7: Instroom Caribische studenten in mbo naar niveau en geslacht: 2011-2029 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed).....23
Figuur 2.8: Instroom Caribische studenten in mbo naar leeftijd per niveau: 2011-2019 (instroom < 25 jaar) (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed) 24
Figuur 2.9: Instroom Caribische studenten in het hoger onderwijs 2011-2029 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed) 24
Figuur 2.10: Instroom in hbo door Caribische studenten, naar eiland: 2011-2019 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed) 25
Figuur 2.11: Instroom in wo Caribische studenten, naar eiland: 2011-2019 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed) 25
Figuur 2.12: Instroom in hbo naar sector (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed) 26
Figuur 2.13: Instroom in wo naar sector (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed) 26
Figuur 2.14: Instroom in hbo en wo naar geslacht (percentage vrouwelijke studenten) (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed).....27
Figuur 2.15: Uitval en switch eerste jaar, naar herkomst en niveau 2011-2019 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed: te lage aantallen zijn niet opgenomen).....30
Figuur 2.16: Uitval en switch eerste jaar, naar herkomst en sector: 2011-2019 (niveau 2, 3 en 4) (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed: lage aantallen zijn niet opgenomen).....30
Figuur 2.17: Uitval en switch eerste jaar, naar herkomst, geslacht en niveau 2011-2019 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed. Data gebaseerd op te lage aantallen zijn niet opgenomen.) 31

Figuur 2.18: Uitval en switch eerste jaar (gecumuleerd), naar herkomst, niveau en eiland: 2011-2019 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed) 32
Figuur 2.19: Diploma behaald binnen 3 jaar (%) per instroomcohort, naar herkomst en niveau (mbo 1-4) 2011-2016 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed).....32
Figuur 2.20: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar herkomst en niveau (mbo 1-4): 2011-2015 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed).....33
Figuur 2.21: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar herkomst en sector (niveau 2/3/4): 2011-2015 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed) 33
Figuur 2.22: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar herkomst en niveau en geslacht: 2011-2015 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed) 34
Figuur 2.23: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar herkomst, niveau en leeftijd: 2011-2015 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed) 34
Figuur 2.24: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar eiland: 2011-2015 (mbo; exclusief St. Maarten) (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed).....35
Figuur 2.25: Diploma behaald binnen 4 jaar (%) per instroomcohort, naar eiland en niveau: 2011-2015 (bron: CBS microdata; bewerkingen ResearchNed) 35
Figuur 2.26: Uitval en switch in hbo na studiejaar 1: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed).....36
Figuur 2.27: Uitval en switch in wo na studiejaar 1: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed).....36
Figuur 2.28: Uitval en switch gecumuleerd in hbo na studiejaar 1: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed) 37
Figuur 2.29: Uitval en switch na studiejaar 1 gecumuleerd in wo: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed) 37
Figuur 2.30: Uitval in hbo na studiejaar 1 naar eiland: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed).....38
Figuur 2.31: Switch in hbo en wo na studiejaar 1 naar eiland: 2011-2018 (CBS microdata; bewerking ResearchNed).....38
Figuur 2.32: Percentage uitval en switch na studiejaar 1 (gecumuleerd) in het hbo:2010-2016 (CBS microdata; bewerking ResearchNed) 39
Figuur 2.33: Percentage uitval en switch na studiejaar 1 (gecumuleerd) in het wo: 2010-2016 (CBS microdata; bewerking ResearchNed) 40
Figuur 2.34: Diploma hbo en wo, gehaald binnen nominaal +1 jaar, naar herkomst: 2011-2015 (CBS microdata; bewerking ResearchNed) 41
Figuur 2.35: Diploma gehaald binnen nominaal +1 jaar naar eiland: 2011-2015 (CBS microdata; bewerking ResearchNed) 42
Figuur 2.36: In hoeverre verwacht je je thuis te gaan voelen bij je instelling, opleiding, medestudenten en docenten? (gem. scores op 5-puntschaal helemaal niet- zeer, Startmonitor 2009-2017).43
Figuur 2.37: Verwacht je problemen op de volgende aspecten (hbo)? (Aandeel antwoorden waarschijnlijk/zeker (score 4 en 5) op 5-puntschaal, Startmonitor 2009-2017).....44
Figuur 2.38: Overtuigd van gemaakte studiekeuze (Startmonitor 2009-2017, gemiddelde scores op 5-puntschaal 1=zeer onzeker, 5=zeer overtuigd)).....44
Figuur 2.39: Kans op halen diploma (aandeel antwoorden zeker van diploma op 5-puntschaal, Startmonitor 2009-2017).....45
Figuur 4.1: Beoordeling aansluiting van het voortgezet onderwijs op de vervolgopleiding, naar aspecten. 55
Figuur 4.2: Tegen welke zaken ben je aangelopen in je voorbereiding op het eiland op je vervolgopleiding? 55
Figuur 4.3: Gebruik van voorbereidingsmogelijkheden met betrekking tot studiekeuze.....56

Figuur 4.4: Overwegingen bij de keuze voor een opleiding in Nederland 57
Figuur 4.5: Gebruik van vormen van begeleiding 59
Figuur 4.6: Waardering van verschillende vormen van begeleiding (indien gebruikt) 59
Figuur 4.7: Omstandigheden die van invloed zijn op de studie of studievoortgang 60
Figuur 4.8: Studieproblemen in het vervolgonderwijs naar aard 61

Bijlage 2: Eerder onderzoek

Unicef (2019). Situatieanalyse kinderen en jongeren in Caribisch Nederland

Probleemanalyse: In een analyse uit 2013 van de situatie in de Cariben bleken probleemgebieden als huiselijk geweld, armoede en de seksuele en geestelijke gezondheid van jongeren. Het recente verslag beschrijft dat er op veel gebieden enige vooruitgang is geboekt en dat er veelbelovende initiatieven zijn gestart, maar dat verdere verbetering nodig blijft. De onderwijskwaliteit in de Cariben is verbeterd; bijna alle scholen voldoen nu aan de Nederlandse kwaliteitsnorm. Aandachtspunten zijn een bij de context passende leerresultaatsnorm. De vaardigheid in de Nederlandse taal van leerlingen is beperkt. Voor vo-gediplomeerden zijn de mogelijkheden voor een vervolgopleiding echter beperkt in Caribisch Nederland; veel van hen kiezen voor een studie in het buitenland. Deze overgang gaat vaak niet soepel. Advies: Meer ondersteuning voor studenten en gezinnen, monitoring studieloopbaan.

Oberon e.a. (2019) Evaluatie Wet Sociale Kanstrajecten Jongeren (WSKJ) Caribisch Nederland

Probleemanalyse: In de Cariben is het aandeel jongeren dat niet naar school gaat en niet werkt relatief hoog. Er is een verstoorde aansluiting tussen beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt. De thuissituatie van jongeren is vaak problematisch. De WSKJ is er op gericht om op de zelfredzaamheid van jongeren die school voortijdig verlaten te vergroten. De aangeboden trajecten worden als positief ervaren. Advies: Er is behoefte aan een beter zicht op en bereik van de doelgroep, meer registratie en monitoring van de beoogde doelstellingen en een verbreding van de doelgroep met 16- en 17-jarigen.

Ministerie van Onderwijs Aruba (2019) Nationaal Onderwijsbeleid Aruba 2030

Probleemanalyse: Het onderwijs moet gericht zijn op de ontwikkeling van individuele leerbehoeften, rekening houden met de meertalige context van Aruba en meer inzetten op ‘youth empowerment’, zodat de jongeren met een sterke sociaal-emotionele basis en de nodige kennis en vaardigheden hun potentieel kunnen bereiken. De randvoorwaarden blijven echter een uitdaging, zoals de actualiteit van het curriculum, de leeromgeving en de leermiddelen en de kwaliteit van de infrastructuur, de zorgstructuur, de arbeidsomstandigheden van docenten (zoals deskundigheidsbevordering van docenten, grootte van de klassen, ondersteuning in klassen), ondersteunende mechanismen zoals efficiëntie van de bekostigingssystematiek, de cultuur, communicatie met stakeholders, verouderd beleid en verouderde wetten, data en monitoringssysteem. Hoofdinzet: De opvoedvisie van ouders moet versterkt worden. Het onderwijs moet veranderen; het kind moet daadwerkelijk centraal staan. Ouders moeten krachtiger worden in het opvoeden en de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs moet hoger.

Ervaringen bij de Hogeschool Rotterdam / brief van de HR aan ministerie van OCW

Probleemanalyse: De uitval van Caribische studenten is hoog. Jaarlijks kiezen tweehonderd studenten uit de Caribische gebiedsdelen voor een studie aan de Hogeschool Rotterdam. Ongeveer driekwart maakt hun studie niet af. De HR weet niet goed hoe dat succes kan worden vergroot. De voorlichting aan deze studenten zou al een zo getrouw mogelijk beeld geven van de opleiding en het studeren in het hoger onderwijs. Voor Studenten is er een online Studiekeuzecheck, gevolgd door een Skypegesprek met een studieloopbaancoach van de opleiding. Voor studenten die daadwerkelijk komen is er het voorbereidingstraject Subi Jet pa bo get (Neem het vliegtuig en vertrek, met onderwerpen als taal, cultuurverschillen, budgetteren en studievaardigheden. Vanaf de studiestart kunnen studenten voorts voor raad en daad terecht bij het mentoraat Antuba. Er zijn dus allerhande faciliteiten om het studiesucces te bevorderen, maar die werken onvoldoende. Onduidelijk is waarom.

Hoofdaanpak: De Hogeschool Rotterdam is gestopt met actieve studievoorlichting op Curaçao en Aruba. Voor Studenten die zich toch aanmelden blijven de bestaande faciliteiten beschikbaar. De HR ziet een oplossing in een langer én verplicht doorstroomprogramma met extra aandacht voor studievaardigheden, taalvaardigheid en cultuurverschillen. De HR kan zo'n programma echter niet verplichten. Daarom heeft de HR aan OCW gevraagd te onderzoeken of er mogelijkheden zijn om zo'n programma een verplicht karakter te geven. Ook werkt de HR aan een verbeterd en intensiever Subi Jet pa bo get- programma.

Kinderombudsman (2018), onderzoek kinderen/jongeren Caribisch Nederland

Probleemanalyse: Kinderen en jongeren vinden armoede een groot probleem en ze vinden dat hun ouders te veel moeten werken, stress hebben vanwege de geldzorgen en niet altijd het goede voorbeeld geven. De kinderen en jongeren willen dat hun ouders minder streng zijn en beter naar hen luisteren.
Hoofdaanpak: Kinderen en jongeren willen graag dat hun ouders ontlast worden en hulp krijgen bij de opvoeding, zodat ze meer tijd en echte aandacht hebben voor hun kinderen. Verder willen ze dat de kwaliteit van het onderwijs omhoog gaat, dat er betere wegen en beter vervoer komen zodat alle kinderen naar school kunnen en dat kinderen en jongeren met problemen beter geholpen worden.

Ministerie van OCW, Tweede Onderwijsagenda Caribisch Nederland 2017-2020.

Probleemanalyse: Vanwege de kleine schaal in de Cariben zijn er weinig gekwalificeerde bestuurders en schoolleiders beschikbaar. De geringe taalbeheersing bepaalt voor een groot deel het succes van leerlingen in het onderwijs, op de arbeidsmarkt en in de maatschappij. De keuze in opleidingen op Caribisch Nederland is vergroot, maar het mbo sluit nog niet genoeg aan op de vraag van de werkgevers.
Hoofdinzet: Bevorderen bestuurskracht: schoolbesturen moeten voldoen aan de Code Goed Bestuur en hun professionaliteit met betrekking tot financiën, onderwijs en leiderschap vergroten. Effectiever taalonderwijs: scholen moeten een schooltaalbeleid hebben. Onderwijszorgstructuur verbeteren: via samenwerkingsverbanden en het beter herkennen van zorgbehoeftes door leraren. Aansluiting onderwijs op vervolgopleiding/arbeidsmarkt verbeteren: nieuw Engelstalig mbo-curriculum St Eustatius en Saba, de mogelijkheid SKJ instroom is verlaagd naar 16 jaar, , monitoren succes en doorstroom na vooropleiding, begeleiding bij studiekeuze en doorstroom, voorlichting aan scholen door ROA CN. Betere randvoorwaarden: huisvesting, handhaving leerplicht, arbeidsvoorwaarden, samenwerking scholen. Eigenaarschap van alle partijen; minder toezicht en betrokkenheid OCW. Samenwerking: BES zijn kleine eilanden, een regionale infrastructuur is nodig voor bijvoorbeeld het opleiden van nieuwe en zittende leraren.

Inspectie van het Onderwijs (2017/209)/ SCP (2015) De ontwikkeling van het onderwijs in Caribisch Nederland 2014-2016 / Kamerbrief Verbetering kwaliteit onderwijs in Caribisch Nederland (juli 2019)

Probleemanalyse: In deze rapporten staat de onderwijskwaliteit in CN centraal. In 2009 beoordeelde de Inspectie van het Onderwijs nog *alle* scholen op Saba, St. Eustatius en Bonaire als zwak of zeer zwak. Scholen kregen hersteltijd, waarbij een belangrijke norm is dat leerlingen zonder problemen een vervolgopleiding in Europees Nederland moeten kunnen volgen. In 2015 bleek de onderwijskwaliteit aanzienlijk verbeterd. Alle po-scholen halen nu de basiskwaliteit; delen van het vo en het mbo halen dat nog niet. Ook de aandacht voor leerlingen die extra zorg en ondersteuning nodig hebben, kan nog wel beter. Ook spreken leerlingen thuis vaak een andere taal dan het Nederlands op school. Het mbo-aanbod is op de BES-eilanden zeer beperkt. Op alle eilanden is sprake van een *braindrain*: jongeren die voor hun vervolgopleiding naar elders gaan keren vaak niet terug. De bevolking in de Cariben is mede hierdoor relatief laagopgeleid. De financiële situatie van de meeste schoolbesturen is de laatste jaren verbeterd en stabieler geworden. De kwaliteit van het onderwijs in de Cariben blijft echter kwetsbaar, mede vanwege personele tekorten en armoede en hiermee gepaarde problemen zoals verslaving en huiselijk geweld, die ook in de schoolcontext merkbaar zijn.

R. in ’t Veld (2015. Zoeken naar de weg omhoog: Onderzoek studiesucces doorstroom MBO – HBO.

Probleemanalyse: Factoren die in het algemeen bijdragen aan uitval van studenten die van mbo naar hbo gaan zijn onder meer: gebrekkige start (motivatiegesprek en competentieonderzoek zijn onvolledig en onvoldoende serieus); onvoldoende ondersteuning tijdens de opleiding; geen goede binding aan de opleiding doordat groepen niet worden bereikt of samenstelling van groepen niet doordacht is; sociaaleconomische problematiek/armoede (meer behoefte aan zorg, meer noodzaak tot bijverdienen met name bij niet-westerse studenten; discriminatie (stage zoeken is moeilijk en kan ontmoedigend werken). Specifiek voor Caribische studenten geldt (deels anekdotisch): signalen dat sommigen zich alleen inschrijven om een studiebeurs te ontvangen; ontberen een sociaal vangnet; achterstand in inhoudelijke kennis t.o.v. Nederlandse mbo’ers; ervaren veel druk van thuis om goed te presteren op school; voelen zich in het hbo er niet bij horen, vrezen niet goed genoeg te zijn en om fouten te maken; zijn niet gewend aan de eigen verantwoordelijkheid in Nederlandse opleidingen; en kampen hierdoor vaak met een complex van gebrekkige taalvaardigheid, heimwee, weinig binding aan Nederland, cultuurverschillen, een klein sociaal netwerk en een zwakke uitgangspositie bij aanvang.

Dumfries, S. E. (2014). Onderzoek naar het studieswitch gedrag onder Arubaanse studenten in het hoger onderwijs. Onderzoek i.o.v. Kabinet Gevolmachtigde Minister van Aruba in Den Haag

Probleemanalyse: Voor Arubaanse studenten in het ho onderwijs is een verkeerde studiekeuze een belangrijke reden van switchen. Ook de taalvaardigheid is een probleem evenals eenzaamheid en heimwee. Veel studenten ervaren een cultuurschok bij emigratie naar Nederland. Erg weinig Arubaanse studenten keren terug naar Aruba, omdat op het eiland er weinig carrièremogelijkheden zijn. Advies: Investeren in betere studiekeuzebegeleiding. Organiseer trainingen als voorbereiding op de overgang naar en de studie in Nederland. Een intensiever opvangprogramma in Nederland is nodig, evenals taalmodules voor Caribische studenten aan het begin van de opleiding.

Nuffic, Make it in the Netherlands! Rapportage 2014 en 2015

Probleemanalyse: *Alles begint bij taal*; vroege kennismaking met de Nederlandse taal kan helpen sneller wegwijs te worden in de Nederlandse maatschappij en arbeidsmarkt. Praktische zaken en administratieve procedures vormen een drempel voor internationale studenten bij zaken als het vinden van een stage. Hoofdinzet: Caribische studenten zijn in de aanpak geen bijzondere doelgroep. Er is een app ontwikkeld (*Hoi Holland*) waarmee studenten in spelvorm kennis kunnen maken met de Nederlandse taal en cultuur. Internationale studenten meer in contact brengen met Nederlanders en uit de eigen ‘bubbel’ laten breken, zoals via buddyprogramma’s. Er is een meldpunt voor studenten en instellingen opgezet en een toolkit die werkgevers over regels omtrent internationale stagiairs informeert.

M. Berben (2012). Het Nederlands op de BES-eilanden: EEN ‘VREEMDE TAAL’?!. In: Levende Talen Magazine 2012|2, pp. 24-28.

Probleemanalyse: Leerlingen op de BES-eilanden kampen met grote taalachterstanden in het Nederlands. Aanpak: Er zijn meerdere verbeteracties in de Cariben gestart. Scholen namen deel aan een onderwijs-verbeter-programma en zijn geholpen door schoolcoaches en onderwijsbegeleidingsbureaus. Er zijn taalwerkgroepen ingesteld en docenten zijn getraind in effectieve taaldidactiek. Het curriculum van de scholen is aangepast op de referentieniveaus. Op St. Eustatius is men gestart met een schakelprogramma; leerlingen krijgen voor aanvang van het voortgezet onderwijs één jaar extra les, met extra aandacht voor taal en studievaardigheden.

Algemene achtergronden en aanpak van laag studiesucces

Voor alle studenten is de aansluiting op vervolgonderwijs een uitdagende fase. Verder kampen in het algemeen veel internationale studenten met aanpassings- en taalproblemen. De problematiek bij de overgang naar vervolgonderwijs is dus niet uniek voor Caribische studenten, maar sommige factoren kunnen voor hen wel versterkt gelden. Mogelijkheid is dat er bij deze groep een complicerende samenloop is van achterstanden. Voorbeelden van algemene inzichten uit de literatuur zijn:

Hogeschool Rotterdam (2019), Grip op studiesucces - Adviesrapport Studiesucces

In dit rapport wordt beargumenteerd dat voor een structurele verhoging van studiesucces een integrale en *evidence based* aanpak belangrijk is, in plaats van losstaande maatregelen. Voorbeelden van maatregelen die uit wetenschappelijk onderzoek naar voren komen als studiesuccesbevorderend zijn het opstellen van duidelijke, gedragen doelen, hoge verwachtingen ten aanzien van studenten, een balans tussen uitdaging en ondersteuning van studenten, samenwerking en interactie tussen studenten onderling en met de leeromgeving stimuleren en speciale aandacht voor het eerste jaar en vooral de eerste drie maanden die cruciaal zijn (aandacht voor de transitie en de binding met de opleiding).

Mulder, J. & Cuppen, J. (2018). Verbeterde aansluiting mbo-hbo. Wat werkt? Onderzoek gefinancierd door NRO. Nijmegen: ResearchNed, i.s.m. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en TIER Maastricht

In dit onderzoek blijkt dat bij uitval en switch op het hbo de binding met de opleiding een belangrijke factor is; zowel mbo'ers als havisten die uitvallen of switchen voelen zich minder thuis bij hun docenten, opleiding, medestudenten en instelling dan studenten die niet uitvallen of switchen. Uitvallers hadden meer contact gewenst met hun medestudenten, docenten, begeleiders en mentoren.

Sneyers, E., & Witte, K, de. (2016). Doorstroom mbo-hbo en uitval in het hbo. Evidence-based aanbevelingen. Maastricht: TIER.

Deze literatuurstudie focust op factoren die van invloed zijn op studiesucces en overgangen. Studentkenmerken die invloed hebben op uitval zijn bijvoorbeeld geslacht, leeftijd, familieachtergrond (sociaaleconomische status), etniciteit, financiële situatie, studieprestaties, sociale integratie en zaken als zelfvertrouwen en tevredenheid met de studiekeuze. Naast kenmerken van de student zijn kenmerken van de instelling en de omgeving van belang, zoals of er een strenge selectie is, de kwaliteit van de opleiding, welk programma wordt gevolgd en in hoeverre de student zich verbonden voelt met de institutie. Als interventies met een positief effect op doorstroom en studiesucces, zijn benoemd intake- en start¬gesprekken om een goede studiekeuze te bevorderen, peer-coaching waarbij oudere studenten eerstejaars begeleiden en een First-Year experience programma, waarbij studenten in hun eerste jaar ondersteuning en advies krijgen.

Erasmus Student Netwerk, LSVb & ISO (2019). Annual International Student Survey 2019

Uit de resultaten van de peiling onder internationale studenten in Nederland blijkt dat het nodig is om aandacht te besteden aan:

- het goed omgaan door docenten met culturele verschillen en met diversiteit;
- het faciliteren van het leren van de Nederlandse taal;
- samenwerking tussen Nederlandse en internationale studenten;
- informatie en begeleiding bieden bij het zoeken van huisvesting;
- psychische ondersteuning toegankelijk te maken voor internationale studenten;
- internationale studenten mee te laten doen aan medezeggenscha;
- en ze beter te informeren over de mogelijkheden voor een bijbaan.

Bijlage 3: Overzicht ondersteunende organisaties

Meerdere instanties in het Caribische en het Europese deel van het Koninkrijk zetten zich in voor een succesvolle overgang van de Caribische student naar zijn of haar vervolgonderwijs.

Curaçao

Stichting Studentenfinanciering Curaçao (SSC)	Instelling die studiefinanciering toekent, studenten aanmeldt bij hoger onderwijs, studenten voorlicht en begeleidt en bemiddelt bij huisvesting. Ook geeft SSC voorlichting op middelbare scholen in Curaçao.
Studeren in Nederland: wat en hoe?	Een gezamenlijk evenement van verschillende scholen van Curaçao en hoger onderwijsinstellingen uit Nederland voor iedereen die in Nederland wil studeren. Tijdens het evenement op Kolegio Alejandro Paula kunnen scholieren en ouders/verzorgers verschillende voorlichtingen bijwonen omtrent: voorbereiding studiekeuze, praktisch regelwerk en studeren in Nederland.
Het studiekeuzesteunpunt	Het steunpunt is gevestigd in de Biblioteka Nashonal Korsou, is kosteloos toegankelijk voor iedereen die in het hoger onderwijs in Nederland, op Curaçao of in de regio wil studeren.
My Future Career	My Future Career is een organisatie die scholieren en studenten helpt bij het maken van een studiekeuze en hen begeleidt in de voorbereiding op studenten in het buitenland en in de regio. My Future Career biedt persoonlijke begeleiding en een studiekeuzetraject en hulp in de verschillende stappen tijdens de transitiefase (www.myfuturecareer.cw)
SIGE	SIGE biedt begeleiding, coaching en ondersteuning, ter verbetering en innovatie van educatie en onderwijs. SIGE begeleidt en adviseert scholen en voert zelf verbeteringsprojecten uit.

Aruba

Academic Foundation Year	In 2016 is het Academic Foundation Year (AFY) opgezet door de Universiteit van Aruba. Het één jaar durende programma heeft als doel net geslaagde middelbare scholieren (HAVO/VWO of MBO 4) een basis te bieden voor een goede start in het hoger onderwijs (waaronder maar niet per se in Nederland). Belangrijke onderdelen van de opleiding zijn: oriënteren op academische loopbaan, uitbreiden van communicatie skills, onafhankelijk leren denken en ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden.

Office of Student Affairs (OSA)	Bureau op de Universiteit van Aruba ter ondersteuning van (aankomende) studenten. Biedt i.s.m. faculteiten en studenten verschillende manieren van hulp aan middelbare scholieren, zoals: algemene informatiedagen, een 'Academic Experience' (meeloopdagen voor middelbare scholen), informatiesessies in samenwerking met andere scholen, en oriëntatiedagen.
Afdeling studiefaciliteiten van de Directie Onderwijs Aruba	Afdeling studiefaciliteiten verstrekt studiefinanciering van het Land Aruba (Arubalening) en verzorgd informatie en voorlichting over studieleningen.
N&CG Studiekeuzebegeleiding	Studiekeuzebegeleiding en begeleiding bij profielkeuze. Coaching voor en tijdens je studie en bij faalangst in Nederland en het Caribisch gebied.

St. Maarten

Division of Studyfinancing St. Maarten	Deze afdeling is onderdeel van het St. Maarten huis en verantwoordelijk voor begeleiding van scholieren die willen gaan studeren. Aankomende studenten zijn verplicht om voorbereidende sessies en workshops van de 'Division of Studyfinancing' te volgen. Verder kent deze afdeling de studiefinanciering aan studenten uit St. Maarten toe.
USC Foundation St. Maarten	Deze organisatie is sinds 2016 actief in St. Maarten ter ondersteuning van studenten die in Nederland gaan studeren en afgestudeerden die terug willen keren naar St. Maarten. USC richt zich op het organiseren van workshops en informatiesessies voor deze doelgroep.
St. Maarten Students Support Services (S4)	S4foundation begeleidt studenten van Bonaire, Saba, St. Eustatius en St. Maarten die naar Nederland komen om te studeren. Zij geven voorlichting over onderwerpen als huisvesting, studiefinanciering en verzekeringen. Daarnaast helpt S4foundation bij de voorbereidingen van de reis naar Nederland.

Bonaire

Fundashon Ban Boneiru Bèk	Deze stichting organiseert ieder jaar het Student & Career Event op Bonaire in samenwerking met Skills Netherlands Caribbean. Iets minder dan 500 leerlingen hebben het evenement van 2019 bezocht. Er zijn presentaties en er is een beroepenmarkt, waar organisaties en onderwijsinstellingen van zowel Europees Nederland als de Caribische Koninkrijksdelen aanwezig zijn.

St. Eustatius

Op St. Eustatius wordt periodiek een studie- en beroepenmarkt georganiseerd.

Saba

Buiten het onderwijs zijn er geen lokale ondersteunende organisaties bekend.

Europees Nederland, algemeen

Curaçaohuis / Arubahuis / St. Maartenhuis	Zijn belast met de opvang en begeleiding van de studenten afkomstig van hun eilanden in Nederland. De opvang wordt verzorgd onder leiding van mentoren samen met de Plaatselijke of Lokale Opvangcommissies van het Curaçao- Aruba-/St. Maartenhuis.
TuranGoeloe Den Haag	TuranGoeloe draagt in opdracht van OCW zorg voor de begeleiding van alle studenten die vanuit de drie BES-eilanden met een opstarttoelage (WSF BES) in Nederland komen studeren en biedt daarnaast tegen vergoeding begeleiding aan voor andere studenten. TG begeleidt studenten met huisvesting en praktische zaken bij aankomst in Nederland. Verder biedt TuranGoeloe, gedurende het schooljaar, studentenbegeleiding aan, onder andere met buddies, en extra begeleiding bij onder andere dreiging tot schooluitval, heimwee en/of andere toekomstplannen. TuranGoeloe bezoekt ook eilanden om voorlichting te geven over studeren in Europees Nederland.
Stichting WeConnect	Dit is een organisatie die zich richt op talentontwikkeling van Caribische studenten. Er worden diverse informatiebijeenkomsten georganiseerd voor eerste- en ouderejaars studenten. Ook verzorgt WeConnect collegetours en heeft WeConnect projecten lopen zoals TOP traineeship in Bonaire en diverse andere op samenwerking gerichte projecten.
Ederlin Integration Services	Adviseert, helpt en begeleidt studenten en hun ouders/verzorgers die vanuit Aruba, Curaçao, Bonaire, St. Maarten, St. Eustatius of Saba hun vervolgopleiding in Nederland gaan volgen.
Aalse & Partners – Student Support	Aalse & Partners – Student Support begeleidde tot voor kort in opdracht van het ministerie van OCW studenten uit de BES-eilanden (Bonaire, St. Eustatius en Saba) die in Nederland mbo, hbo of wo gaan volgen. Na een nieuwe aanbestedingsprocedure heeft TuranGoeloe recentelijk deze taak overgenomen.

Nederland, onderwijsinstellingen en studentenverenigingen

HvAnti	Dit is het netwerk voor Caribische studenten en begeleidt aankomende en zittende Caribische studenten tijdens hun studie aan de Hogeschool van Amsterdam. HvAnti organiseert introductiedagen, informatiesessies en sociale bijeenkomsten. Daarnaast krijgt elke Caribisch-Nederlandse HvA-student een mentor (afgestudeerde student) toegewezen.
Han Huntu Nijmegen	Caribische studenten van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) werken in Han Huntu samen om elkaar te helpen. Huntu betekent ook ‘samen’. Studenten ondersteunen elkaar in de studievoortgang en om hun welzijn als student in Nederland te verbeteren. HAN Huntu probeert bewustwording te creëren over de positie van studenten met een Caribische achtergrond in Nederland. Daarom worden ook docenten en medewerkers van HAN nauw betrokken bij de activiteiten.

Hogeschool Rotterdam Subi Jèt pa bo Gèt	Een programma dat toekomstige studenten voorbereidt op studeren aan Hogeschool Rotterdam. Er wordt aandacht besteed aan je studiekeuze. Daarnaast krijg je informatie over huisvesting, financiën, levensonderhoud, verzekeringen en verschillende culturen in Rotterdam. Ook word je ondersteund bij het samenstellen van de documenten die nodig zijn voor een studie in Nederland. Verder ga je aan de slag met de Nederlandse taal en een juiste studiehouding. De hogeschool werkt samen met studentenorganisatie Antuba.
Antuba Rotterdam	Organiseert kennismakings- en introductiebijeenkomsten en thema-avonden in de Cariben en Hogeschool Rotterdam, zoals workshops effectief leren of taal, en biedt persoonlijke coaching voor nieuwe studenten. Daarnaast kunnen nieuwe studenten het keuzevak Studeren in Nederland vanuit de eilanden volgen.
Fontys	In 2016 heeft Fontys het netwerk Ariba Caribe opgezet. Alumni geven workshops en nieuwe studenten kunnen op aanvraag een student-begeleider toegewezen krijgen.
Dutch Caribbean Unity (DCU)	Dit is een studentenvereniging, gekoppeld aan de Haagse Hogeschool, die zich richt op de opvang en begeleiding van Caribische studenten in Europees Nederland. Er worden sociale, studiegerelateerde en carrière evenementen georganiseerd.
De Haagse Hogeschool	De Haagse Hogeschool organiseert in de laatste week van de zomervakantie een taalweek. Hier kunnen Caribische studenten zich voor aanmelden.
Stichting Passaat	Voorheen was dit een studentenvereniging die zich inzette voor Antilliaanse en Arubaanse studenten, maar sinds een aantal jaar overgegaan in een stichting. Organisaties die zich inzetten voor Caribische leerlingen, studenten of young professionals kunnen (financiële) ondersteuning bij de stichting aanvragen.
ABC Compas	Dit is een studentenvereniging in Delft, in eerste instantie opgericht ter ondersteuning van technische studenten uit Aruba, Bonaire en Curaçao. De organisatie geeft aan tegenwoordig hulp te bieden aan studenten vanuit alle sectoren. Verschillende commissies organiseren sociale, studiegerelateerde en carrière evenementen.

Bijlage 4: Enquête studenten

V1. Op welk eiland:

V1a ben je geboren? [invulscherm]
V1b heb je voortgezet onderwijs gevolgd? [invulscherm]

V2. Wat is je:

V2a geboortejaar [invulscherm jaartallen]
V2b geslacht? [man, vrouw, wil ik liever niet zeggen]

V3. Welke opleiding(en) heb je op je eiland afgerond (meerdere antwoorden mogelijk)?

V3a vmbo-basis/kader
V3b vmbo theoretische/gemengde leerweg
V3c havo
V3d vwo
V3e mbo 1
V3f mbo 2
V3g mbo 3
V3h mbo 4
V3i hbo
V3j wo
V3k IB (international baccalaureate)
V3l CSEC
V3m CVQ
V3n CAPE
V3o anders, namelijk:

V4. Waar ben je je vervolgopleiding gestart?

1 Europees Nederland
2 Aruba
3 Bonaire
4 Curaçao
5 Sint Maarten
6 Sint Eustatius
7 Saba
8 Ergens anders in het Caribisch gebied
9 USA of Canada
10 Andere plek

V5. Heb je na het behalen van je diploma een of meer tussenjaren genomen (bijvoorbeeld om te werken, reizen of je voor te bereiden op je opleiding) voordat je begon aan een vervolgopleiding?

1 Ja, ik heb een jaar (of langer) wat anders gedaan voordat ik verder ging met een opleiding
2 Ja, ik heb het Foundation Year van de Universiteit van Aruba gedaan
3 Nee, ik ben direct na mijn diploma doorgegaan met een vervolgopleiding

V6. Wanneer ben je in Nederland gaan wonen voor je opleiding?

V7. Was je voor aanvang van je studie al eerder in Nederland geweest?

1 Nee
2 Ja, een keer kort (minder dan een maand)
3 Ja, een keer langere tijd (meer dan een maand)
4 Ja, meerdere keren

V8. Welk vervolgonderwijs volg je nu? Als je je diploma hebt gehaald of bent gestopt: welke opleiding volgde je als laatste?

1 Mbo 1
2 Mbo 2
3 Mbo 3
4 Mbo 4
5 Hbo bachelor
6 Hbo master
7 Wo bachelor
8 Wo master
9 Anders, namelijk:

V9. Bij welke instelling ben je gestart met je vervolgopleiding?

V10. In welk domeinen valt de opleiding die je als eerste bent gaan volgen na het voortgezet onderwijs. Als je bent geswitcht: vul dit dus in voor de opleiding die je als eerste volgde.

1 Economie, rechten en handel
2 Gezondheidszorg
3 Gedrag & Maatschappij
4 Landbouw & groen
5 Natuur en techniek
6 Onderwijs
7 Taal & Cultuur
8 Anders, namelijk:

V11. Ben je na je start van je studie geswitcht of gestopt?

1 Nee, ik ben/was tevreden met mijn eerste opleidingskeuze
2 Ik heb na de start wel gekeken naar andere opleidingen, maar ik ben bij mijn eerste keuze gebleven.
3 Ik overweeg nog te switchen, maar ik weet het nog niet
4 Ja, ik ben geswitcht van opleiding of ik ga binnenkort switchen
5 Ik ben gestopt met mijn opleiding en ik weet nog niet wat ik ga doen
6 Ik ben gestopt en ik ga (voorlopig) geen andere opleiding doen

V12. Wanneer heb je besloten te switchen van opleiding?

1 In de eerste maanden van mijn opleiding
2 Later in mijn eerste jaar
3 Na mijn eerste studiejaar

V13. [Indien stoppen] Wanneer heb je besloten te stoppen met je opleiding?

1 In de eerste maanden van mijn opleiding
2 Later in mijn eerste jaar
3 Na het eerste studiejaar

V14. [Indien switch] Ben je geswitcht binnen hetzelfde onderwijsniveau of naar een ander niveau?

1 Op hetzelfde niveau naar een andere opleiding. (Bijvoorbeeld: van een mbo-opleiding naar een andere mbo-opleiding).
2 Naar een hoger niveau. (Bijvoorbeeld: van mbo naar hbo).
3 Naar een lager niveau. (Bijvoorbeeld: van hbo naar mbo.)

V15. [Indien switch] Ben je geswitcht binnen dezelfde instelling of naar een andere instelling?

1 Binnen dezelfde instelling
2 Dezelfde opleiding, maar bij een andere instelling
3 Een andere opleiding, bij een andere instelling

V16. [indien niet stoppen] Heb je in de beginfase (1e/2e jaar) van je huidige of je laatst gevolgde opleiding studievertraging opgelopen?

1 Nee, ik lig of lag op schema.
2 Weinig, na het eerste jaar moe(s)t ik nog één of enkele vakken halen
3 Ja, ik heb vertraging opgelopen (half tot 1 jaar)
4 Ja, ik heb flinke vertraging opgelopen (langer dan een jaar)
5 Anders

V17. In hoeverre hebben de volgende omstandigheden invloed gehad op je studie en je studievoortgang?

1 Twijfel over de studiekeuze
2 Ik moe(s)t wennen aan mijn studie
3 Ik moest wennen aan mijn nieuwe leefomgeving
4 Goede huisvesting vinden kostte tijd en energie
5 Problemen met de Nederlandse taal
6 Persoonlijke problemen zoals heimwee en depressie
7 Privéomstandigheden
8 De studie kost meer tijd dan ik dacht
9 De studie is moeilijker dan ik dacht
10 Druk met andere zaken en werk
11 Door de Corona-crisis heb ik vertraging opgelopen
12 Ik wil bewust mijn tijd voor de studie en mijn toekomstplannen nemen

V18. In welke taal wordt je opleiding gegeven?

1 Nederlands
2 Engels
3 Deels Nederlands, deels Engels

V19. Hoe heb je je voorbereid op je studiekeuze en hoe belangrijk was die voorbereiding voor je studiekeuze?

V19a Met mijn ouders over gesproken
V19b Met vrienden/klasgenoten over gesproken
V19c Met decaan of studieadviseur over gesproken
V19d Websites bekeken
V19e Studiebeurs bezocht
V19f Open dagen bezocht
V19g Webinars bezocht
V19h Summerschool gevolgd
V19i Voorbereidingsjaar gedaan
V19j Taallessen gevolgd
V19k Coaching/workshops gehad voordat ik begon met mijn studie
V19l Bezoek aan Nederland
V19m Anders, namelijk:

V20. [Indien studie op eigen eiland of elders in de regio} Waarom heb je voor je huidige onderwijsinstelling gekozen?

1 Goede kwaliteit van de opleiding
2 De studie die ik wil volgen is er beschikbaar
3 Ergens anders studeren is duurder
4 Ik wil niet ver verhuizen
5 Anders, namelijk:

V21. [Indien studie in Nederland] Waarom heb je gekozen voor een opleiding in Nederland?

1 Mijn opleiding is niet dichterbij beschikbaar
2 Goede kwaliteit van de opleiding
3 Ik wil weg van het eiland
4 Ik wil zelfstandig wonen en dat gebeurt niet als ik op mijn eiland blijf
5 Ik wil meer zien van de wereld
6 Ik wil in Nederland wonen
7 De mogelijkheden om te werken zijn in Nederland beter
8 Ik heb in Nederland al een sociaal netwerk (familie en/of vrienden)
9 In Nederland zijn goede voorzieningen, zoals studiefinanciering en ondersteuning
10 Het is duurder om bijv. in de USA of Canada te studeren

V22. Tegen welke zaken ben je aangelopen in je voorbereiding op het eiland op je vervolgopleiding?

V22a Juiste studiekeuze kunnen maken
V22b Goede informatie kunnen vinden over studeren en wonen op mijn nieuwe plek
V22c Me goed kunnen voorbereiden op zelfstandig wonen en studeren
V22d Huisvesting en andere praktische zaken regelen
V22e Anders, namelijk:

V23. Ondervind of ondervond je studieproblemen op de volgende gebieden?

V23a Nederlandse taal
V23b Een portfolio maken
V23c Zelfstandig werken
V23d Samenwerken in projectgroepen
V23e Studievaardigheden, zoals een probleemanalyses maken
V23f Assertiviteit in de klas, vragen stellen
V23g Presenteren

V24. Hoe vind je dat het voortgezet onderwijs op je eiland aansloot op je vervolgopleiding, wat betreft:

V24a Basiskennis, studiestof
V24b Aanleren studievaardigheden
V24c Aanleren studiehouding/zelfstandigheid
V24d Taalvaardigheid Nederlands
V24e Voorbereiding op de praktijk van het leven in een nieuwe, onbekende omgeving

V25. Welke begeleiding heb je na je start van je vervolgopleiding gekregen en hoe heb je dat ervaren?

1 Plaatselijke opvangcommissie na aankomst
2 Advies en studiebegeleiding door mentoren van het Arubahuis, Curaçaohuis of St. Maartenhuis
3 Mentor van de plaatselijke opvangcommissie na de eerste weken
4 Buddy via school of een andere organisatie
5 Taallessen via school
6 Studiebegeleiding en advies van mentor/studieadviseur van je school
7 Hulp bij sociaal-emotionele zaken (zoals heimwee) via je school/instelling
8 Anders, namelijk:

V26. Wat kan er volgens jou verbeterd worden zodat studenten vanuit Caribisch Nederland succesvoller worden in hun studie?

ResearchNed
www.researchned.nl